

Sorin Iftimi

Aurica Ichim

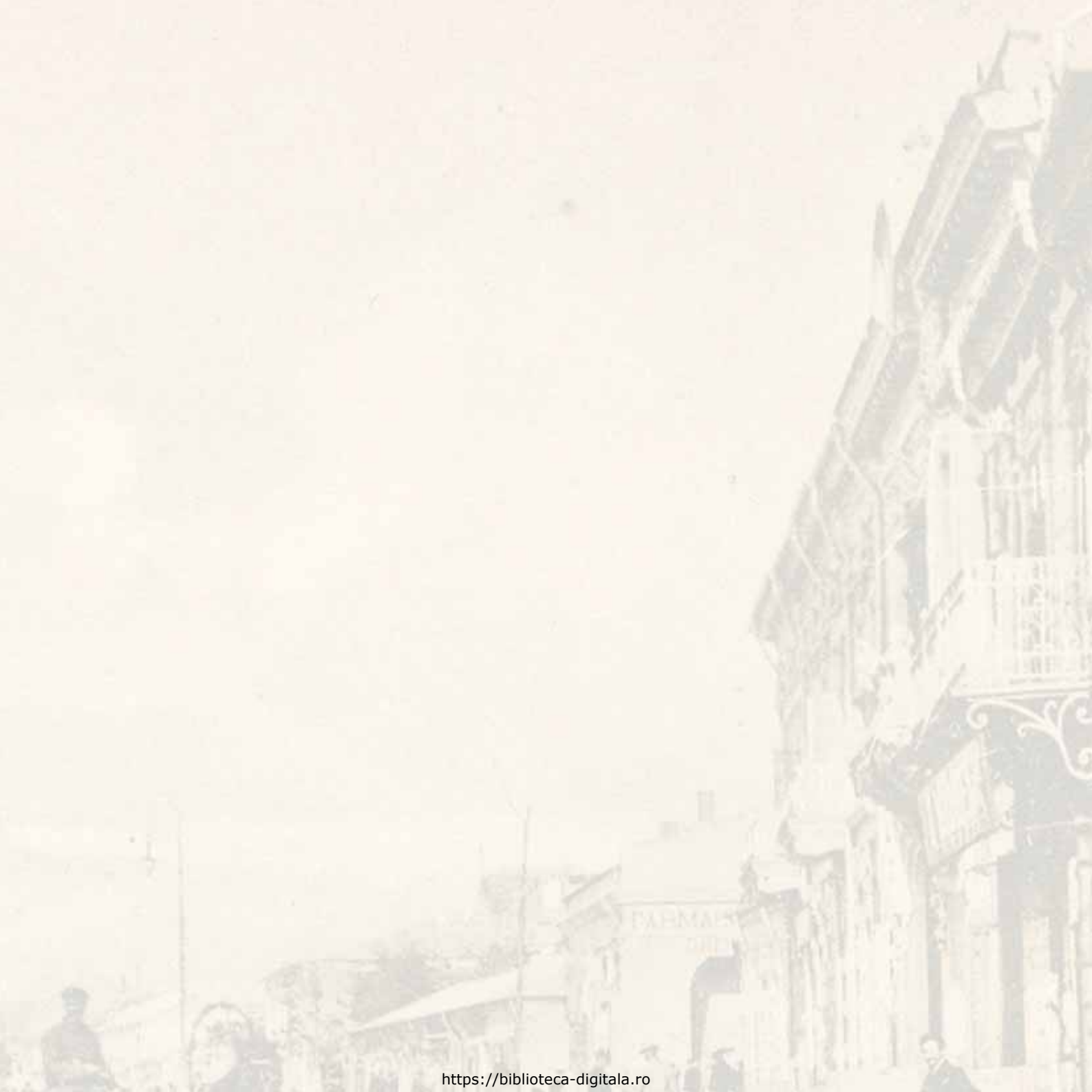
Strada Ștefan cel Mare Iași

Memoria monumentelor

Editura Palatul Culturii, Iași, 2016

<https://biblioteca-digitala.ro>

**Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași
Primăria Municipiului Iași
Arhivele Naționale ale României – Serviciul Județean Iași**

Sorin Iftimi

Aurica Ichim

Strada Ștefan cel Mare Iași

Memoria monumentelor

Editura Palatul Culturii, Iași, 2016

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

IFTIMI, SORIN

Strada Ștefan cel Mare din Iași: memoria monumentelor /

Sorin Iftimi, Aurica Ichim. - Iași : Palatul Culturii, 2016

ISBN 978-606-8547-16-9

I. Ichim, Aurica

72(498 Iași)

Toate drepturile rezervate. Nicio parte din această publicație nu poate fi reprodusă sau folosită în niciun fel și prin niciun mijloc-fotografic, electronic sau mecanic, inclusiv prin fotocopiere, înregistrare sau sisteme de stocare și interogare a datelor – fără acordul prealabil scris al editurii și/sau al autorilor. Autorii poartă responsabilitatea textului și fotografiilor conținute în această publicație.

© Editura PALATUL CULTURII, 2016

Piața Ștefan cel Mare și Sfânt, Nr. 1, Iași 700028, Romania

Tel./fax: 0040 232 218383 www.palatulculturii.ro www.muzeul-moldova.ro

ISBN 978-606-8547-16-9

**Coperta 1: Strada Ștefan cel Mare din Iași, fotografie aeriană.
Imagine din colecția personală a domnului Narcis Dorin Ion**

ARGUMENT

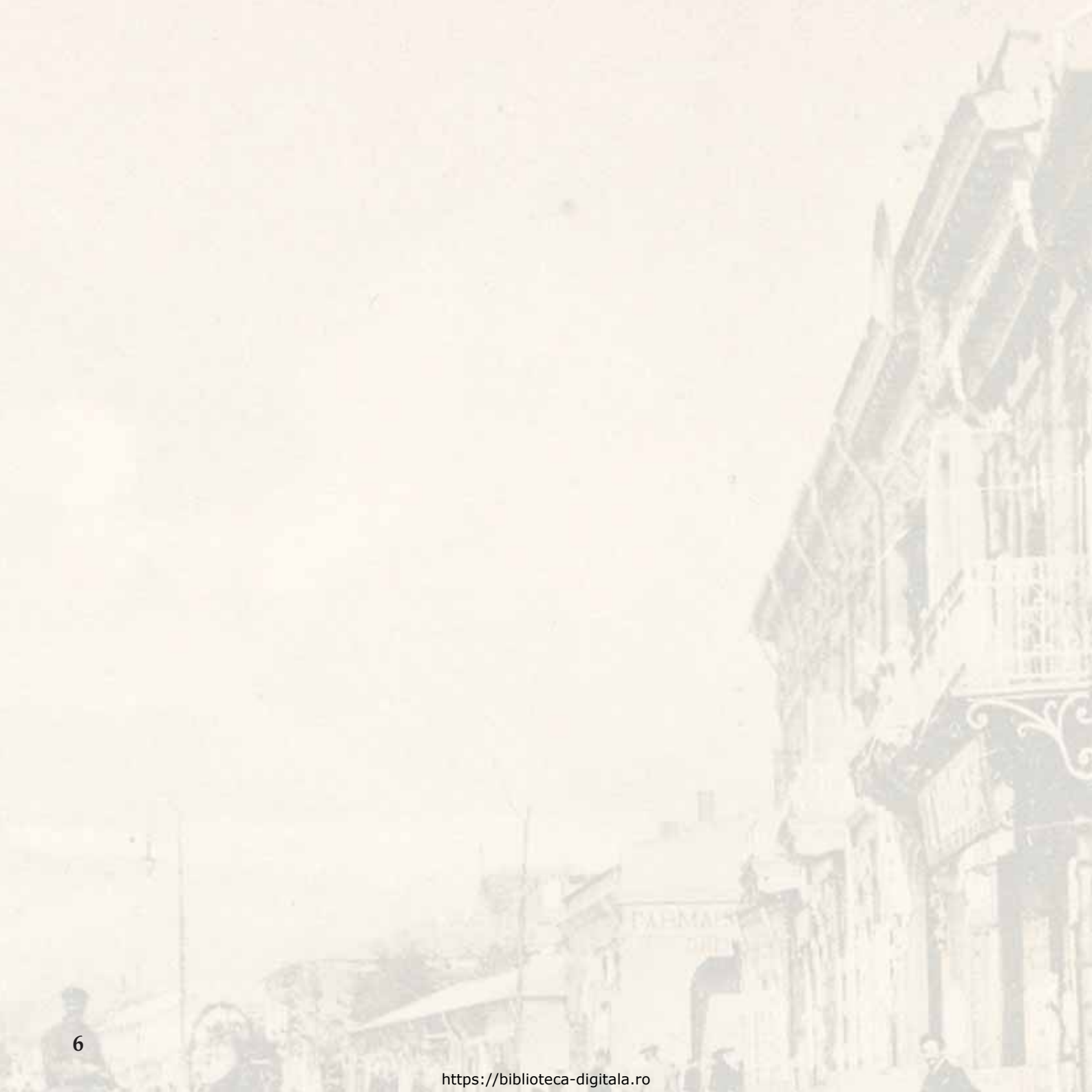
Conservarea și restaurarea monumentelor istorice au clădit la Iași o valoroasă tradiție, prin întâlnirile anuale ale specialiștilor implicați în acest domeniu. Simpozionului Național „Monumentul - Tradiție și viitor” se află la acum, în anul 2016, la cea de-a XVIII ediție. În cadrul acestui proiect va fi deschisă Expoziția *Strada Ștefan cel Mare din Iași – Memoria Monumentelor*, dedicată Uliței Mari, care, încă din secolul XVI, a devenit axul orașului-capitală Moldovei.

Strada „Ștefan cel Mare” din Iași, devenită bulevard, iar mai recent arteră pietonală, a cunoscut o evoluție deosebită în istoria recentă a orașului, fiind un spațiu care este mereu redefinit. De la zonă de intensă circulație auto la spațiu dedicat pietonilor, evoluția este remarcabilă. Strada a devenit mai prietenoasă cu turiștii, dar și cu concitadinii, oferind prilejuri de „zăbavă” și o plăcută tovărășie celor care doresc să cunoască orașul „la pas”. Iașul își construiește o identitate pentru viitor, dar aceasta nu se poate face fără cunoașterea trecutului. Un oraș vechi de șase secole nu poate să nu țină seama de această dimensiune a sa: Istoria.

Volumul de față constituie a treia apariție dintr-o serie deja conturată: *Orașul Iași. Memoria monumentelor* (2014) ; *Strada Lăpușneanu Iași. Memoria monumentelor* (2015). Un viitor album dedicat *Bulevardului Carol I (Copou)* ar fi necesar, pentru a cuprinde întreg traseul Străzii Mari de odinioară, „coloana vertebrală” a Iașilor.

La realizarea acestui proiect, dedicat străzii „Ștefan cel Mare”, Complexul Muzeal Național „Moldova” a avut ca partener tradițional Arhivele Naționale ale României - Serviciul Județean Iași, instituția care tezaurează colecțiile de documente, planuri și fotografii ce pot oferi substanța unei asemenea expoziții. Directorul Arhivelor ieșene, domnul Florin Cântic, a oferit cu generozitate tot sprijinul necesar pentru documentare și realizarea imaginilor. Totalitatea planurilor și schițelor, precum și cea mai mare parte a ilustrației provin din colecțiile Arhivelor Naționale Iași. Câteva imagini fac parte din colecția lui Ion Mitican, regretatul cronicar al Iașilor, fiind obținute prin amabilitatea domnului Ionel Săcăleanu, Directorul Editurii „Tehnopress”.

Pentru întregirea documentației necesare am beneficiat de sprijinul colegial al unor specialiști și instituții, cărora se cuvine să le mulțumim în mod deosebit: Părintelui Cornel Cadar, consilier cultural, directorul Editurii „Presa Bună”, cercetătorului Dan Dumitru Iacob de la Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu, domnului Narcis Dorin Ion, Directorul Muzeului Național Peleş, doamnei Anca Filip de la Institutul Național al Patrimoniului (București), lui Adrian Serghie, pasionat colecționar de imagini ieșene și doamnei Oana Dăian de la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” Iași. Tuturor și fiecăruia în parte le adresăm caldele noastre mulțumiri.

Strada Ștefan cel Mare și memoria orașului

Orașul Iași și-a făcut un blazon din vechimea sa, din statutul special pe care l-a avut în istorie și din bogata zestre de monumente. Sunt acestea dimensiuni care definesc personalitatea sa urbanistică. O măsură specială pentru protejarea vestigiilor sale a fost aceea de a include în *Lista Monumentelor* întregul centru istoric, definit perimetral, sub indicativul IS-I-s-A-03504. Măsura a fost luată pentru a proteja vestigiile arheologice din perioada medievală, dar și monumentele cuprinse în acest areal. Iașul istoric nu este atât de compact precum un burg din Transilvania, dezvoltat în interiorul limitat al unei cortine de zid, în care s-a construit mai ales din piatră. Războaiele, incendiile și cutremurele au dus la pierderi irecuperabile și la dispariția peisajului urban tradițional. Clădirile moderne apărute în zona centrală au contribuit și ele la fragmentarea și diluarea imaginii unitare a Iașilor, așa cum este cunoscută din imaginile de acum un secol.

În ultimele decenii, a apărut o preocupare, tot mai clar conturată, pentru conservarea „priveliștilor urbane”, a „imaginilor tradiționale”, care urmărește păstrarea nu doar a unor imobile, ci a unui întreg climat urban și a unei atmosfere considerate specifice, sau unui „spirit al locului”. Este adevărat, dezvoltarea unui oraș modern, de mari dimensiuni, așa cum este Iașul, nu poate fi stopată de propria-i istorie, dar credem că lucrurile se pot face cu înțelepciune. Pot fi identificate și delimitate acele zone reprezentative pentru istoria Iașilor, care păstrează încă parfumul specific și care dau identitatea acestui oraș. Sunt locuri unice, care fac să te simți aici, la Iași, și nu altundeva...

Acesta este și cazul străzii Ștefan cel Mare, principala arteră a orașului istoric, evocată adesea, cu deosebită nostalgie, în scrierile unor memorialiști precum D.C. Moruzi, Rudolf Suțu și Vasile Panopol. Regretatul Ion Mițican a dedicat chiar o carte acestei străzi: *Ulița Mare din demult uitate vremi* (Editura Tehnopress, 2004). Profesionistii istoriei și-au adus contribuția lor, mai ales în lucrările cu caracter de sinteză, precum *Iașii vechilor zidiri, până la 1821*, realizată de Dan Bădărău și Ioan Caproșu, sau *Istoria orașului Iași*, vol. I, din 1980, coordonată de C. Cihodaru și Gh. Platon, sau *Iașii până la mijlocul secolului al XVII-lea*, publicată de Alexandru Andronic, în 1986. Din generația mai nouă, remarcabile sunt contribuțiile lui Dan Dumitru Iacob privitoare la evoluția urbanistică a orașului Iași în epoca modernă.

„Strada Mare” a Iașilor era un adevărat ax al orașului, care cuprindea actuala stradă Ștefan cel Mare, strada Lăpușneanu și continua pe bulevardul Carol I până în dealul Copoului. Un fapt ce poate fi remarcat este că orașul Iași are un sens de vizitare, acela dinspre Palat, aflat pe locul vechii Curți Domnești din secolul al XV-lea, spre Piața Unirii. Așa „curge” orașul istoric, evoluția sa teritorială fiind marcată de apariția succesivă a unor noi biserici și palate, tot mai îndepărtate de nucleul vechi. În schimb, pentru vedea evoluția fronturilor de clădiri comerciale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea poate fi urmat sensul invers, cel ales de Primărie pentru numerotarea clădirilor în epoca modernă, și care pleca din Piața Cuza-Vodă către Palatul Administrativ. Această experiență poate fi mai curând una arhivistică decât turistică, deoarece marea majoritate a clădirilor vechi au dispărut astăzi. Ceea ce ne propunem este o operă de reconstituire istorică a unei realități dispărute, sau „intrate în istorie”, s-ar putea spune. În acest album, numerele de identificare a clădirilor conservă situația

din epocă și nu se referă la numerotarea actuală, decât în cazul celor câteva obiective evocate, cuprinse în *Lista Monumentelor Istorice*.

Iașul epocii moderne merită efortul de a fi cunoscut, pentru a descoperi rădăcinile preocupărilor urbanistice de astăzi și pentru a valorifica o experiență istorică prețioasă. Orașul vechi se cuvine să fie înțeles în structurile și mecanismele sale intime. În acest sens, reamintim că, din punct de vedere administrativ, orașul modern era divizat în patru „Despărțituri”, delimitate de traseul străzii Ștefan cel Mare: Limita dintre Despărțitura I și Despărțitura II era strada Colonel Langa. Astfel, avem Mitropolia la Despărțitura I și Biserica Romano-Catolică în Despărțitura II. Ar fi fost de așteptat ca, pe cealaltă parte, limita dintre Despărțitura III și Despărțitura IV să fie intersecția cea mai apropiată, adică actuala stradă I.C. Brătianu (fostă Gh. Mârzescu), pe care s-a aflat primul sediu al Municipality (pe locul Teatrului Național). A fost aleasă însă o altă delimitare, și anume traseul străzii Costache Negri, fosta Uliță a Podului Vechi. În felul acesta sediul Primăriei, Palatul Rosetti-Roznovanu, rămânea în despărțitura III, pe când Biserica Sf. Nicolae Domnesc era situată în Despărțitura IV.

Pentru o cunoaștere de ansamblu a evoluției orașului Iași în secolul al XIX-lea sunt analizate, de obicei, planurile generale ale orașului realizate de cartografi precum G. Bayardi (1819), I. Raschek (1844) sau Fr. Peytavin (1857). Aceasta nu exclude necesitatea extinderii câmpului de investigație asupra planurilor de locuri din Iași, documente de detaliu, care oferă o cunoaștere suplimentară a evoluției orașului, sub diverse aspecte.

Iubitorii Iașului și-au putut forma o imagine a străzii Ștefan cel Mare din anii 1900-1940 prin cărțile poștale de epocă. Acest gen de documente vizuale nu oferă o radiografie completă a străzii, putând fi identificate mai multe zone care nu au fost surprinse de obiectivul fotografic. Prin caracterul lor turistic și comercial, cărțile poștale s-au focalizat pe clădiri istorice, cu o arhitectură deosebită sau unele interesante prin funcționalitate. Fațadele anoste sau zonele cu dughene pipernicite nu intrau în zona de interes a acestei categorii de imagini. Cărțile poștale aveau ca subiect clădiri cu care orașul se putea mândri, respectiv ilustrate care se puteau vinde. Pitorescul își făcea cu greu loc în această viziune a fotografului. S-a creat o categorie de suveniruri apropiată ca gen de reclama turistică. Atunci când avem imagini mai generale, cu fronturi de clădiri comerciale, construcțiile își păstrează, în bună parte caracterul anodin. Doar firmele și reclamele cuprinse în cadru oferă unele indicii de identificare privitorului de astăzi. Aceste succesiuni de fațade redau o imagine plată, de suprafață, a străzii. Ele reprezintă partea văzută a icebergului.

Expoziția noastră pune în valoare o categorie de documente practic nestudiată până acum, aceea a surselor cartografice de detaliu, care cuprind, pe lângă fațade, planuri și secțiuni ale clădirilor, planuri ale curților interioare, planuri de situație care reflectă contextul urban și permit mai buna localizare a construcțiilor. Această categorie de izvoare ne permit să aruncăm o privire dincolo de fațadele caselor, ne oferă posibilitatea de a putea cunoaște structura interioară a imobilelor, care reflectă confortul și stilul de viață al concitadinilor noștri de acum un secol. Practic, fațadele de la linia străzii au în spate o întregă desfășurare urbanistică ce nu poate fi cunoscută din cărțile poștale și fotografiile de epocă: planuri de situație ce dezvăluie curți interioare, cu scări și galerii de acces suspendate, atenanse menite să exteriorizeze o serie de funcțiuni din clădirile principale, demisoluri locuite și beciuri dispărute, pe care nu am putea să le mai explorăm astăzi. Un fapt care trebuie avut în vedere este acela că unele dintre aceste planuri, aflate la dosar, au rămas doar pe hârtie, nefiind niciodată transpuse în operă și nu au mai ajuns să facă parte din peisajul urban ieșean.

Evoluția orașului s-a desfășurat după o serie de *Regulamente de urbanism* care impuneau anumite standarde

pentru zonele I, II și III. De pildă, zona I, care cuprindea clădirile situate în centrul orașului, pe străzile principale, presupunea construirea doar de clădiri cu etaj și cu fațade corespunzătoare din punct de vedere estetic, curți interioare pavate, canalizate, eliberate de construcțiile improvizate construite de lemn. Scările exterioare și galeriile de trecere, odinioară făcute din lemn, trebuiau să fie înlocuite cu altele din materiale neinflamabile (fier și beton). Dosarele consultate oferă informații pentru diverse aspecte ale vieții urbane, precum introducerea apei curente și a canalizării centralizate, după 1911; măsurile anti-incendiu; marea bătălie pentru toaletele moderne, ca factor de civilizație; introducerea iluminatului electric în mediul casnic, mai ales în anii 1930; amenajarea vitrinelor generoase la fațadele magazinelor în locul ferestrelor cu obloane de fier ale dughenelor de odinioară; epopeea reclamelor comerciale, care cuceresc pereții exteriori ai clădirilor, oferea un aer pitoresc orașului.

Sunt cunoscuți câțiva arhitecți și ingineri care au condus Serviciul Tehnic al Primăriei: Ch. Chaigneau, I. Vignali, N. Cugler ș.a. Aceștia sunt artizanii orașului modern, oamenii a căror pricepere profesională și energie personală au fost puse în serviciul optimizării și înfrumusețării urbei. Ei au definit un ax al orașului și au fixat evoluția urbanistică a acestuia pentru următoarele decenii. În subordinea lor s-a aflat o echipă de funcționari cu simțul datoriei, care vegheau la aplicarea întocmai a deciziilor adoptate. În plus, două comisii de specialiști își făceau din plin simțită prezența, acționând cu mare autoritate: *Comisia pentru verificarea stării de soliditate a clădirilor* și *Comisia de igienă*, care verifica starea de salubritate a localurilor și locuințelor.

Un instrument remarcabil în epocă era *Planul urbanistic al orașului Iași*, care a fost elaborat în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea și aprobat prin Decret Regal în anul 1897. Acest proiect a oferit o viziune menită să transforme orașul, conservând în același timp zestrea sa istorică. Planul prevedea lărgirea și îndreptarea străzilor principale, înființarea de piețe civice și bulevarde, punerea în valoare a monumentelor istorice și de arhitectură, degajarea centrului de construcțiile precare, expirate ca aspect și funcționalitate.

În aceste proiecte, bătălia pentru lărgirea și alinierea străzii Ștefan cel Mare ocupă un loc central. Campania, declanșată imediat după 1900, presupunea impunerea de retrageri și avansări ale frontului de clădiri, făcute prin exproprieri în interes public, tranșate prin bună învoială sau în Justiție. Aceasta era o operă dificil de realizat, dacă se are în vedere inerția oamenilor, dar și efortul financiar al Municipality, din moment ce respectivele exproprieri, parțiale sau totale, se făceau prin despăgubire, la prețul curent al zonei. Bulevardul Ștefan cel Mare a fost proiectat inițial cu o lățime de 20 metri, pentru ca apoi să se dorească o lățime mai mare, de 33 metri, acolo unde era posibil.

Documentele epocii păstrează amintirea intervențiilor făcute de I. D. Berindei, arhitectul Palatului de Justiție și Administrație, pentru amenajarea pieței civice din proximitate, dar și în păstrarea lărgimii străzii Ștefan cel Mare, prin refuzul alinierii prin avansare a frontului de clădiri din partea dreaptă a acestei artere. Berindei a fost preocupat de degajarea Pieței Palatului de clădirile meschine și degradate ce aglomerau zona. El a fost chiar mandatat să discute cu Prima Bancă de Economie condițiile exproprierii unei părți din clădirea acesteia, pentru a asigura vizibilitatea noii bijuterii a orașului: Palatul de Justiție și Administrație, realizat în stil Neogotic. Palatul devenise „capul de perspectivă” al proiectatului Bulevard Ștefan cel Mare, monumentul în funcție de care a fost concepută întreaga reamenajare a străzii.

Deschiderea perspectivei Palatului până în Piața Unirii a fost o viziune valoroasă, care a stat la baza proiectului de modernizare. Altă inițiativă cu evoluție interesantă a fost deschiderea perspectivei dintre Mitropolie

și Teatrul Național, prin realizarea unui scuar în care să fie așezată statuia regelui Carol I sau prin proiectata „Ferdinand avenue”, pe locul Parcului Teatrului. Ideea exista înainte de anul 1896, orientarea clădirii Teatrului spre strada Ștefan cel Mare indicând tocmai această viziune. Eliberarea terenului de clădirile vechi a avut de așteptat câteva decenii.

Reamenajarea acestei zone a rămas o temă care încă preocupă pe urbanisti. Schimbarea nu trebuie făcută neapărat și nu cu orice preț. Credem că abordarea problemei ar trebui să plece de la monumentele majore din proximitate. Există în această zonă trei monumente învecinate, trei clădiri „puternice”, fiecare dintre ele putând fi luate în considerare ca simbol al Iașilor: Palatul Primăriei, Catedrala Mitropolitană și Teatrul Național. Toate emană în spațiul public un anumit spirit și impune o atitudine specifică: autoritate, noblețe, eleganță, pietate. Sunt trei exemple de arhitectură din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, trei monumente care respiră atmosfera de capitală a Iașilor din acea epocă, inspirate de neoclasicism și de eclectismul francez. Toate sunt opera unor arhitecți de seamă: vienezii Gustav Freywald, Ferdinand Fellner și Hermann Helmer, parizianul Paul Gottereau (arhitectul Casei Regale). Cred că viitorul parc nu va putea să ignore de acest „dat” fundamental. Parcul va trebui să aducă împreună aceste trei monumente și nu să le separe. Amenajarea zonei verzi de aici se cuvine să vină în continuarea arhitecturii, să dialogheze cu aceasta, să reconstituie contextul vegetal al acestor zidiri. Așa se va putea păstra ceva din spiritul vechiului Iași. În acest spațiu este necesară o amenajare care să genereze sentimentul „duratei”.

Albumul expoziției *Strada Ștefan cel Mare din Iași – Memoria monumentelor* oferă un volum însemnat de informații inedite, iar parcurgerea filelor sale poate fi deopotrivă un prilej agreabil de divertisment sau instrucție, după cum poate oferi și un bun material de reflexie asupra destinului istoric al vechii capitale a Moldovei. Putem reflecta, alături de N. Iorga, la *Ce a fost, ce este, și ce poate fi Iașul...*

PALATUL DE ADMINISTRAȚIE ȘI JUSTIȚIE

Palatul Domnesc. Orașul Iași a avut o curte domnească, înconjurată cu ziduri, încă din timpul domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1431). Aceasta a fost reamenajată și distrusă de mai multe ori, până la sfârșitul secolului XVIII. Alexandru Moruzi este primul care a construit, pe acest loc, un palat unic, de mari dimensiuni, cu rol de reprezentare a Domniei, dar și de locuință (1806). Palatul a fost realizat în stil neoclastic de arhitectul vienez Johann Freywald. Marele incendiu din 1827 a afectat serios monumentală clădire, care a rămas în ruină mai bine de un deceniu.

Palatul a fost renovat de Mihail Sturdza, la 1843, fiind readus la înfățișarea anterioară. Doar tavanele boltite, de zidărie, au fost înlocuite cu planșee. Arhitectul care a condus aceste lucrări a fost N. Sungurov. Aici au funcționat diverse instituții ale statului și Adunarea țării, domnitorul preferând să locuiască în propriul palat, de lângă Mitropolie. Palatul Ocârmuirii și-a schimbat vizibil înfățișarea după un alt incendiu, care a avut loc la 1880. A fost păstrat însă, în linii mari, stilul neoclastic. După 1908, pe aceleași temelii, a fost înălțat Palatul de Administrație și Justiție (1925). Lucrările de consolidare recente au pus în evidență faptul că acest edificiu păstrează, la parter, o mare parte din zidurile palatului construit de Alexandru Moruzi (1806) și că la etaj mai există pereți de cărămidă din timpul lui Mihail Sturdza (1843).

Palatul de Justiție. Clădirea cunoscută astăzi ca „Palatul Culturii”, s-a impus repede ca efigie arhitectonică a fostei capitale. Palatul este cea mai însemnată realizare a stilului neogotic din România. Arhitectul care a proiectat impunătoarea clădire este I. D. Berindei. Arhitectul a ales acest stil deoarece îi permitea realizarea unei clădiri luminoase, ușoare și elastice, în pofida dimensiunilor foarte mari. Berindei și-a dorit ca Palatul de Justiție conceput de el „să impună”, să apară ca un adevărat Templu al Justiției. Aspectul „retro”, combinat cu dotări ultramoderne a fost un efect special urmărit de arhitect. Noua clădire a fost mansardată și a primit cele două curți interioare. Pentru partea din față, Palatul folosește temelii vechi, de la 1806, iar pentru partea nouă, din spate, s-au construit temelii noi, mai puțin rezistente, după cum s-a dovedit în timp.

Cel care a condus lucrările de construcție de la 1908 a fost inginerul vienez Johann Rameder. Frumosul acoperiș de ardezie a fost opera lui Alexandru Dimitriu. Realizarea decorațiunilor de piatră au fost coordonată de Alessandro Fontana. Emil Wilhelm August Becker a realizat decorațiunile interioare, folosind un ipsos special (bois-ciment), inventat de Henri Coandă. Lucrările au durat șase ani; în 1914, silueta Palatului domina deja peisajul arhitectonic ieșean. Începerea primului Război Mondial a făcut ca lucrările de finisare să fie amânate și prelungite până în anul 1925, când a avut loc inaugurarea oficială.

Între anii 2008-2016, Palatul a beneficiat de o amplă restaurare, menită în special să consolideze temelii și structura clădirii, pentru ca această bijuterie arhitectonică să reziste cât mai mult în viitor.

Piața Palatului. Pentru a fi pus în valoare impozantul Palat de Administrație și Justiție (1925), era necesară o piață civică generoasă. Orașul vechi nu dispunea de astfel de spații, iar amenajarea lor a constituit un efort permanent al urbaneștilor care s-au ocupat de destinele Iașilor. Spațiul pieței cuprinde, în primul rând, fosta

curte interioară a reședinței domnești, dar și terenuri adiacente. Palatul de la 1806 păstra încă vechea incintă de ziduri a Curții medievale, care îl ascundea vederii trecătorilor. Turnul Porții Domnești, situat chiar în ax, a fost demantelat de Mihail Sturdza, cu prilejul refacerii palatului de la 1843.

O mare parte dintre zidurile de incintă ale vechii Curți Domnești au fost încorporate în clădiri modeste, ale epocii moderne. Vestigiile amintite au ieșit la iveală odată cu decizia de a demola aceste clădiri și de a degaja spațiul, pentru amenajarea noii piețe civice. A fost păstrată în peisaj doar biserica Sf. Nicolae Domnesc, vechea ctitorie a lui Ștefan cel Mare (1492). Statuia marelui voievod, realizată de sculptorul parizian Emmanuel Frémiet, cea mai veche statuie din Iași, a devenit podoaba pieței după 1883. Proiectul de reamenajare a Pieței Palatului, întocmit pe la 1927, în timpul primarului Oswald Racoviță, prevedea amenajarea unei Grădini Botanice, dar și a Ștrandului Municipal, pe locul vechilor grădini ale Curții Domnești.

Fiind „cap de perspectivă” a bulevardului Ștefan cel Mare, Palatul de Justiție este principalul beneficiar al lărgirii și îndreptării străzii de după 1930. Punerea în valoare a monumentului devenit efigie a orașului a influențat nu doar piața din imediata apropiere, ci a marcat evoluția urbanistică ieșene, făcând legătura dintre vechi și nou. Deschiderea perspectivei Palatului până în Piața Unirii reprezintă o asemenea dovadă. Se poate constata că și Bulevardul Copou are drept „cap de perspectivă” tot Palatul Culturii.

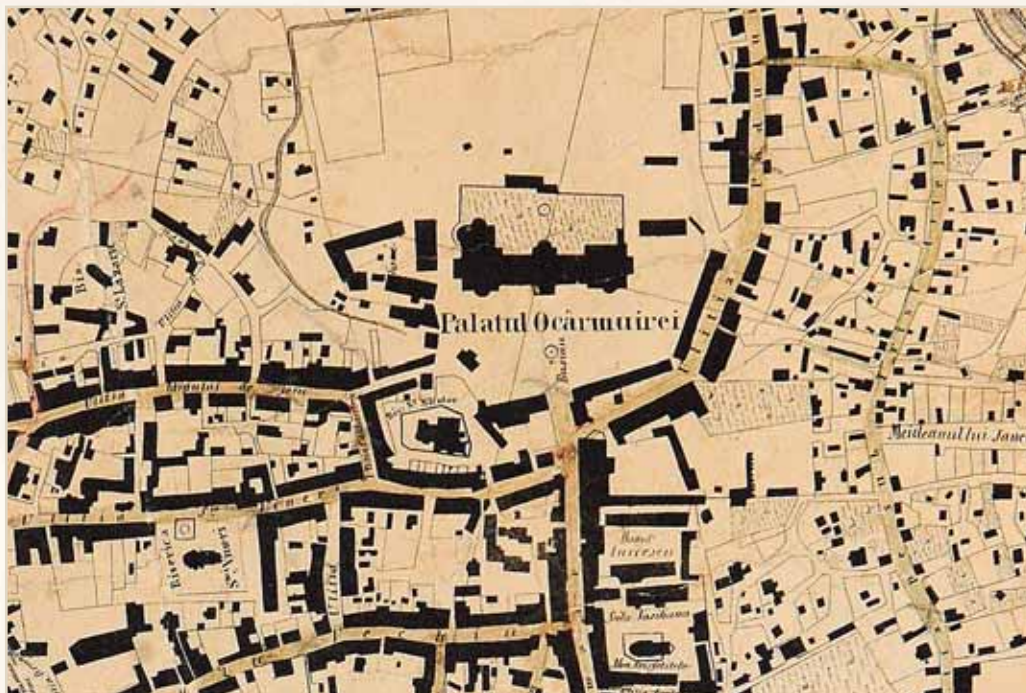
**Bd. Ștefan cel Mare
văzut dinspre Palat
(c. 1910)**

Palatul Domnesc renovat
de Mihail Sturdza la 1843

Palatul
de Justiție
și Administrație
(arhit. I.D.
Berindei, 1925)

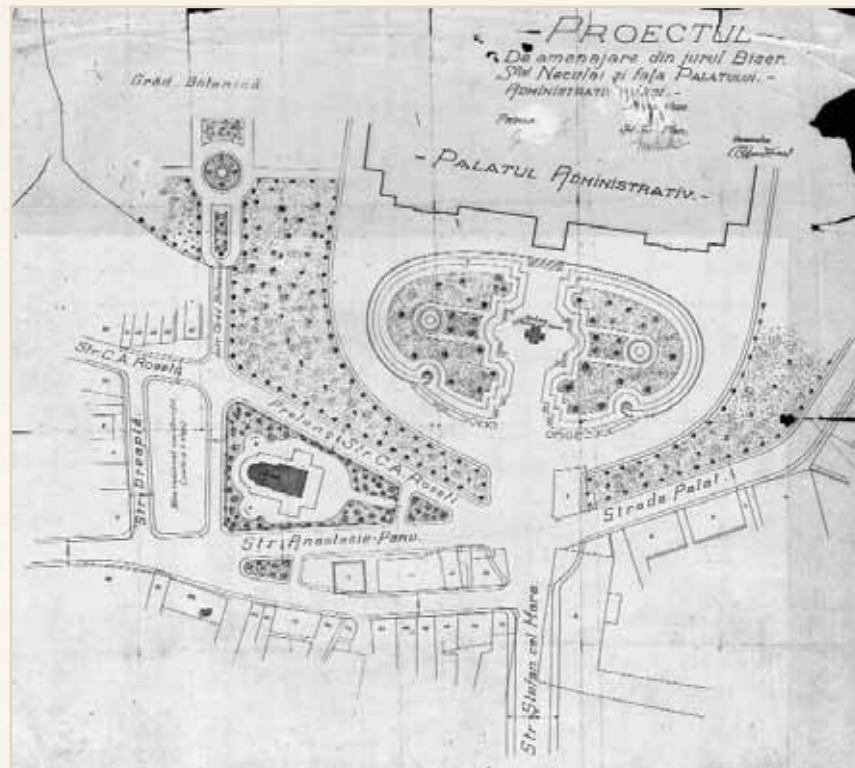

Incinta palatului
Domnesc.
Extras din Planul
Peytavin (1857)

Depozitul de spirt
și casa Dosoftei

Proiectul
de reamenajare
a Pieței Palatului,
c. 1927

Bd. Ștefan
cel Mare
cu terenul degajat
de clădirile vechi
(1925)

BISERICA SF. NICOLAE DOMNESC ȘI CASA DOSOFTEI

Str. Anastasie Panu nr. 65, 69

Cele două monumente au făcut parte, istoricește, din același ansamblu doar destinul din epoca noastră aducându-le separarea. Căminul domnitorului Ștefan cel Mare, înălțat în 1492, este un monument reprezentativ al Iașilor, făcând legătura cu trecutul glorios al Moldovei. Aceasta este înregistrată în *Lista Monumentelor Istorice* sub codul IS-II-m-B-03962. Biserica nu făcea inițial parte din incinta Curții Domnești, care beneficia de existența altor două lăcașe de cult („Biserica de pe Poartă” și „Biserica Doamnei” astăzi dispărute).

Din perspectivă funcțională, biserica Sf. Nicolae avea un mare rol în viața Curții Domnești: în ea au fost unișii domnii Moldovei de la sfârșitul veacului XVI până la jumătatea secolului XIX. Marile praznice împărătești de peste an (Crăciun, Anul Nou, Bobotează, Paști) presupuneau ceremonii ale Curții desfășurate în același lăcaș. Pentru că dimensiunile vechii biserici erau prea mici, aceasta a fost extinsă, prin adăugarea unui nou corp, pe la 1670, precum și a două altare (Sf. Varvara și Sf. Ștefan) în veacul XVIII. De la sfârșitul secolului XVII, biserica a devenit reședința Mitropoliei Moldovei, mutată din vechea capitală, de la Suceava.

Monumentul a cunoscut o lungă restaurare, după 1884, în paralel cu biserica Trei Ierarhi, încredințată lui André Lecomte du Noüy, discipolul lui Eugène Viollet le Duc. Lucrările, desfășurate înainte de înființarea Comisiunii Monumentelor Istorice, nu au beneficiat de controlul unei autorități specializate. Astfel, s-a decis să fie restaurat doar construcția din secolul XV, renunțându-se la adaosurile mai târzii, dar nu lipsite de importanță istorică.

Din păcate, chiar și biserica lui Ștefan cel Mare a fost demantelată în întregime, fiind reconstruită după releveele construcției. Portretele votive ale lui Ștefan cel Mare și familiei sale, pictate în frescă, s-au pierdut și ele, în urma lucrărilor. Singura piesă originală, pisană originală a bisericii de la 1492, scrisă în slavonă, a fost adăugată pe fațada monumentului târziu, după 1929.

*

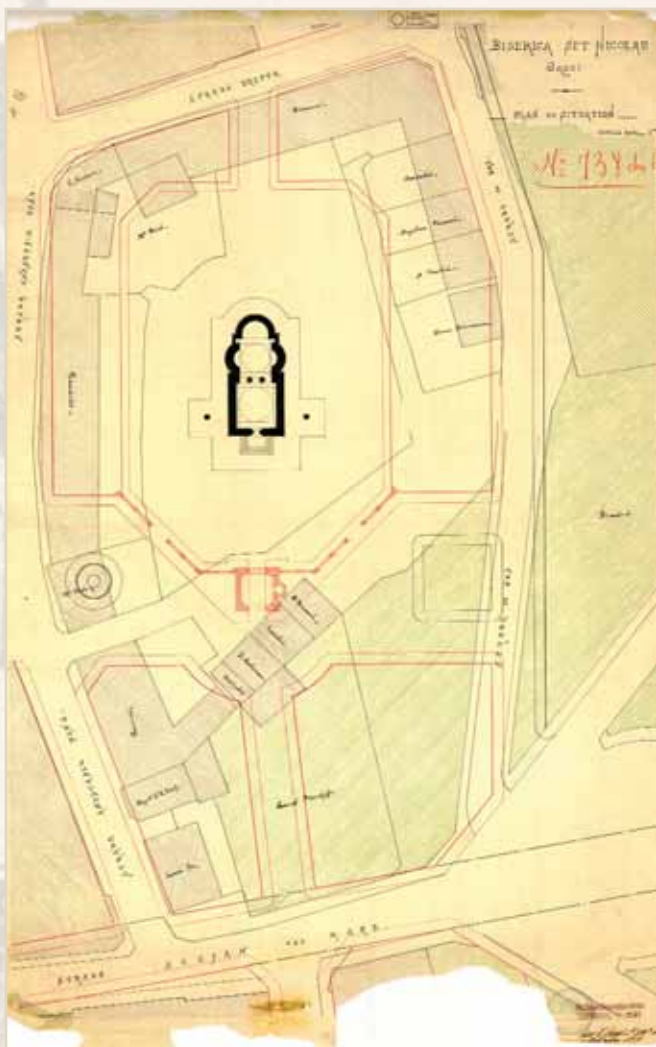
Casa cu arcade, cunoscută și drept „Casa Dosoftei”, monumentul găzduiește astăzi Muzeul Literaturii Române Vechi. Clădirea figurează în *Lista Monumentelor Istorice* sub cod IS-II-n-A-03963. Construcția este prea modestă pentru a fi găzduit pe Mitropolitul Dosoftei, traducătorul *Psalmlor*, dar tiparnița înființată de acesta, după 1670, ar fi putut funcționa într-un asemenea spațiu.

Această clădire din piatră a făcut parte, într-adevăr, din ansamblul mănăstirii Sf. Nicolae Domnesc. Ea are și astăzi pe fațadă, între micile ferestre, crenelurile vechiului zid de incintă, guri de tragere pentru arcuri sau puști. O parte din zidul de incintă din secolul XVII se păstrează astăzi pe latura de sud a bisericii.

Amplasarea clădirii pe cea mai importantă arteră comercială a vechii capitale, *Ulița Sf. Vineri*, și-a spus cuvântul. În secolul XVIII fațada clădirii a fost schimbată, fiind amenajat porticul cu arcade de la fața uliței. Astfel casa dobânda aspectul (și funcționalitatea) unei bolți negustorești, precum cele de pe ulițele Istanbulului sau din zona Balcanilor. O litografie de la 1845, realizată de desenatorul francez J. Ray, redă atmosfera comercială a uliței Sf. Vineri. Imaginea este centrată chiar pe „casa cu arcade”, devenită acum dugheană. Casa este reprezentativă pentru arhitectura negustorească a orașului, asemenea clădiri fiind, odinioară, numeroase pe străzile Iașilor.

Urbiștii mai noi au separat definitiv „Casa cu arcade” de biserica „Sf. Nicolae Domnesc”: linia de tramvai trece astăzi chiar prin mijlocul vechiului ansamblu mănăstiresc. Destinația de Muzeul al Literaturii Vechi este însă una fericită pentru acest însemnat monument.

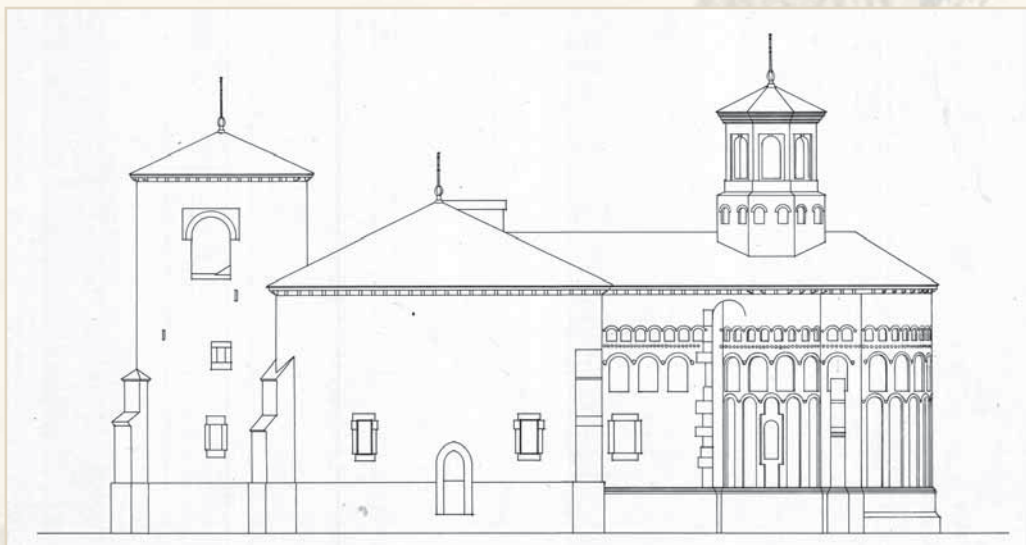
Plan de situație
al bisericii (1897)

Vedere a bisericii
dinspre sud-vest
(1956)

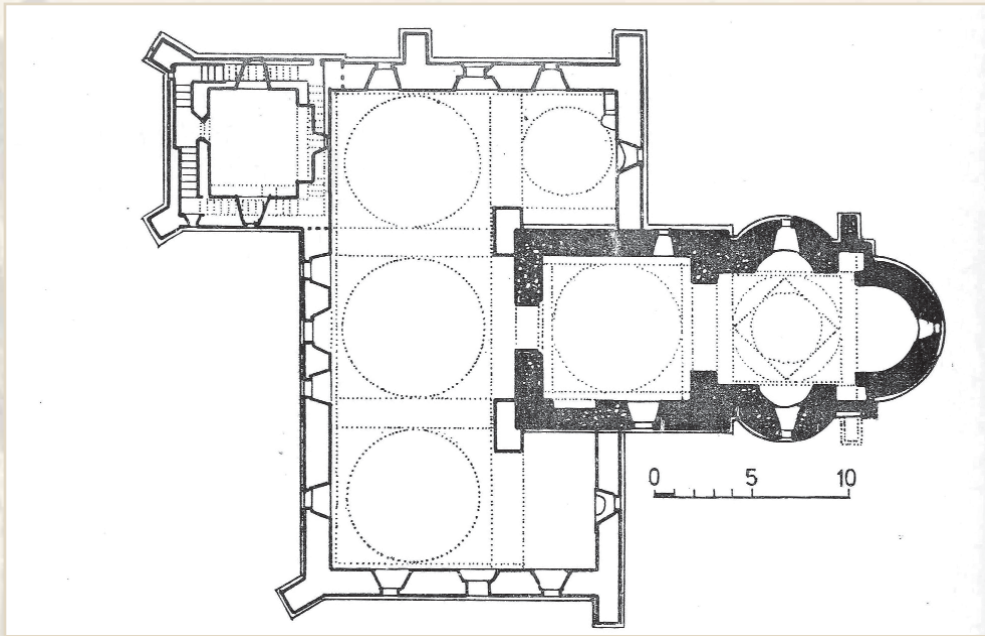

Vedere a bisericii
dinspre Est (1956)

Relevu
al bisericii
înainte
de restaurare
(1884)

Planul bisericii
înainte de restaurare
(după Gr. Ionescu)

„Casa cu arcade”,
foto N. Diaconu
(1960)

**„Casa Dosoftei”
înainte de restaurare**

**„Casa cu arcade”,
foto Oliver Velescu
(1962)**

BISERICA TREI IERARHI

Bd. Ștefan cel Mare nr. 28

Biserica „Sfinții Trei Ierarhi” din Iași este unul dintre cele mai cunoscute monumente istorice din România (cod LMI IS-II-a-A-04076). Faimoasa ctitorie a domnitorului Vasile Lupu, de la 1637, este un unicat prin broderia fațadelor sale de piatră, realizată cu motive orientale (persane, georgiene, armen), dispuse în 33 de registre, care nu se repetă. Ca arhitectură, monumentul nu aduce inovații deosebite, urmând modelul a bisericii mănăstirii Galata (1584), ctitoria ieșeană a lui Petru Șchiopul. Biserica de la Galata reprezintă o reușită sinteză de arhitectură moldo-muntenă, modelul ei fiind preluat de mai multe ctitorii din veacul XVII.

Cu Trei Ierarhi s-a scris și prima pagină a restaurărilor de monumente din Moldova. Lucrările, desfășurate între anii 1884-1888, au fost încredințate lui André Lecomte du Noüy, discipolul celebrului Eugène Viollet-le-Duc. Arhitectului francez a realizat mai multe intervenții controversate asupra monumentului, accentuând elementele gotice, înălțând turlele și modificând forma acoperișului. Aici și-a început cariera de restaurator și tânărul arhitect N. Gabrielescu, cel care a salvat de la demantelare turnul Goliei. Forma originală a ansamblului de aici s-a păstrat într-o litografie realizată de J. Ray, la 1845, dar și în câteva relevee din anii 1880.

Pictura originală a bisericii a fost executată în anii 1641-1642, de câțiva zugravii ruși de la curtea țarului: Sidor Pospeev, Iakov Gavrilov, Deico Iakovliev și Proka Nikitin. Cu prilejul restaurării de la 1888, aceasta a fost decapată și repictată de o echipă de artiști francezi. Fragmente din pictura originală se păstrează în cadrul muzeului de artă religioasă din Sala Gotică a bisericii. Între acestea, se remarcă tabloul votiv, în care sunt înfățișați voievodul Vasile Lupu cu prima sa soție, Tudosca, și cele două fiice, Maria și Ruxandra.

Planurile mai vechi ale orașului, precum cel din 1857, dezvăluie componența întregului ansamblu de aici. Mănăstirea avea nu doar ziduri de incintă și dughene la Ulița Mare, date cu chirie, ci posedă și „Hanul Turcesc” de alături, care îi aducea venituri importante. În incintă au existat, pe lângă Sala Gotică, un întreg ansamblu de clădiri în care au funcționat Colegiul Vasilian și tipografiile de aici, încă din secolul XVII. Pe la 1884, Comisia a decis demantelarea turnului clopotniță al fostei mănăstiri, în care funcționase primul orologiu public din țările române. În curte se mai păstrează pisania cu stema domnească a lui Vasile Lupu și două dintre clopote.

**Biserica Trei Ierarhi,
foto N. Tatu (c. 1938)**

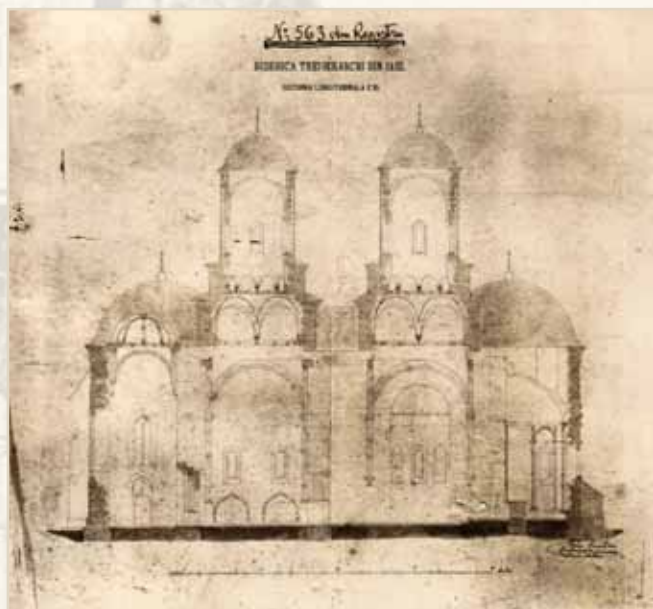
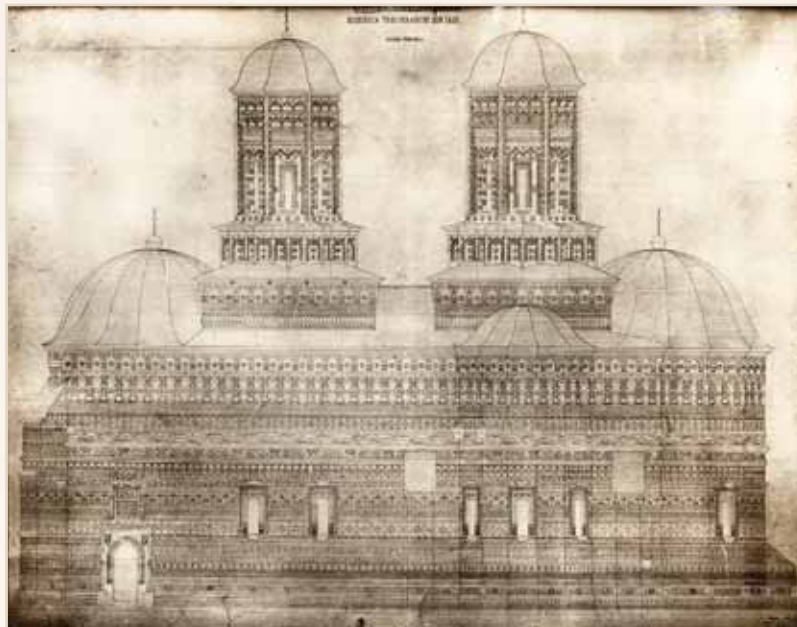

**Biserica Trei Ierarhi,
litografie de J. Rey
(1845)**

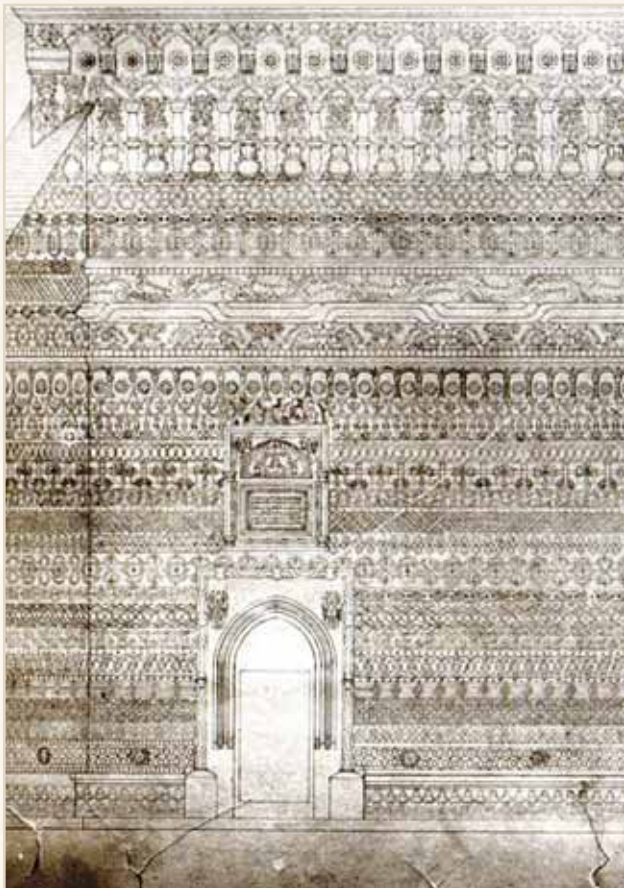

**Biserica Trei Ierarhi,
Carol Popp de Szathmari
(C. 1864)**

Relevul bisericii,
făcut de Ștefan Emilian
(c. 1881)

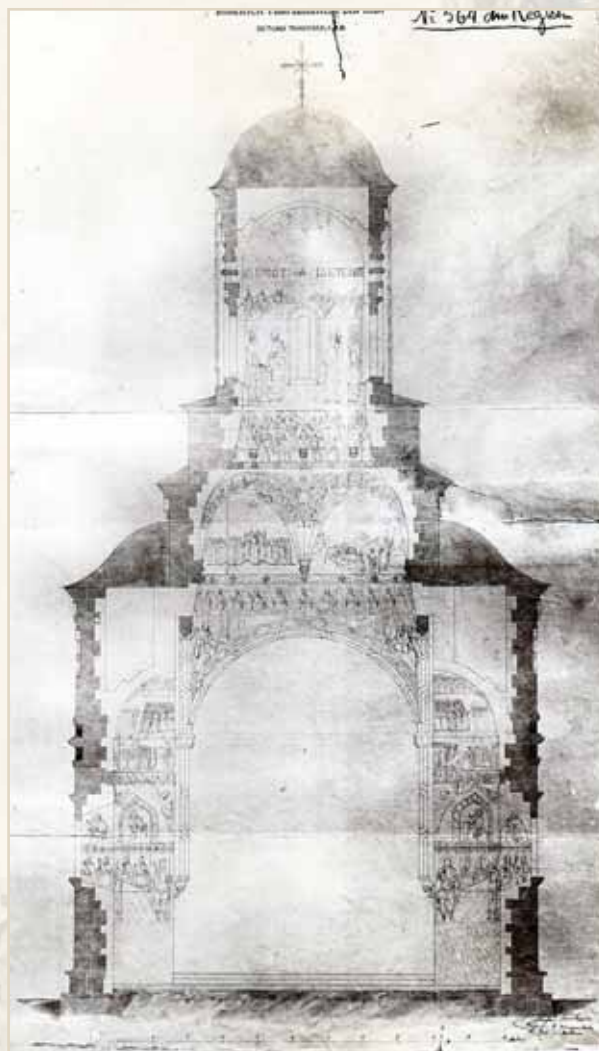

Secțiune longitudinală
desenată de Ștefan Emilian
(c. 1881)

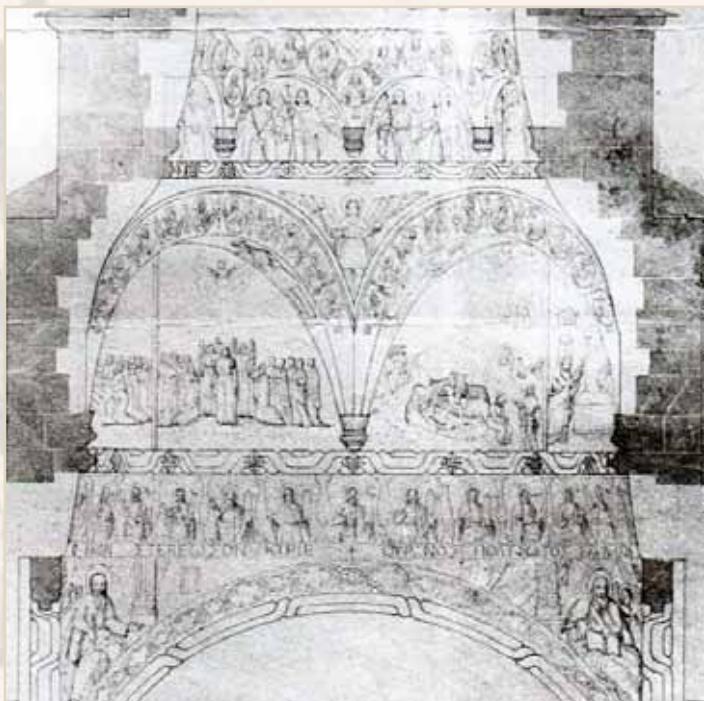

Detalii despre releveul
fațadei bisericii (c. 1881)

Secțiune transversală
de Ștefan Emilian
(1881)

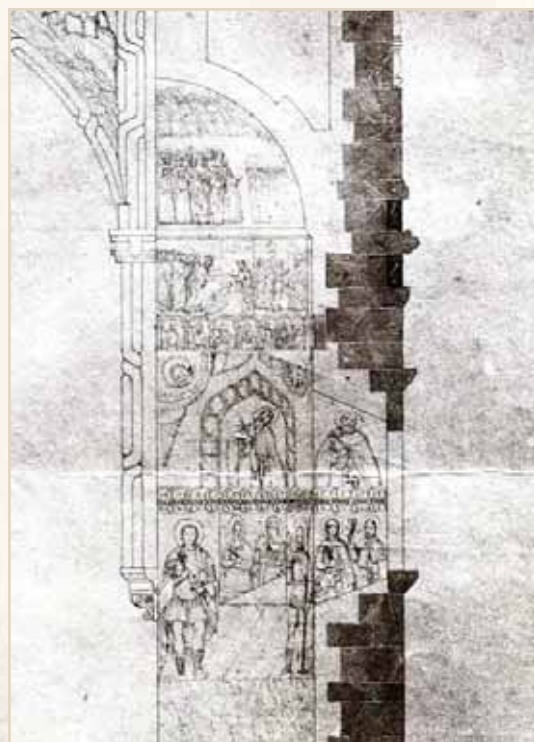

Secțiune transversală,
detaliu pictură dispărută
(1881)

Secțiune transversală,
detaliu pictură dispărută
(1881)

Secțiune transversală,
detaliu pictură dispărută
(1881)

Biserica Trei Ierarhi
și Palatul Camilli

BISERICA ROMANO-CATOLICĂ

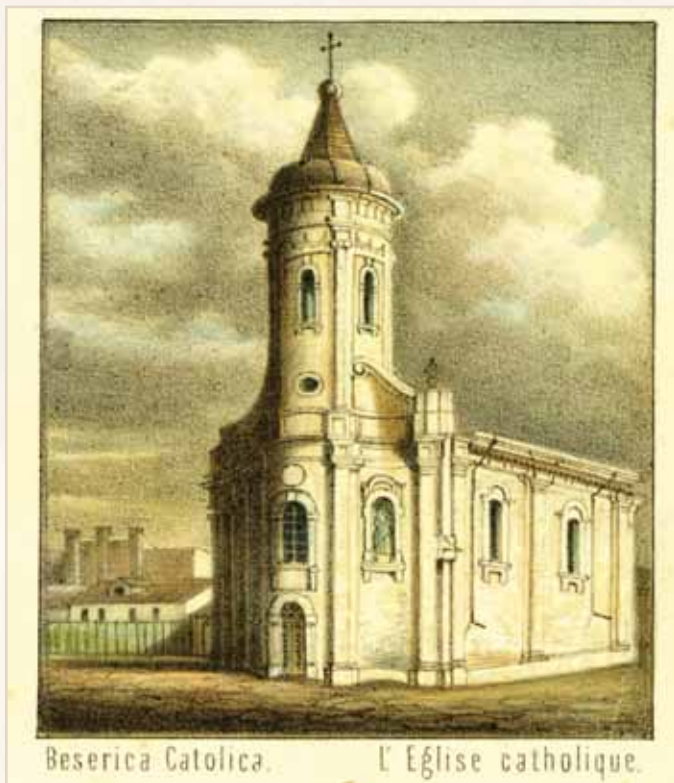
Bd. Ștefan cel Mare nr. 26

Catedrala romano-catolică „Adormirea Maicii Domnului” a fost inclusă pe Lista monumentelor istorice din județul Iași, având codul de clasificare IS-II-m-A-04074. Locul actual al catedralei catolice din Iași a aparținut acestei comunități încă din secolul XV. Biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, construită între anii 1782-1789, a fost zidită pe fundații mai vechi, din secolul XVI. Edificiul a fost afectat de marele incendiu din 1827. Biserica avea nevoie de lucrări de consolidare și la 1845.

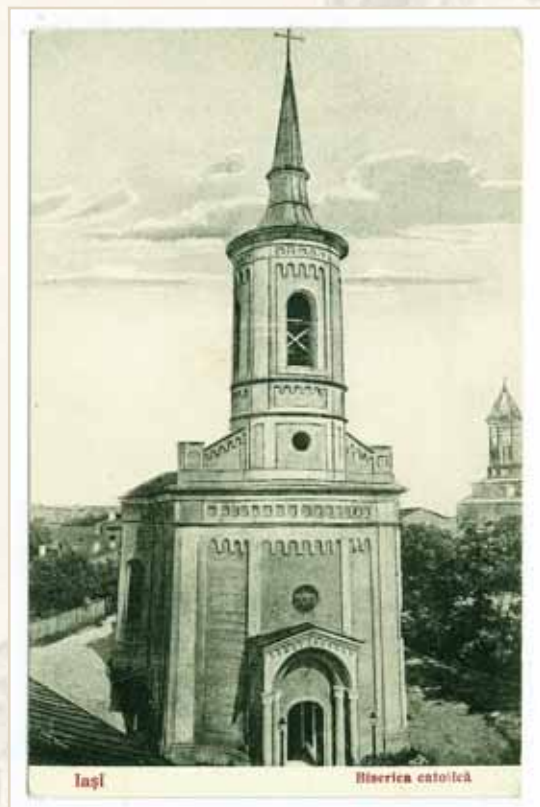
La 1860, arhitectul Josef Grüber a executat atât releveele cu înfățișarea anterioară a edificiului cât și proiectul de extindere a acestuia. Lucrările au început abia în 1864, sub vizitatorul apostolic Josef Salandari, fiind coordonate de arhitectul Mathias Nitschmann. Biserica veche a fost extinsă spre răsărit, mărindu-se prezbiteriul; pentru aceasta au fost demontate cele trei altare ale bisericii. Nitschmann a adus mai multe modificări proiectului schițat de arhitectul Gruber. Altarul cel mare, dedicat „Adormirii Maicii Domnului”, a fost comandat la 1873 arhitectului Luca Carmini din Roma. În 1875 a fost instalată balustrada dintre prezbiter și corpul bisericii; aceasta a fost lucrată în marmură roșie, la Veneția. Pictarea bisericii a fost efectuată în anul 1869 de călugărul franciscan Giuseppe Carta din Palermo. Odată cu înființarea Episcopiei de Iași la 27 iunie 1884, Biserica Adormirea Maicii Domnului a căpătat statutul de catedrală episcopală.

Biserica a beneficiat în mai multe rânduri de lucrări de consolidare și restaurare. Cu un asemenea prilej a fost schimbată decorațiunea exterioară a bisericii. Inițial turla-clopotniță avea sub cupolă un decor cu ghirlande, care se menținea în schițele lui Grüber din 1860 și după extinderea bisericii. Probabil cu prilejul aceste extinderi s-a renunțat la vechiul decor și a fost introdus un altul, ce are la bază „banda lombardă”, amintire a goticului de inspirație italiană. Aceasta a fost o soluție naturală pentru curentul romantic al epocii.

Într-o veche cromolitografie a bisericii poate fi văzută, într-o nișă de la intrarea în biserică o statuie a Fecioarei Maria cu pruncul Isus în brațe. Aceasta este o prezență obișnuită pentru bisericile catolice. O reprezentare a acestei statuii poate fi identificată și într-o stampă târzie referitoare la prezența prințului Alexandru Ipsilanti la biserica Trei Ierarhi, la 1821. În imagine apare și o statuie a Fecioarei, așezată pe un soclu, în mijlocul acestei piețe dinspre biserica romano-catolică. Imaginea are multe detalii fanteziste, dar o asemenea statuie se află astăzi pe Palatul construit de arhiepiscopul Iosif Camilli de la 1905. Este posibil ca respectiva statuie să fie o lucrare mai veche, repusă în valoare ca decorațiune a vechii clădiri.

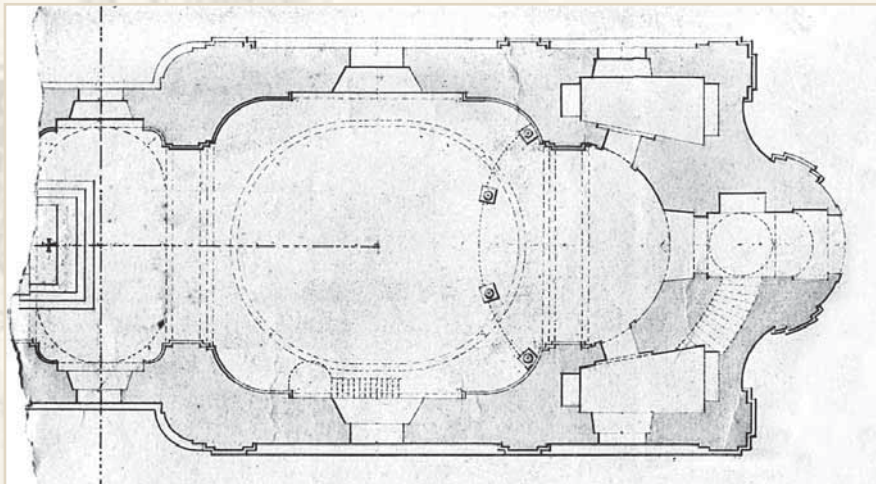
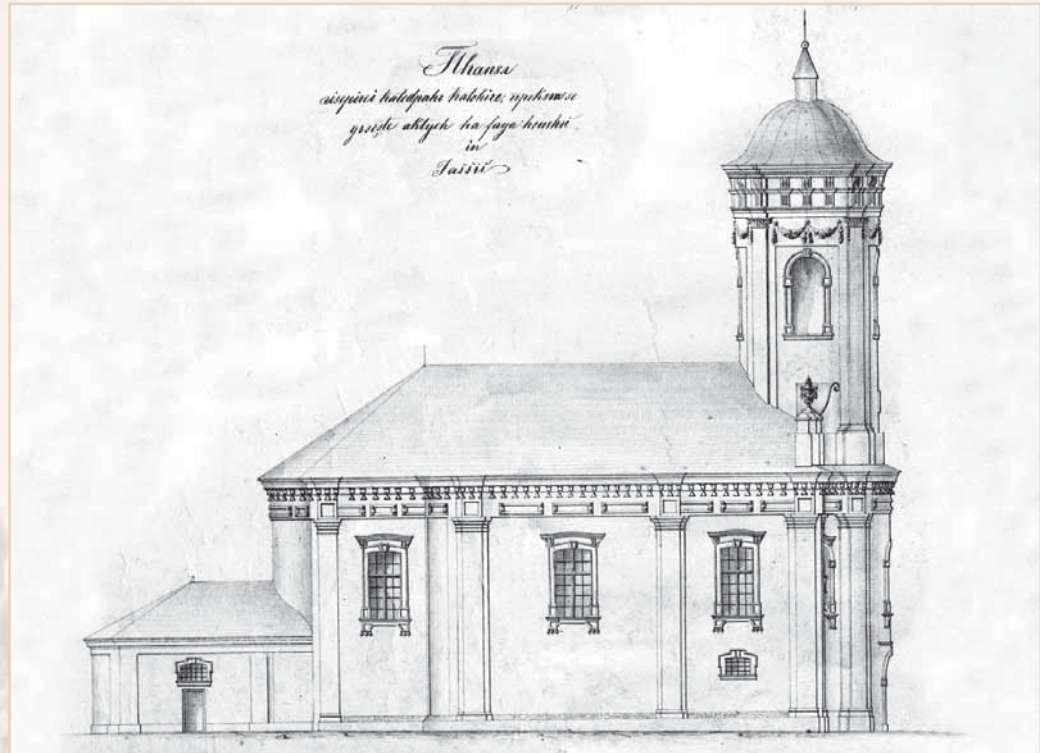

Biserica romano-catolică,
cromolitografie c. 1860

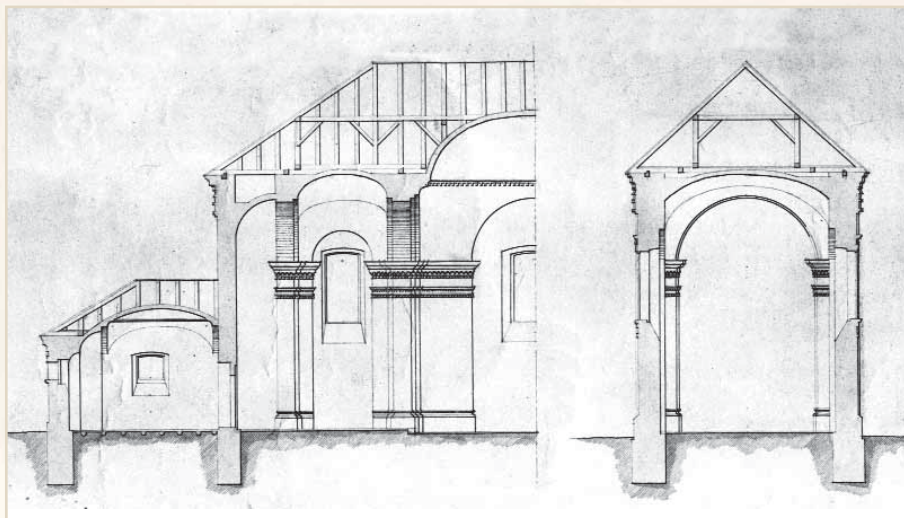

Biserica
romano-catolică
din Iași

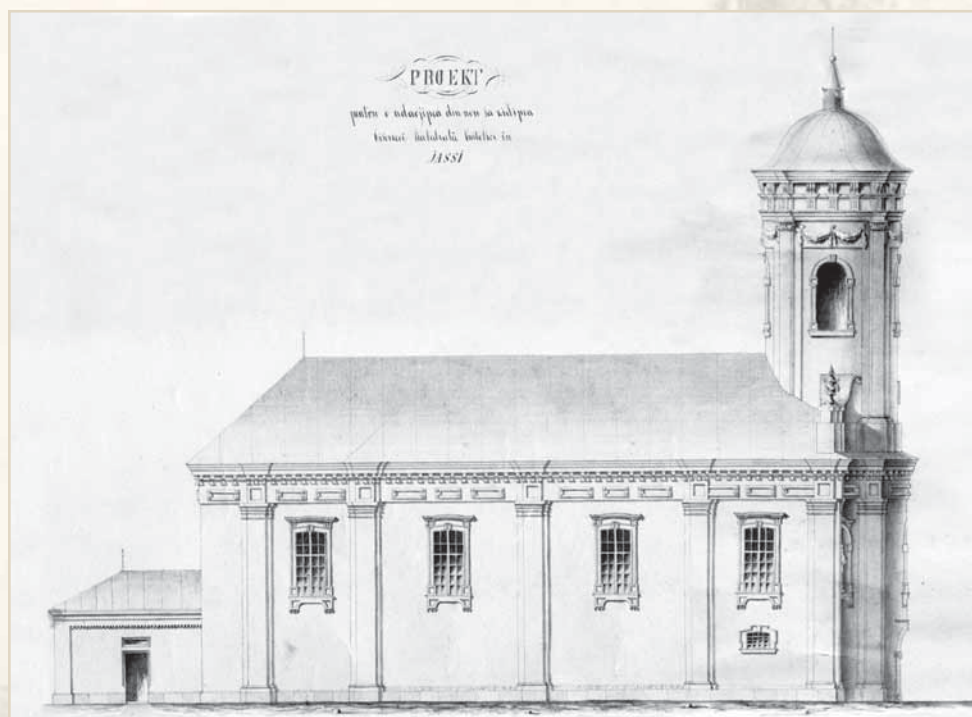
Biserica înainte
de restaurarea
de la 1860

Planul bisericii
înainte de restaurarea
de la 1860

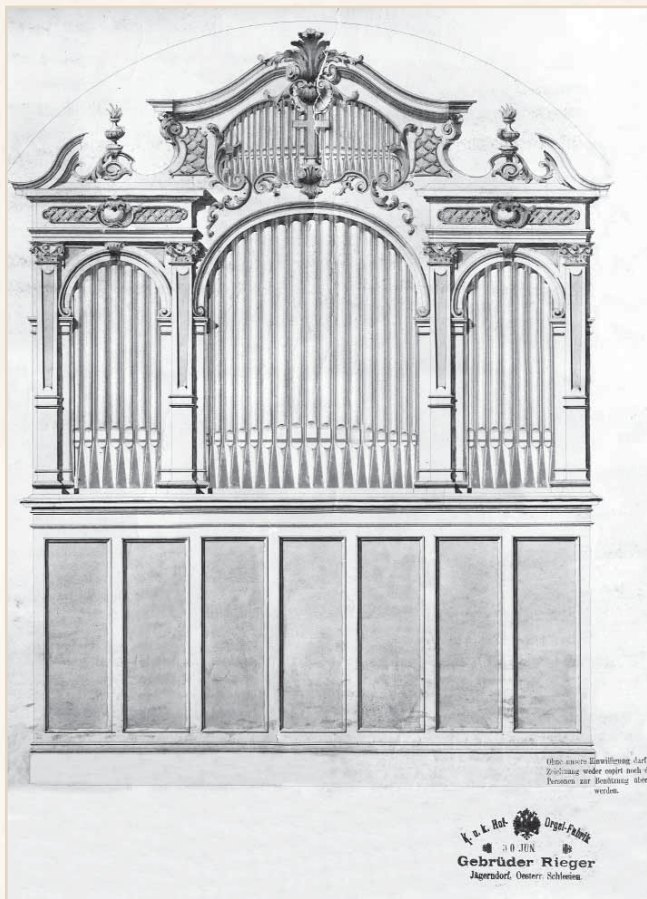
Planuri în secțiune,
cu starea bisericii
înainte de 1860

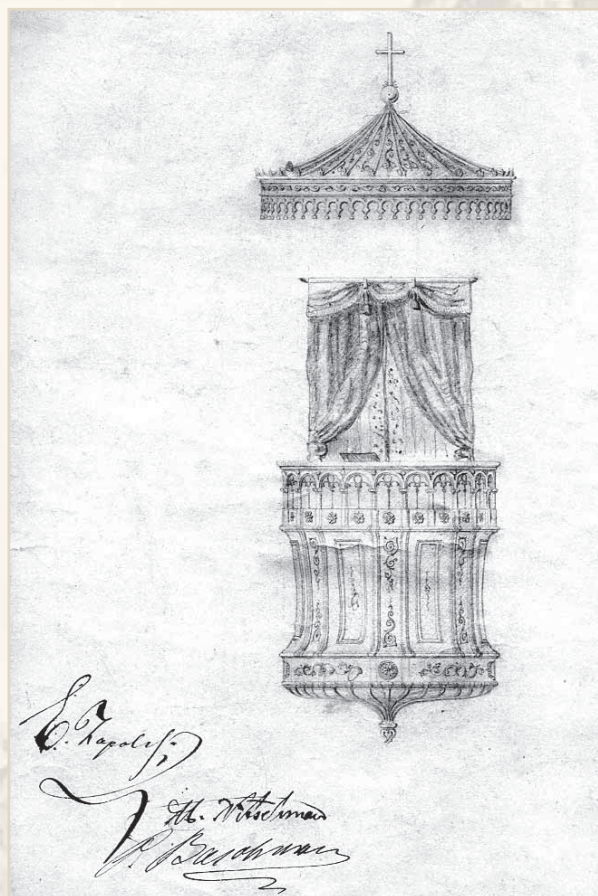
Planul restaurării
bisericii,
arh. J. Grüber (1860)

Biserica catolică,
vedere
dinspre Sud

Orga bisericii catolice

Proiect anvon

Palatul Rosetti-Roznovanu (Primăria)

Palatul Rosetti-Roznovanu, actualul sediu al Primăriei Municipiului Iași, este inclus pe Lista Monumentelor Istorice (cod IS-II-m-B-04066). Deși este datat la sfârșitul secolului XVIII, înfățișarea actuală a monumentului se datorează sfârșitului secolului XIX. Pe acest loc din fața Mitropoliei s-a aflat o veche casă a lui Matei Cantacuzino (1790). Imobilul a fost cumpărat de Nicolae Rosetti-Roznovanu, dar și-a pierdut vechea înfățișare cu ocazia marelui incendiu de la 1827.

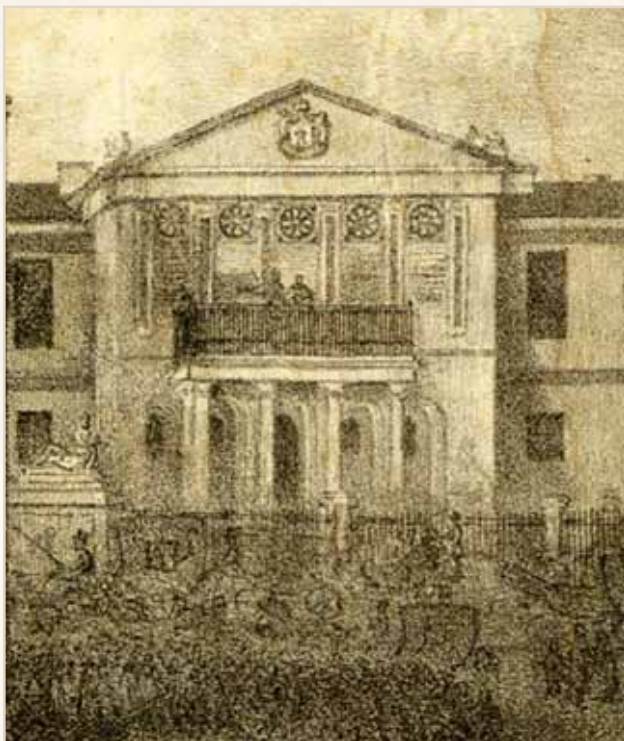
Edificiu a fost reconstruit de marele vistiernic Iordache Roset Roznovanu, la 1832, după planurile arhitectului vienez Gustav Fraywald. Arhitectura monumentului era marcată de stilul neoclasic. Palatul a fost decorat cu picturi interioare realizate de Ludovic Stawski. Paraclisul cu hramul Sf. Treime, amenajat în aripa din spate a clădirii, a fost pictat de Ioan Balomir. Memorialistul D.C. Moruzi, relatează că pe fiecare tavan „era pictată câte o scenă mitologică, ca de pildă: Moartea lui Icar, carul lui Apollo, ori Venera ieșind din fundul mării, cu patru cai ... Mările erau în culoare maroniu deschis cu alb, pentru a imita spuma valurilor – munții erau vineți cu verde închis, pădurile și cerul albastre, caii verde deschis... Personajele mitologice pictate făceau pandant cu reprezentările mitologice sculptate în marmură, aflate pe frontispiciul clădirii: Apollo, Diana, în timp ce pe pilaștri de la stradă erau înfățișați Hercule, Minerva, Atlanta și Marte. Palatul a ars la 1844 dar picturile se mai vedeau la 1860, când a fost găzduit aici D.C. Moruzi.

S-au păstrat planurile de la 1884 ale clădirii, care permit reconstituirea întregului ansamblu de arhitectură și a funcționalităților avute, atât în timpul Roseteștilor. Acestea au fost descoperite și valorificate recent de istoricul Dan Dumitru Iacob.

Palatul a fost cumpărat de la Nicolae Rosetti-Roznovanu în 1891, pentru a servi ca sediu al Primăriei orașului Iași. În 1893 palatul a fost preluat de stat pentru a fi amenajat ca reședință pentru prințul-moștenitor Ferdinand. Se spera că acesta va locui perioade mai îndelungate la Iași, iar orașul își va putea menține astfel statutul de „a doua capitală”. În 1894, arhitectul francez Paul Gottereau a primit însărcinarea de a reamenaja palatul pentru a putea fi locuit de tânăra familie regală. Lucrările din anii 1895-1897 au transformat cu totul fațadele clădirii, aspectul fiind foarte diferit de cel al clădirii anterioare. Vechea clădire a fost și mansardată, primind un acoperiș înalt. Din vechile decorațiuni ale clădirii s-a păstrat doar blazonul Roseteștilor de la Roznov, sculptat în piatră (aflat astăzi în parcul din zona Palatului Culturii-Palas).

Palatul Roznovanu, aflat în primii ani de după Războiul Întregirii în proprietatea Ministerului de Război, a fost ocupat de instanțele judecătorești ale Ministerului de Justiție, precum Tribunalul Iași și Curtea de Apel Iași (până la finalizarea lucrărilor de la Palatul de Justiție). În anii 1925-1927, Comandamentul Corpului IV Armată a efectuat lucrări destul de ample de renovare a Palatului. Tot atunci s-a avut în vedere și reamenajarea parcului corespunzător acestei clădiri.

Din 1953 clădirea fost folosită de Sfatul Popular Regional Iași. În anul 1970, Primăria Municipiului Iași a revenit, definitiv, în vechiul ei local, în care funcționează și astăzi.

Palat Roznovanu,
circa 1850

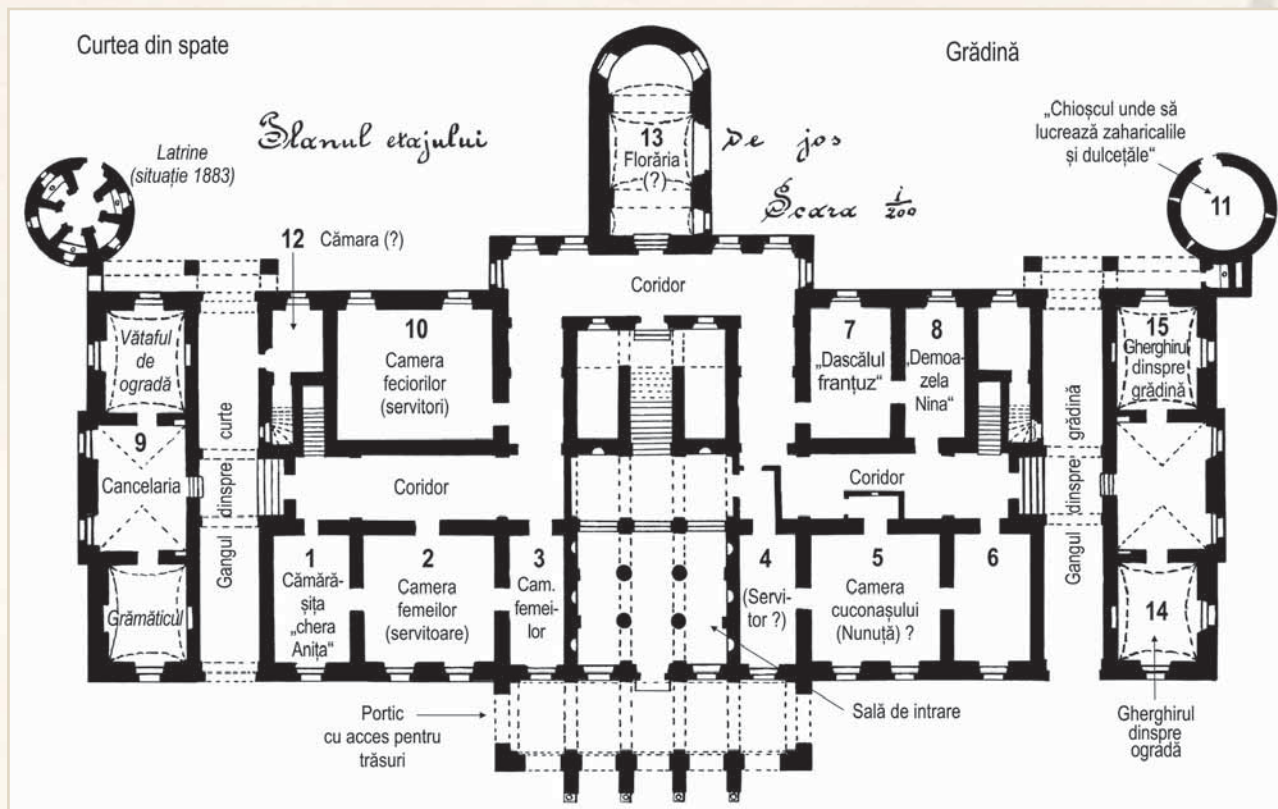
Blazonul Rosetti
de pe frontispiciu
Palatului Roznovanu
(c. 1832)

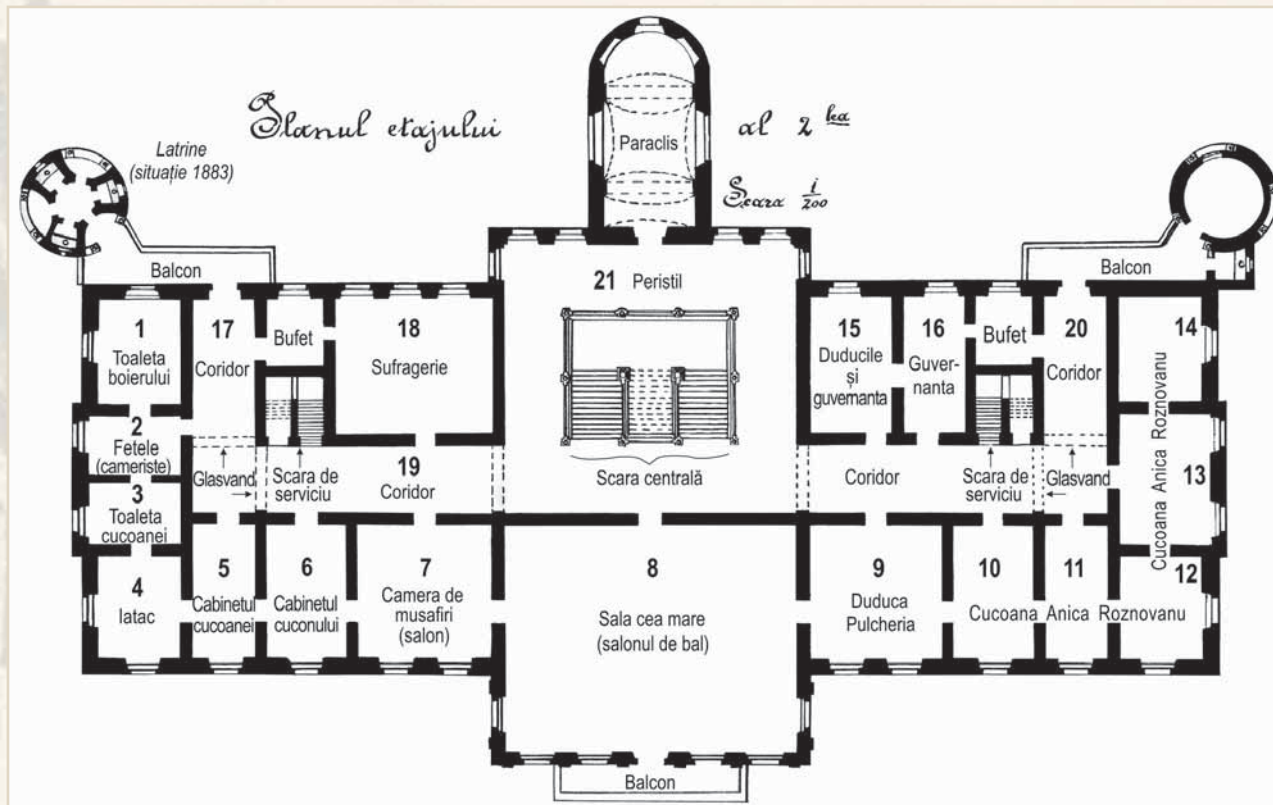
**Vechiul Palat
Rosetti-Roznovanu
(arhitect Gustav Freywald)**

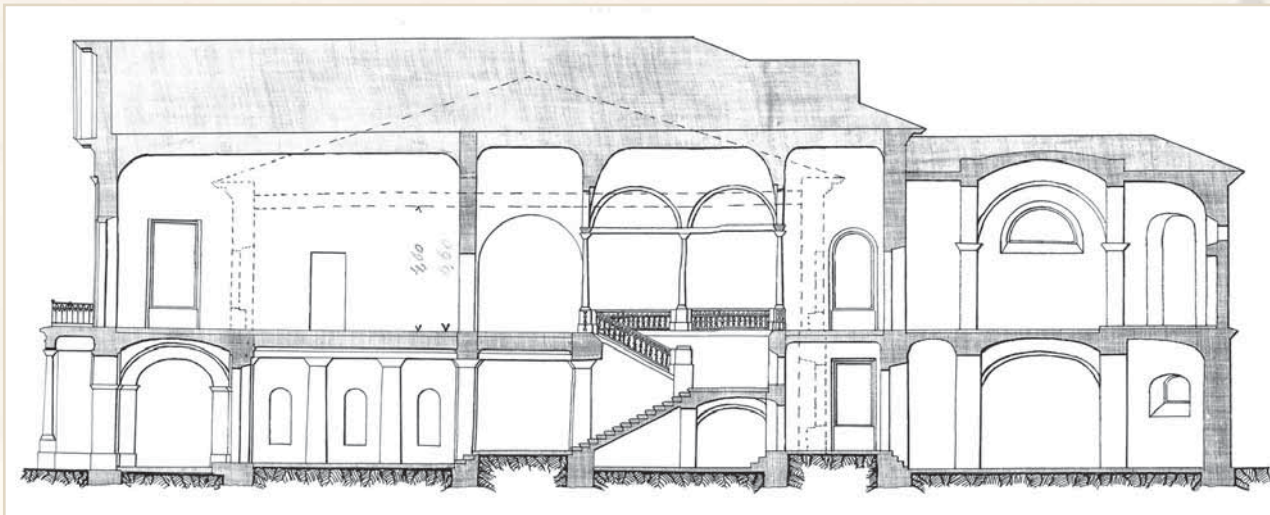
**Palatul Roznovanu
reamenajat la 1893
(arhitect Paul Gottereau)**

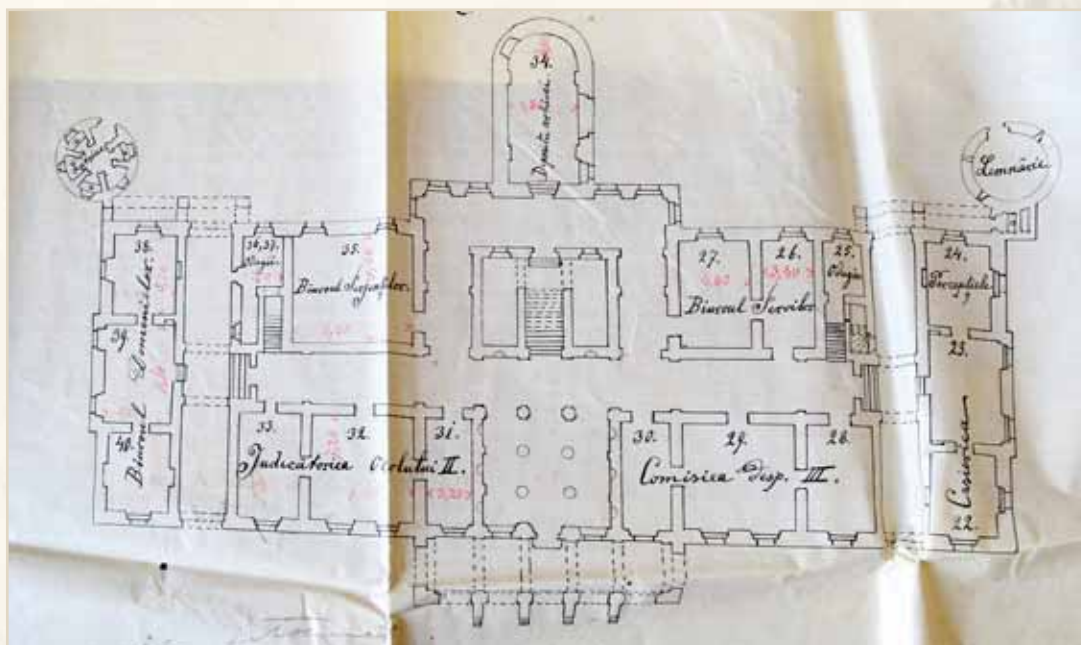
Palatul Rosnovanu,
planul parterului
(Dan Dumitru Iacob)

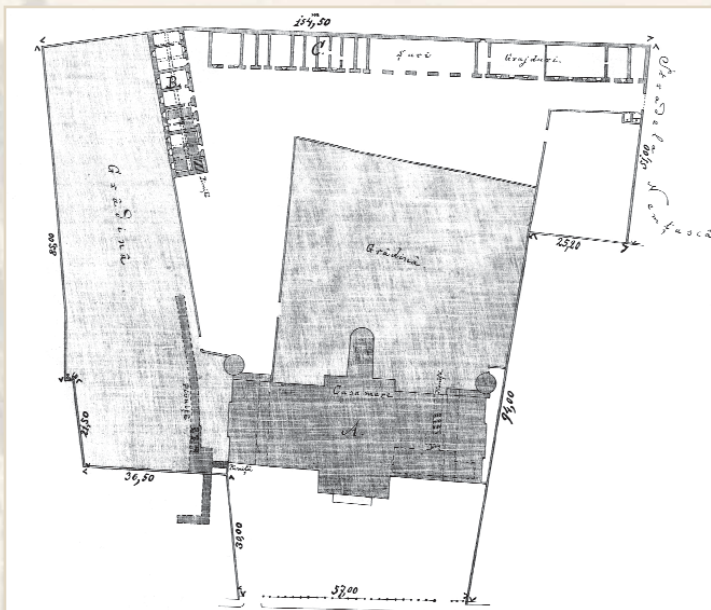
Palatul Rosnovanu,
planul etajului
(Dan Dumitru Iacob)

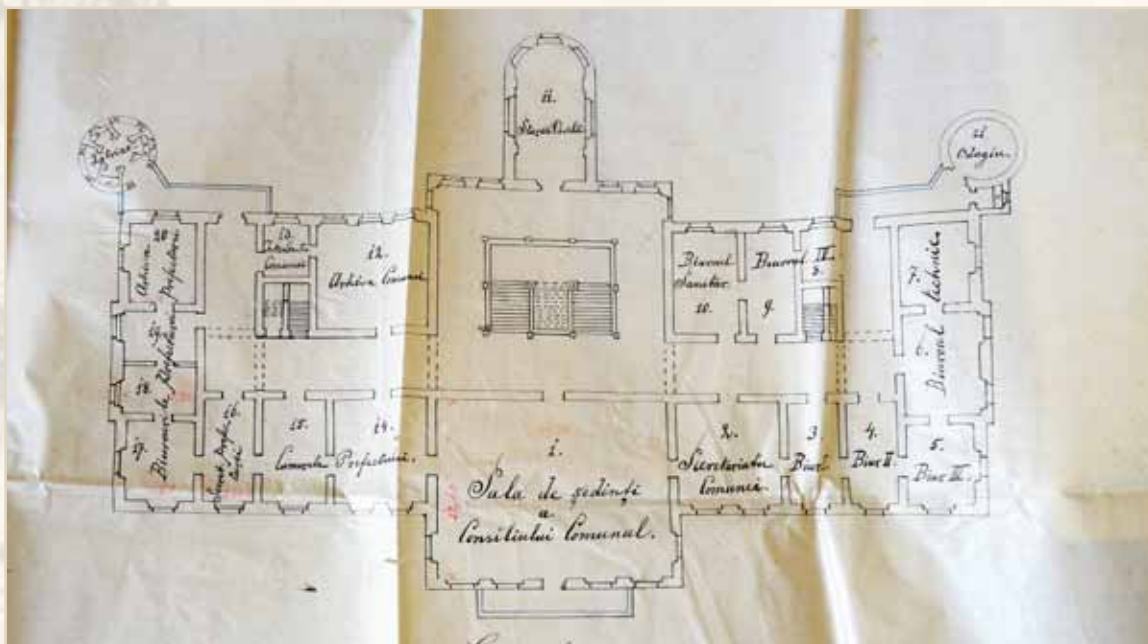
Secțiune transversală, 1883 (Dan Dumitru Iacob)

Planul parterului, 1883

Planul de situație
al Palatului
Roznovanu, 1883
(Dan Dumitru Iacob)

Planul
etajului,
1883

TEATRUL NAȚIONAL

str. Agatha Bârsescu nr. 18

Teatru care a făcut istorie în cultura română, începând cu anul 1840, este Teatrul cel Mare de la Copou, ce se afla pe locul aripii din deal a Universității. Acest teatru a sfârșit într-un teribil incendiu, la 1888. Pentru ca orașul Iași să nu rămână fără o instituție atât de importantă, Primăria orașului și-a sacrificat propriul sediu în vederea atingerii acestui obiectiv cultural. Pentru aceasta, nu s-a încercat un experiment local, ci s-a apelat la cea mai cunoscută firmă din epocă, Fellner & Helmer din Viena, ce a construit teatre propriul local, pe care l-a demolat și a oferit locul pentru noul edificiu mai ales pe teritoriul de atunci al Imperiului Habsburgic, dar și în afara acestuia. Alegerea reprezenta o nouă racordare la ceea ce însemna Europa culturală a vremii.

Clădirea Teatrului, una dintre cele mai reușite din serie, a fost construită la 1896, în stil neoclasic. Clădirea Teatrului Național din Iași este înscrisă în Lista monumentelor istorice, având cod LMI IS-II-a-A-03735. Fațadele au mai multe decoruri heraldice, amintind de simboluri ale orașului Iași. Decorațiunile interioare, inclusiv pictura tavanului, au fost realizate în stil neo-rococo.

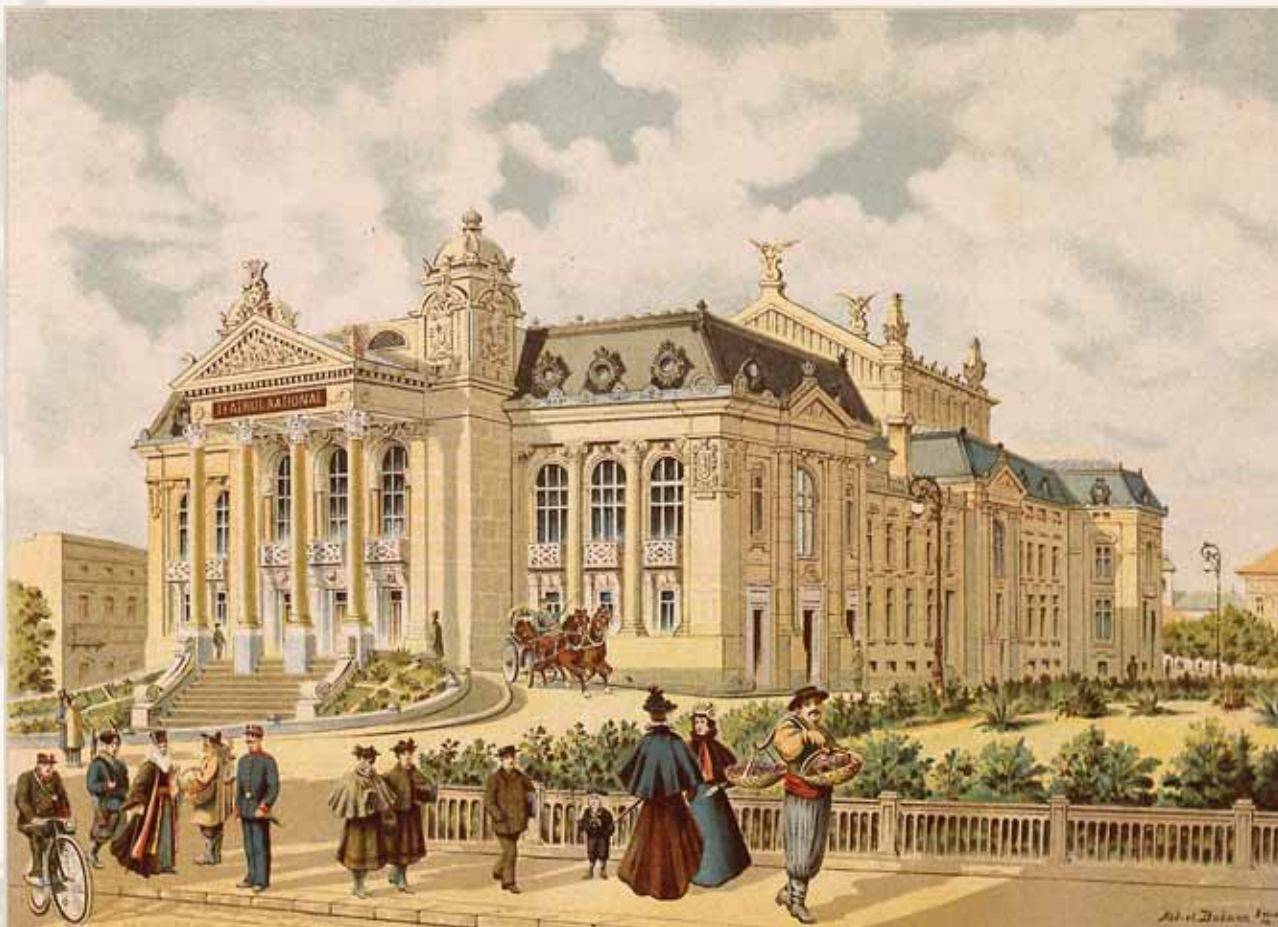
Cortina a fost pictată în 1896 de artistul vienez M. Lenz și terminată de unul din discipoli, prezintă în centru o alegorie a vieții, cu cele trei vârste. În dreapta, este prezentă alegoria Unirii Principatelor Române. Cortina de fier, pictată de Al. Goltz, separa scena de restul sălii, asigurând o protecție în caz de incendiu. Plafonul a fost pictat de Al. Goltz, în culori pastelate; sunt înfățișate alegorii paradisiace, fiind ilustrat cu nimfe și îngeri și încadrat în stucatura rococo.

Teatrul s-a numit „Național” nu pentru că pretindea un anumit rang instituțional, ci pentru că aspira la promovarea unui repertoriu în limba română, cu subiecte românești. Asemenea spectacole au marcat viața culturală Iașilor și au avut un rol foarte important în făurirea spiritului public modern.

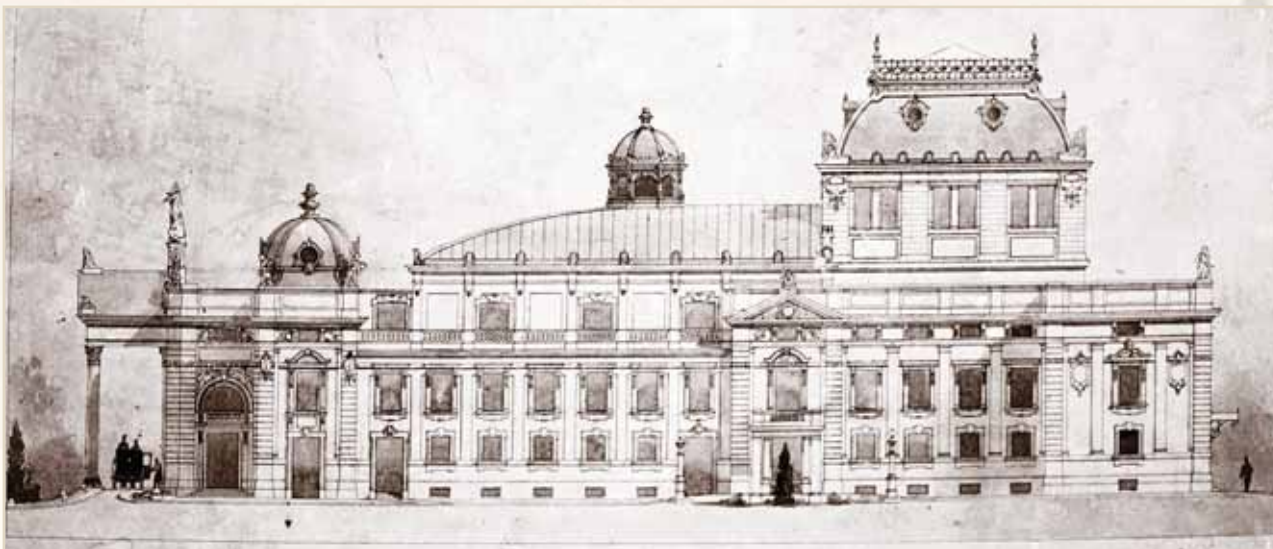
Unor contemporani li s-a părut că ar fi fost mai firească orientarea Teatrului cu fața spre strada Cuza Vodă (spre actuala Filarmonică) decât spre mica stradă Căpitan Păun (Agatha Bârsescu). De aceea s-a spus că Teatrul a fost așezat cu spatele. De fapt, urbanistii de atunci au avut o bună viziune: pe la 1896, când se terminau lucrările la teatru, se definitiva și planul urbanistic al orașului. Deschiderea axei dintre Teatru și Mitropolie a fost o idee care a preocupat pe edilii acelei perioade. Cvartalul de clădiri care trebuiau demolate pentru această sistematizare a rezistat însă, mai multă vreme decât se prevăzuse.

Inițial, în fața Teatrului a fost așezată statuia lui Gheorghe Asachi (1890), considerat fondator al teatrului din Moldova. Aceasta a fost mutată ulterior lângă biserica Trei Ierarhi, unde se află și astăzi. Este o statuie de marmură, foarte reușită artistic, datorată primului sculptor român: Ion Georgescu, profesor la Academia de Arte Frumoase din București (este a doua statuie ronde-bosse realizată sculptor, după cea a lui Gh. Lazăr). În 1906, în fața teatrului a fost așezată statuia de bronz a lui Vasile Alecsandri (1821-1890), realizată de Wladimir C. Hegel.

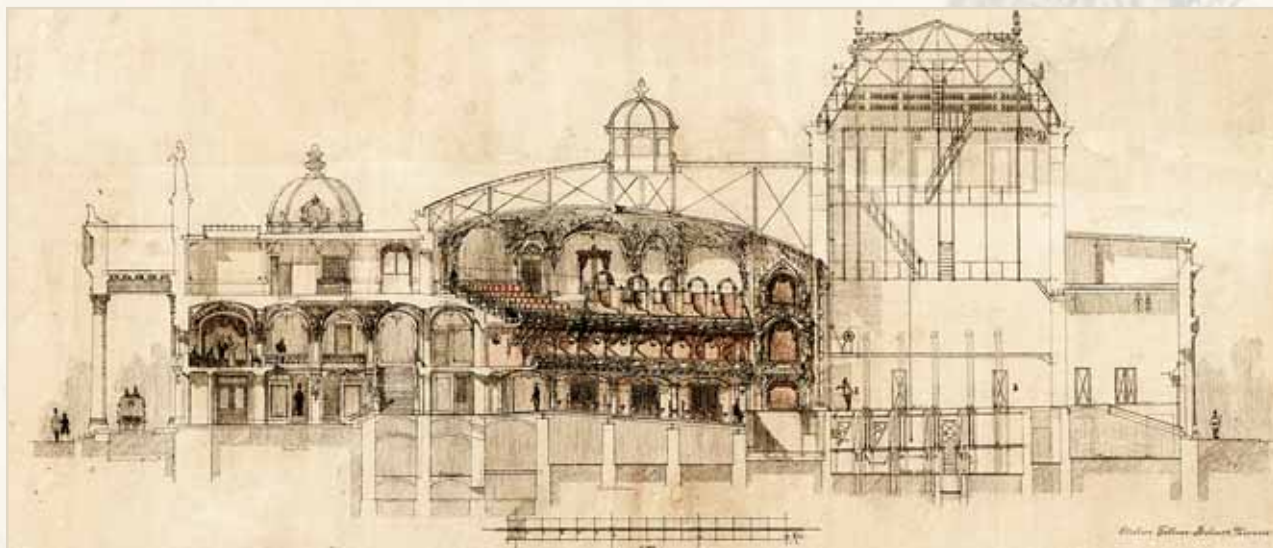

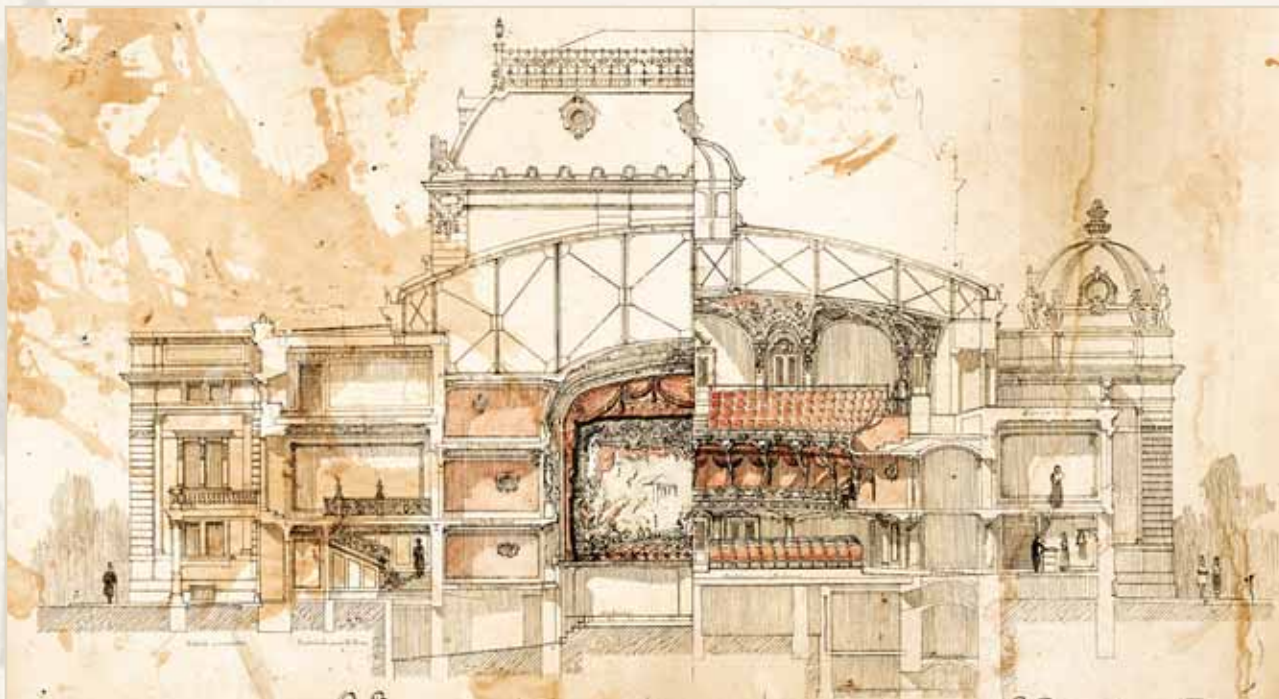
Abdel Badana,
Teatrul Național
din Iași (1896)

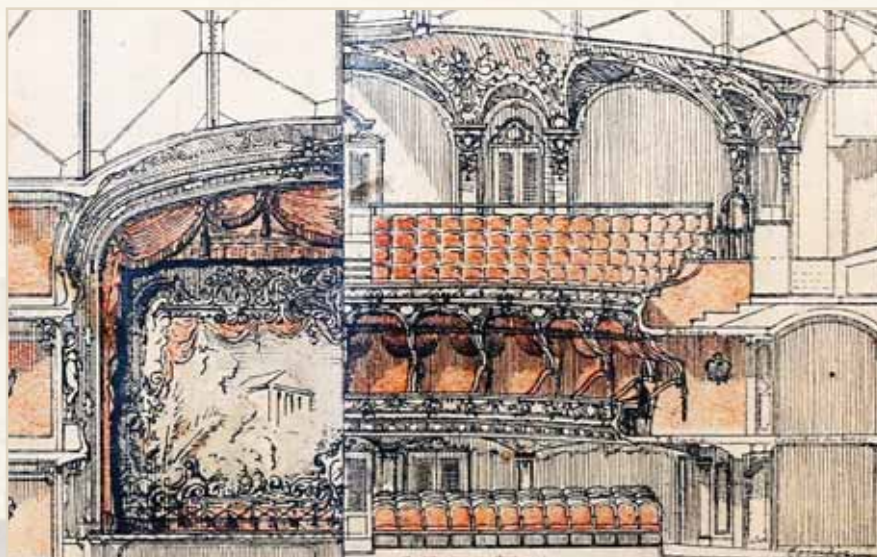
Teatrul Național. Fațada laterală (Fellner&Helmer)

Teatrul Național. Secțiune longitudinală laterală (Fellner&Helmer)

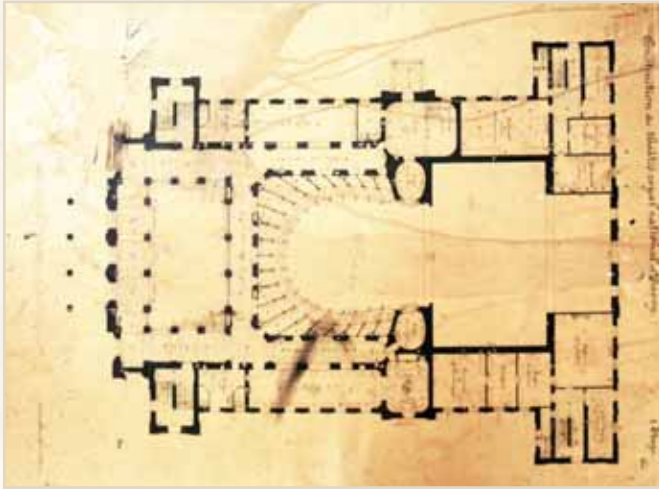

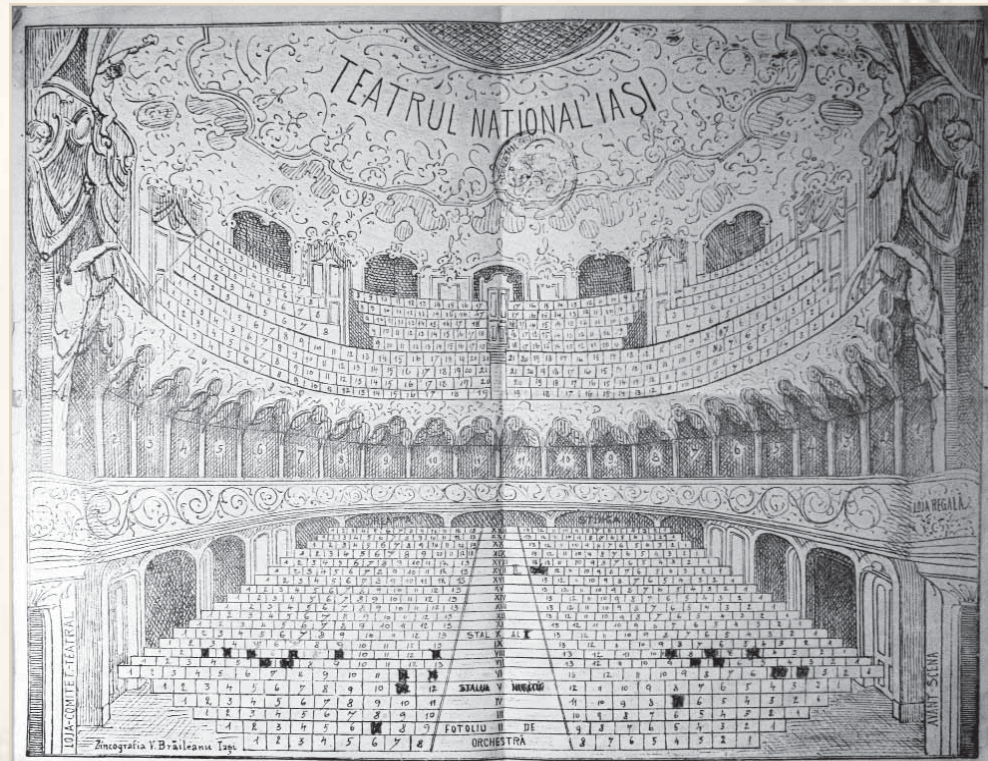
Teatrul Național.
Secțiune transversală
(Fellner&Helmer)

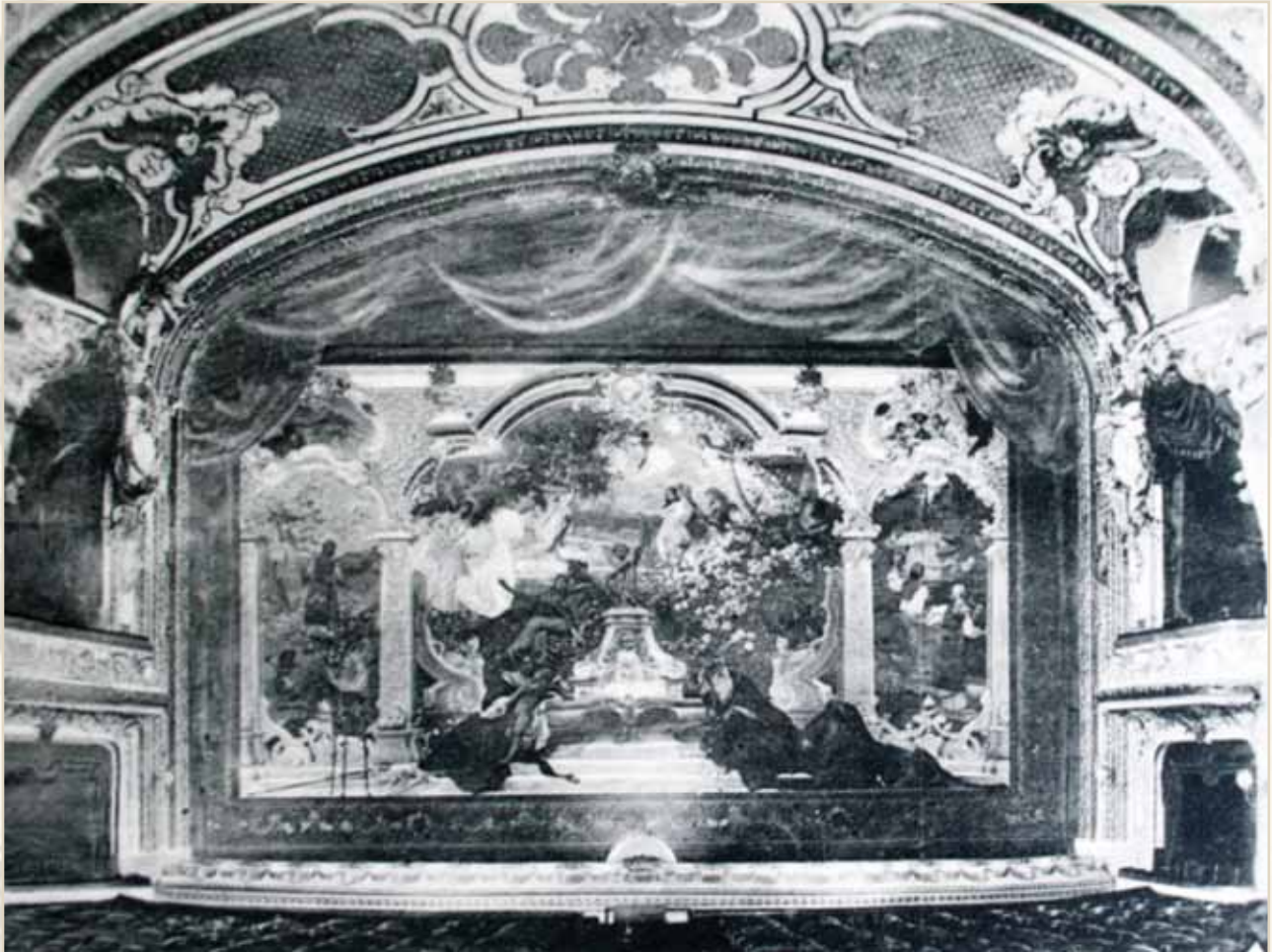
Teatrul Național.
Secțiune transversală
(Fellner&Helmer)
Detaliu

Teatrul Național.
Planul etajului
(Fellner&Helmer)

Distribuția
locurilor în sala
de spectacol

Cortina pictată
de M. Lenz (Viena)

**Strada Ștefan cel Mare, vedere aeriană
(colecția Narcis Dorin Ion)**

Biserica Sf. Dimitrie-Balș (Iași)

Biserica „Sf. Dumitru” din Iași se află în spatele clădirilor înalte din perimetrul delimitat de străzile Cuza Vodă, Gh.I. Brătianu și Bulevardul Ștefan cel Mare, fiind ascunsă vederii trecătorilor. Aceasta a fost inclusă pe Lista monumentelor istorice din județul Iași, având codul de clasificare IS-II-a-A-03691.

Din ctitoria lui Ioan Balș de la 1691 a rămas denumirea hramului și două clopote (1690, 1693). Arhitectul G. Balș, care a fost și episcop al acestei biserici, întrevădea două etape de refacere a edificiului în cursul veacului XVIII. Prima refacere a fost după incendiul din 1723. Ca monument de arhitectură, biserica aflată acum „în operă” este cea zidită de Lupu Balș. Până spre 1900 ferestrele, acum refăcute, mai aveau chenare cu rinsouri vegetale, specifice începutului secolului XVIII, ca al biserica Sf. Gheorghe (Mitropolia Veche). Multă vreme numeroase fragmente din aceste ancadrame de ferestre, frumos decorate, se mai găseau prin curtea bisericii. Catapeteasma în stil baroc a bisericii datează de pe la anul 1800; aceasta a fost restaurată în 1994-1998 (pictorul Stelian Onică).

Interesant este spiritul solidarității de neam pe care l-a imprimat Lupu Balș urmașilor săi, transformând biserica Sf. Dimitrie într-o necropolă de familie. În anul 1857, pe latura nordică a pronaosului, s-a construit un osuar pentru membrii familiei Balș. Aici au fost îngropate osemintele Bălșeștilor din mormintele aflate în cimitirul din jurul bisericii. În anul 1900 s-au adus din cimitir și opt pietre funerare ale unor membri ai familiei Balș, acestea fiind încastrate în pereții interiori ai pridvorului. Pe peretele nordic al pridvorului sunt pietrele funerare ale următorilor: Emanoil Balș (+1812), Elena Rosetti (+1798), Teodor Balș (+1810) și Lupu Balș (+1782), iar pe peretele sudic ale următorilor se află o piatră mică cu inscripția ștearsă și pietrele funerare ale următorilor: Ana Balș (+1812), Iordache Balș (+1812) și Pulcheria Balș (+1794). O parte a pietrelor de mormânt, unele cu însemnele heraldice ale familiei, pot fi văzute și astăzi, încastrate în pereții pridvorului bisericii. Biserica Sf. Dimitrie este o adevărată necropolă de familie a Bălșeștilor.

Biserica a fost reparată în 1866 prin contribuția soților Vasile și Elena Gafencu. O pisanie de la 1897 arată că „Biserica Sf. Dimitrie pronumită Balș s-a zidit de Ioan Balș bel vornic la anul 1690, s-a reparat din nou în 1897 fiind episcop Mihail P. Balș, arhitect Iancu A. Catargiu și îngrijitor și stăruitor Iancu Gh. Gafencu”.

O restaurare a monumentului a fost făcută în anul 1901 de către arhitectul Gheorghe Balș, istoricul vechilor biserici din Moldova. În timpul celui de-al doilea război mondial biserica a fost serios avariată, astfel încât a fost necesară o altă restaurare, în anii 1948-1952.

Biserica Sf. Dumitru Balș (1690)

**Biserica Sf. Dumitru Balș,
intrarea**

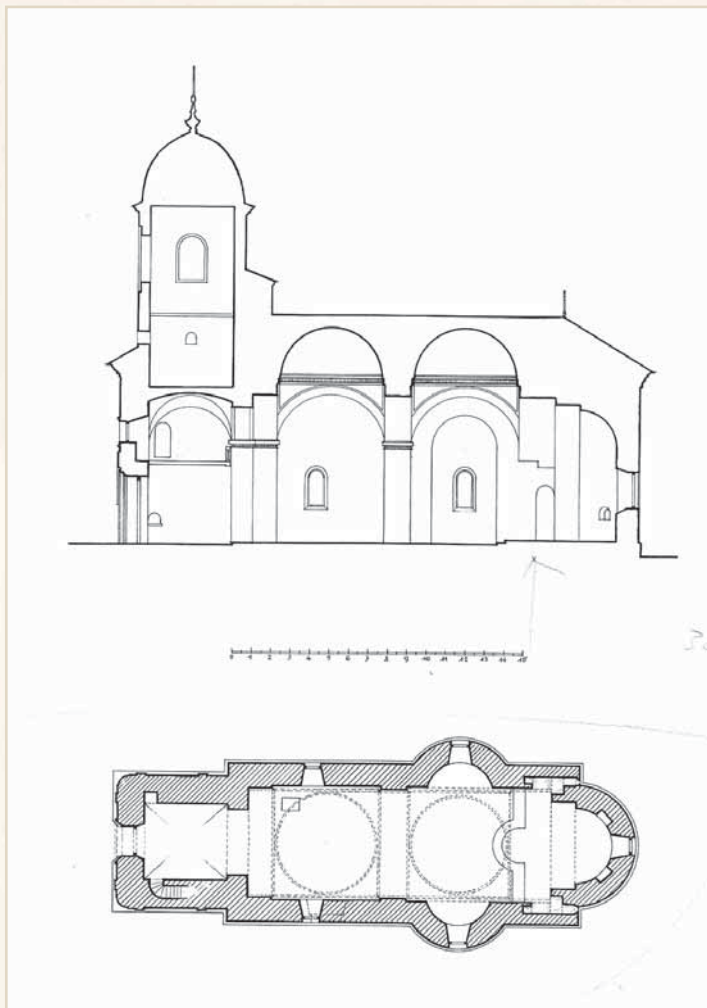

Pisania
renovării
bisericii
la 1897

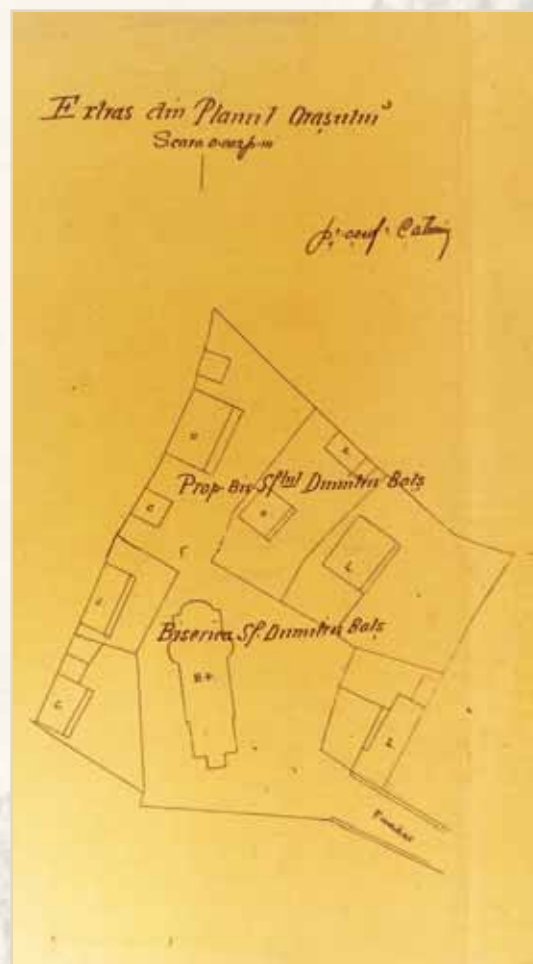

Urmele fostei
intrări de pe zidul
sudic al bisericii

Biserica Balș, secțiune longitudinală și plan (Arhiva INP)

Plan de situație, Biserica Balș

PIAȚA CUZA VODĂ

Ideea de a amenaja o piață civică în această zonă a orașului, la capătul Uliței Mari dinspre ulița Golia, este foarte veche. Încă din 1841 se pune problema de a întemeia astfel de piețe în jurul câtorva biserici, acolo unde spațiul urban permitea asemenea amenajări. Între aceste biserici se afla și lăcașul din apropiere, Sf. Ilie-Ghenghea, care se afla dincolo de intersecție, pe colțul dinspre casa vornicului Vasile Alecsandri. În cele din urmă, piața a fost realizată prin retragerea de la aliniament a două construcții civile: Casele Rosetti și Cantacuzino.

Nr. 1- Casele Rosetti-Solescu /Hotel Continental

Pe acest colț de stradă, cu adresa str. Ștefan cel Mare nr. 1/ str. Golia nr. 79, se aflau dughenele logofătului Dimitrie Cantacuzino. Clădirea era un șir de 13 dughene din cărămidă, cu un singur nivel, dar cu fațadele pe două străzi: 6 magazine pe str. Golia și 8 magazine pe Strada Ștefan cel Mare. Fiecare dintre dughene avea o a doua odaie în spate, care servea adesea ca locuință negustorilor care se stabileau aici cu chirie. Spre strada Golia, camerele aveau o înălțime de 2,74 m, iar pe Strada Mare aveau 3,70 m. Suprafața ocupată de întreaga clădire era de aproape 500 m².

Dughenele au fost construite la 28 octombrie 1852 de Carol Casimir și Nina Guénault. Urmașii acestora au fost C.B. Guénault și Leocadia Guénault. Aceasta din urmă a fost căsătorită cu Louis Castaing, supus francez, domiciliat în Iași. La data vânzării cei doi frați Guénault locuiau în localitatea Senlis din Franța, fiind reprezentați de Louis Castaing (care era și tutore ai fiilor minori rezultați din această căsătorie). La 1872, Louis Castaing a vândut fraților Franz și Anton Iby dughenele cu fațada spre str. Golia, învecinate cu imobilul cu etaj al Catincăi Mălinescu. Aceștia au vândut patru dughene din acest șir, situate cu fațada spre strada Ștefan cel Mare, lui Mihail Hahn. O parte din aceste încăperi au fost închiriate de vestitul croitor parizian Walter, care va construi mai târziu palatul comercial de pe strada Lăpușneanu, clădire ce îi va purta numele. O altă parte din dughenele acestui trup de clădiri au devenit, la 1880, proprietatea Ruxandrei Ventura (1833-1893), prima soție a colonelului Constantin Rosetti-Solescu (fratele doamnei Elena Rosetti Cuza). În anul 1893 dughenele au rămas moștenire lui George Rosetti-Solescu, pe atunci ministru al României la Belgrad. Acesta a fost căsătorit cu Olga de Giers. În acest corp funcționa, pe la 1904, magazinul „La Ancora”.

În toamna anului 1897, George Rosetti-Solescu, devenit ministru potențial la St. Petersburg, în 1895), își anunța intenția de a construi, într-un viitor apropiat, un alt imobil, cu două nivele, pe acest loc. Dar s-a rezumat să efectueze mici lucrări de întreținere a acoperișului și tencuielilor. Vecini proprietății erau acum moștenitorii familiei Kissler și V. Rusovici, acesta din urmă fiind situat pe latura de vest. La 15 septembrie 1909, Consiliul Comunal Iași a decis exproprierea pentru utilitate publică a imobilului, în scopul alinierii intersecției celor două străzi și amenajarea unei Piețe civice, care avea să fie destinată amplasării statuii lui Alexandru Ioan Cuza, realizată de Romanelli. Terenul eliberat, după demolarea clădirii, măsoară 444,54 m². În urma licitației publice, terenul a fost adjudecat de Rebeca Teitler, care a oferit suma totală de 63.074 lei. Familia Teitler a înlocuit vechile dughene pe un singur nivel cu frumoasa clădire etajată.

Nr. 2 - Casele Cantacuzino/Neuschotz/Administrația Financiară

Din stampele lui J. Rey de la 1845 este cunoscută înfățișarea casei Cantacuzino de pe locul actualului Hotel Restaurant „Select” sau bolțile negustorești Cantacuzino-Paşcanu de peste drum, acolo unde începea Ulița pavelei de lemn. Cele dintâi aveau să găzduiască prăvălia negustorului Miculi, un magazin foarte la modă în a doua jumătate a secolului XIX. Pe la 1885 vechea clădire Cantacuzină a intrat în posesia bancherului Iacob Neuschotz. După trasarea noii piețe, acesta a construit actuala clădire „Select”. Tot baronul Neuschotz a zidit, în curtea interioară a imobilului, Templul „Beth Iacob”, singurul templu evreiesc reformat din Iași. Pe la 1910, clădirea ocupată cândva de Miculi a devenit sediul Administrației Financiare. În anii 1916-1918, pe timpul refugiului de la Iași, aici a fost adăpostit Ministerul de Finanțe. Clădirea avea două adrese, Ștefan cel Mare nr. 2 și strada Golia nr. 81.

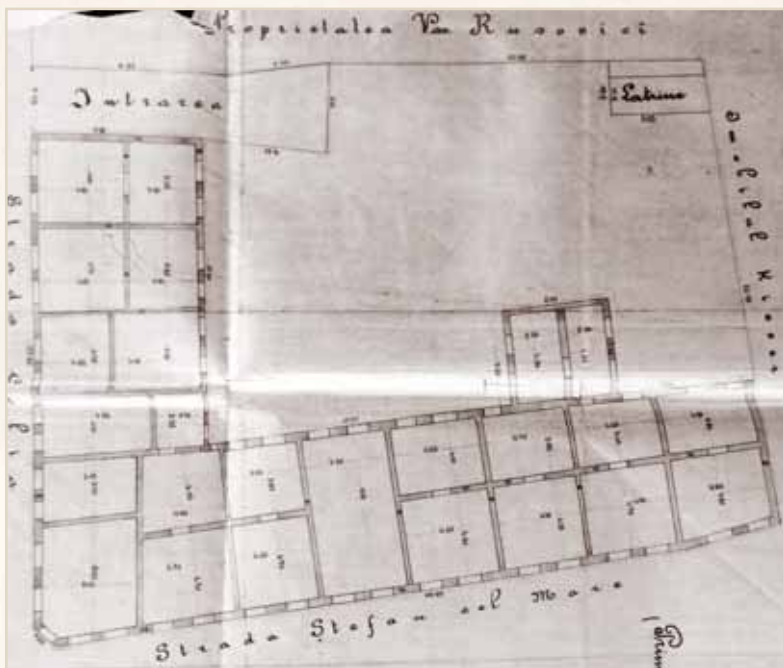
În mijlocul pieței s-au aflat, succesiv, mai multe monumente menite să confere eleganță acestei piețe civice. La început era un bazin cu apă, în diametru de 8,00 m, care avea ca podoabă delfinii de fontă care au fost cândva în locul Palatului Domnesc (aflat astăzi în Parcul Expoziției). Delfinii au fost înlocuiți ulterior cu un alt monument, format de un glob pământesc imens, străjuit de patru lei, iar pe acest glob se afla un personaj feminin cu brațul ridicat (în evident dialog cu Atlasul de pe frontispiciul Hotelului Continental). La 1911 se constituia Piața pentru a face loc statuii domnitorului Alexandru Ioan Cuza, monument care nu a mai fost instalată niciodată acolo. A urmat impresionanta statuie dedicată fostului primar Gheorghe Gh. Mărzescu, care a fost demolată de legionari în 1940. În 1941, pe același loc a fost așezată statuia domnitorului Vasile Lupu, realizată de C. Baraschi. Prin anii 1950, aici a fost depusă statuia istoricului A.D. Xenopol (astăzi în fața Universității din Copou). În prezent, centrul piețetei a devenit o simplă parcare.

Dughenele Rosetti-Solescu (nr. 1)

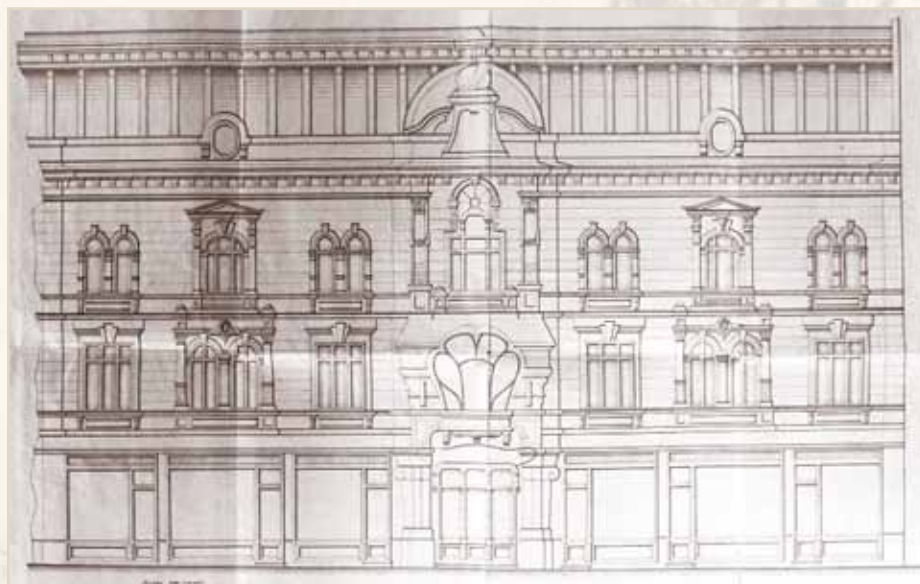

Dughenele Rosetti-Solescu (Madame Nina), (nr. 1)

Planul fațadei Hotelului Continental (Theitler), variantă neadoptată

Planul dughenelor Rosetti-Solelescu, 1910 (nr. 1)

Fântâna cu delfini din Piața Cuza Vodă

Fântâna cu lei din Piața Cuza Vodă

Palatul Neusotz/Administrația Financiară (nr. 2)

Palatul Administrației Financiare (nr. 2)

ZONA CASEI KIESSER

Strada Ștefan cel Mare nr. 3-17

Acest front de clădiri comerciale, aflate în Despărțitura III, cuprinde imobilele aflate între Hotelul Continental și fundacul ce duce la biserica Sf. Dimitrie-Balș. Păstrat aproape în întregime, acesta este o prețioasă mărturie a Iașului de altădată.

Nr. 3 – Casa Kiesser

În anii 1893-1896 proprietar al imobilului a devenit Babetta Hahn, Berta Hahn și domnul Hahn. De la aceștia au cumpărat dughenele, la 1896, Franz Martin Kiesser și soția sa Marie. În 1905 proprietara clădirii era Marie Kiesser. În septembrie 1910, aceasta propunea amenajarea unei fațade a vechii sale clădiri aflate spre viitoarea Piață Cuza Vodă. Din schițe se vede că dughena doamnei Kiesser erau o modestă construcție, fără etaj. În 1913 Consiliul Comunal a decis exproprierea unei părți din imobil, în interesul alinierii străzii. Terenul expropriat avea laturile mici de 1, 20 m spre casa Finkelstein (nr. 5) și de 4 m dinspre Piață.

Nr. 5 – Casa Carol Preleschi /Finkelstein-Glantzstein

După casa Kiesser urma un imobil dispărut, înlocuit astăzi cu o „plombă” de prin anii 1950. Pe la 1900 proprietarii vechiului imobilului erau Carol Prileschi și soția sa Adela. La 1902 Adela Prileschi a depus planurile pentru a se amenaja pe acel loc un magazin cu etaj în locul dughenei ce avea doar parter. La 1907, procuratorul Carol Malkosevici era mandatat de Carol Prileschi să se ocupe de reparațiile la imobilele sale din strada Ștefan cel Mare, de la numerele 5, 7 și 9. Ulterior imobilul de la nr. 5 era cunoscut ca Finkelstein-Glantzstein, primul având partea de la stradă, cu dughenele, iar cel de-al doilea spațiul dinspre curte. La 1912, Herman Finkelstein a cerut aprobare pentru a înlocui vitrina și ușa prăvăliei de la nr. 5. El a construit în ograda imobilului din str. Ștefan cel Mare nr. 5 o magazie din zidărie de cărămidă pentru un depozit de mobilă.

Nr. 11 – Casa Marcovici / Ghetzel/ Wexler

La 20 mai 1904, Osias Marcovici solicita autorizație pentru a repara și vopsi acoperișul, a înlocui scândurile putrede cu altele vechi, dar bune, precum și repararea tencuielilor fațadei. În 1907 Marcu Ghetzel cerea aprobare, de asemenea, pentru reparații de întreținere. Alt proprietar, Feivel Vexler, a obținut autorizație pentru a schimba ușa și o fereastră la parter și de a face mici reparații la tencuială. Aici a funcționat Magazinul „Tivoli”. La 1926, Iosef Sanberg a cerut aprobare pentru a înlocui o ușă și o fereastră, precum și de a deschide o ușă la parterul imobilului de la nr. 11. La 6 iunie 1941, Primăria a închiriat pentru un an, de la Carol Wexler și A.M. Wexler, coproprietari, o cameră a parter și două apartamente la etaj. Aceste spații erau destinate Judecătoriei Ocolului I Urban-Iași. Clădirea a fost afectată de bombardamentul din 26 iunie 1941, iar Comisia de Soliditate a decis demolarea de urgență a imobilului.

Nr. 13 - Casa M. Schnürer/Leon Meyer

La 29 mai 1897, M. Schnürer cerea autorizație pentru a înlocui ferestrele și ușile de la parter. În 1903, a cerut acordul pentru schimbarea ferestrelor de la etaj și adăugarea trei balcoane pe lângă cel existent. Proprietarul arăta că Lupu Abermann, comerciant de coloniale, chiriașul său, și-a transformat treptat prăvălia în local de consumație. La 1925, Leon Meyer, noul proprietar al imobilului de la nr. 13, cerea autorizație pentru a schimba o vitrină. În 1925 el a refăcut instalația de lumină electrică. Tot acum a reparat și văruiet pereții întregului imobil, atât la exterior cât și la interior. La 1 octombrie 1926, H. Iacovitz a făcut demersuri pentru înlocuirea a două uși cu o vitrină. În 1931, Leon Meyer a cerut autorizație pentru montarea unui alt portal de dugheană, în locul unei uși și a unei ferestre. La 1941, clădirea a fost foarte grav avariată în urma exploziei mai multor bombe, ce au căzut chiar în curte, cât și pe acest imobil. Prin urmare, s-a decis demolarea de urgență a clădirii.

Nr. 15 - Casa Nicolae Ioan/Emanoil Marcovici

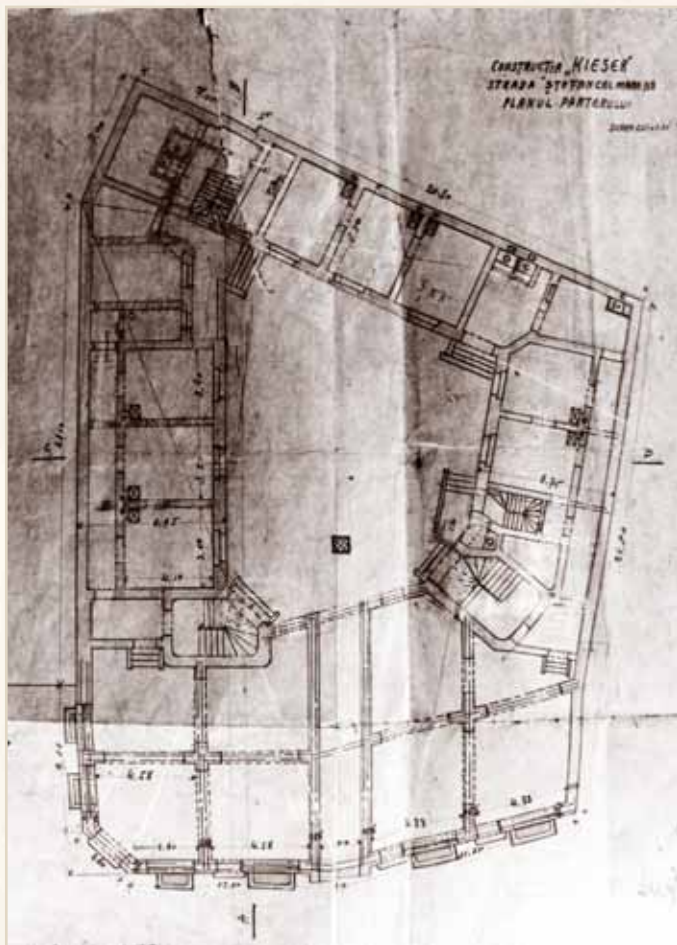
Pe la 1890, Neculai Ioan a devenit proprietarul acestui imobil. La 1913, acesta solicita autorizație pentru schimbarea ferestrelor și ușilor la magazinele de la parter, precum și tencuirea întregii fațade. La 4 noiembrie 1923, proprietarul clădirii de la nr. 15 era Lupu Cohn. Acesta solicita acordul Primăriei pentru a înlocui la fațadă, două uși și o vitrină, potrivit planurilor depuse. Aici și-a avut sediu, după 1929, Societatea de Asigurări „Adriatică”, reprezentată de Emanoil Marcovici. Comisia de soliditate inspectând clădirea, după marele cutremur din 9-10 noiembrie 1940, arăta că imobilul din strada Ștefan cel Mare nr. 15 era o construcție foarte veche, având beci, parter și etaj, construită din cărămidă pe fundație de piatră. Comisia recomanda demolarea de urgență a imobilului.

Nr. 17 - Casa Lazarovici/Rosenberg

În septembrie 1899, văduva Rebecca Rusel Lazarovici era proprietara imobilului de la nr. 17, casă cu etaj și subsol. Clădirea a fost avariată de incendiul din noaptea de 28 august 1904. După 1910, imobilul a devenit proprietatea comerciantului Hermann Rosenberg. În 1929, acesta făcea demersurile necesare pentru montarea unui portal (vitrină) la fațada imobilului și așezarea balconului de la etaj. La 1939, Rebecca Rosenberg arăta că „aici îmi exercit comerțul de Atelier de umbrele, încă din 12 iulie 1904, dar vadul comercial e mult mai vechi”. În urma bombardamentului din 26 iunie 1941, au explodat mai multe bombe în apropiere, ceea ce a cauzat fisurarea pereților. Se recomanda demolarea clădirii avariate.

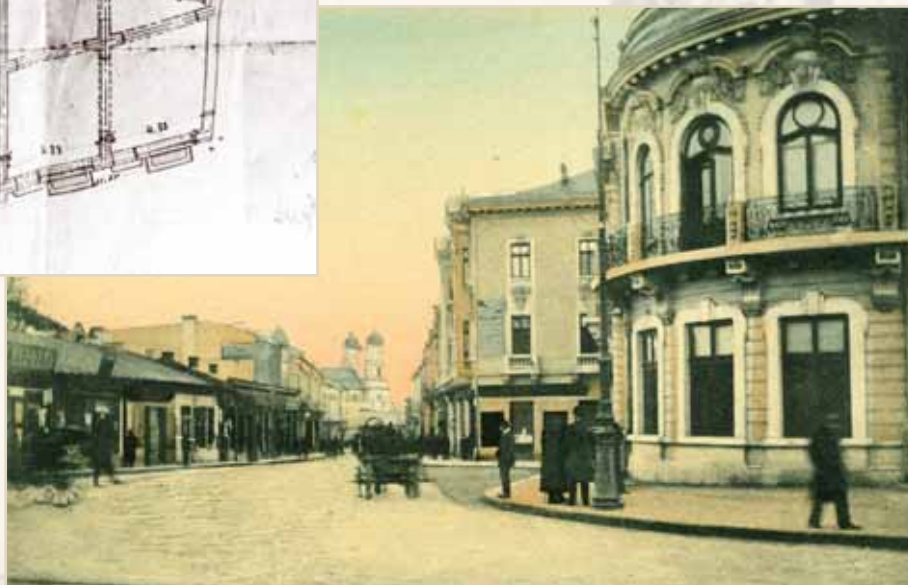
Casa
Kiesser
(Nr. 3)

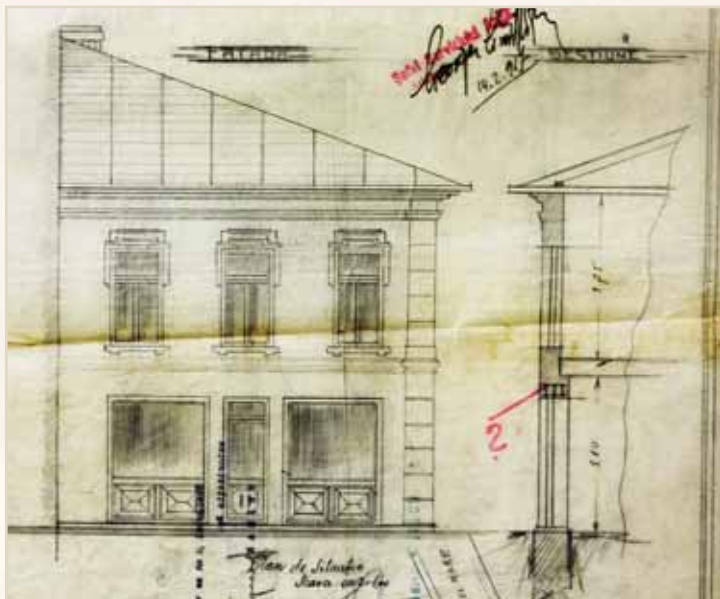
Planul noului
Imobil Kiesser,
1914 (nr. 3)

Dughenele vechi
de pe locul Casei
Kiesser, în stânga
(nr. 3)

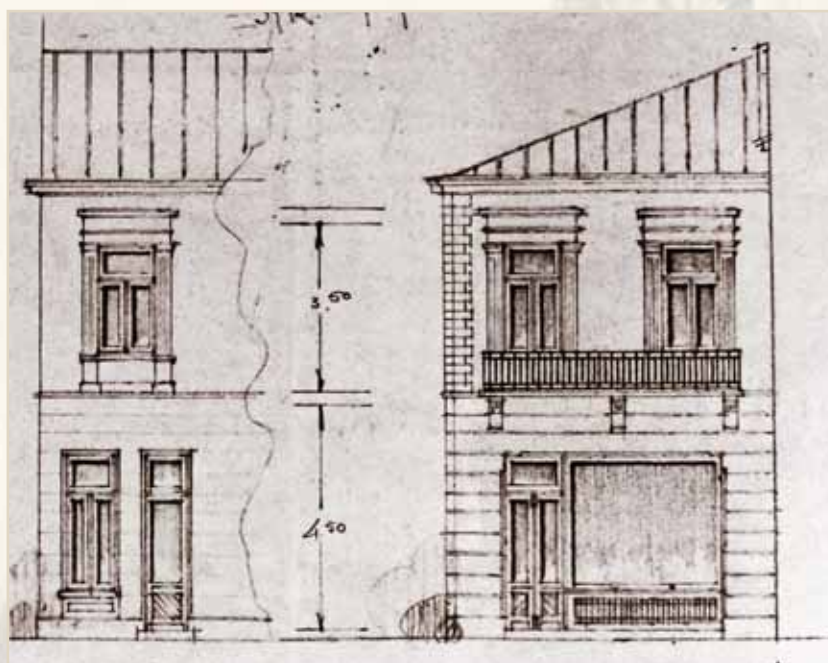

Magazinele ce veneau în continuarea Kieser

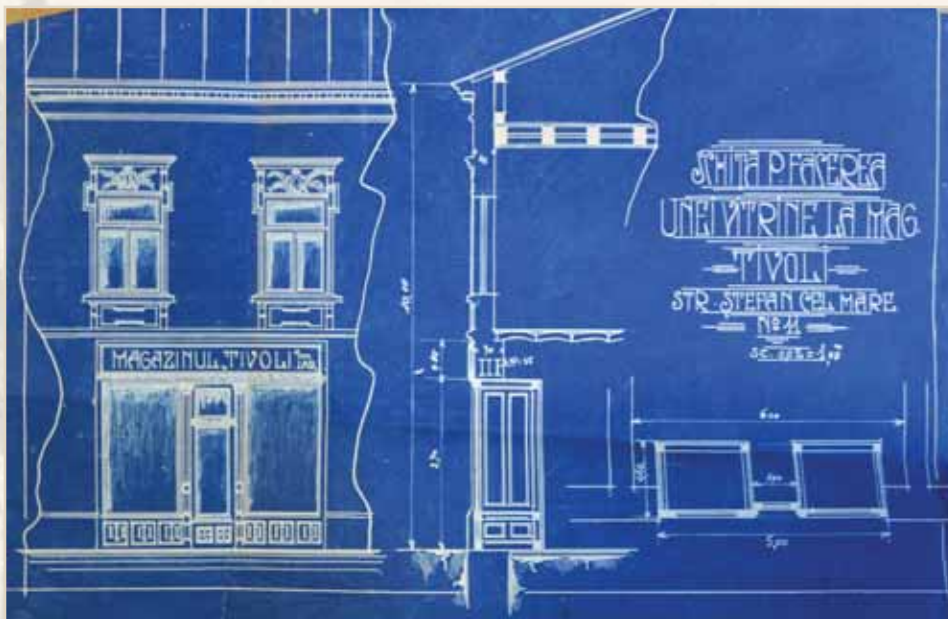

Montarea
unei vitrine
la Finkelstein,
1917 (nr. 5)

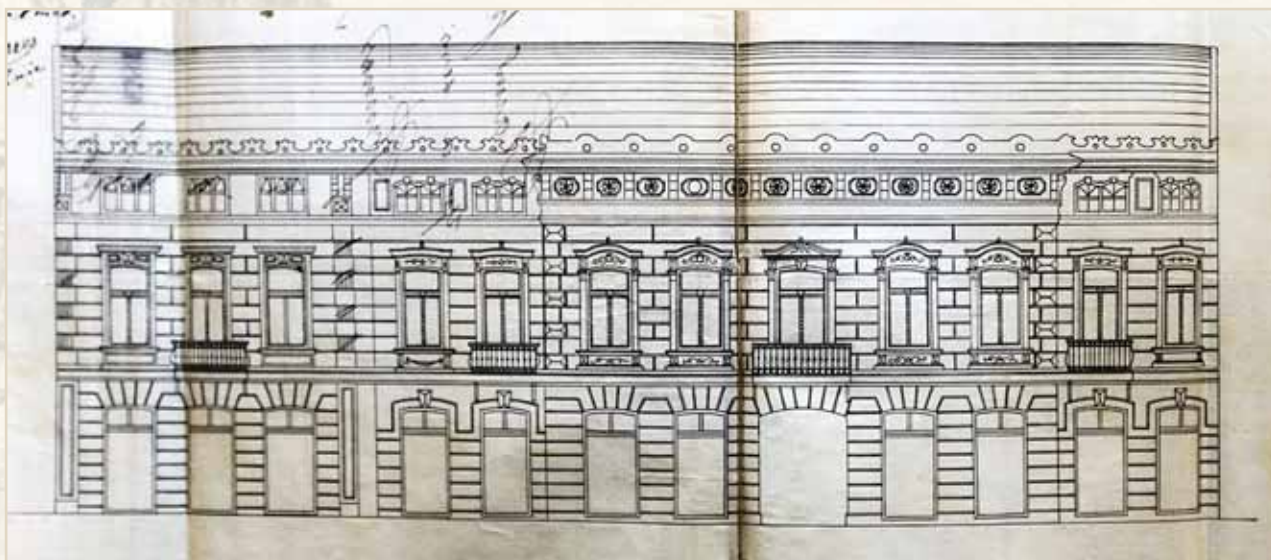
Planurile
casei Horowitz,
1924 (nr. 9)

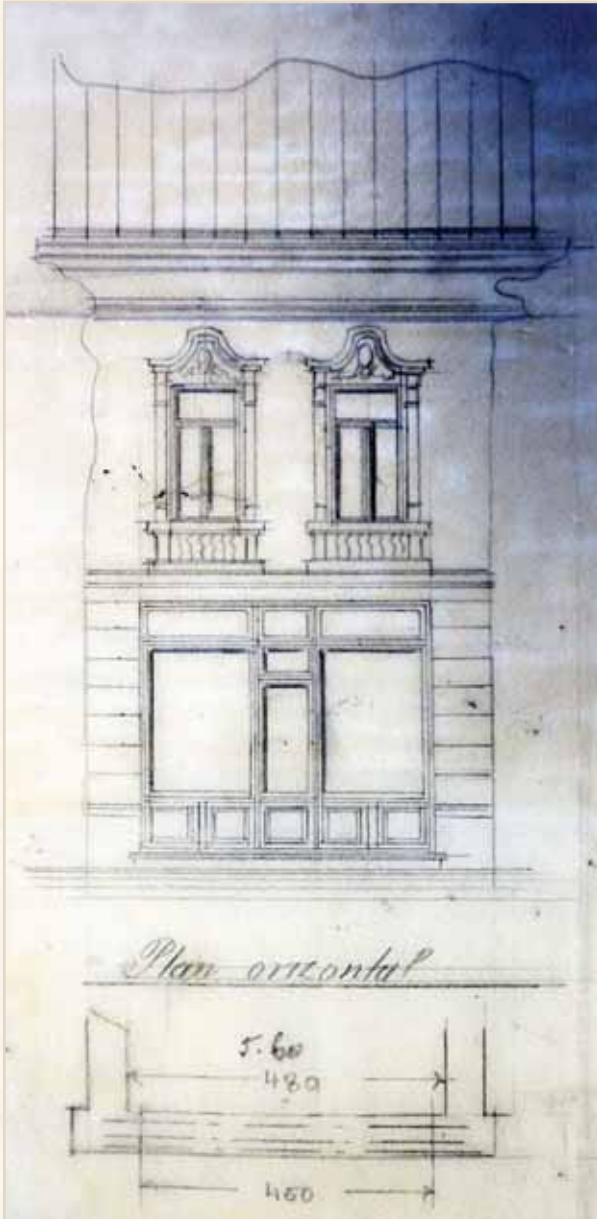

Refacerea vitrinei
la casa Faivel Wexler,
1925 (nr. 11)

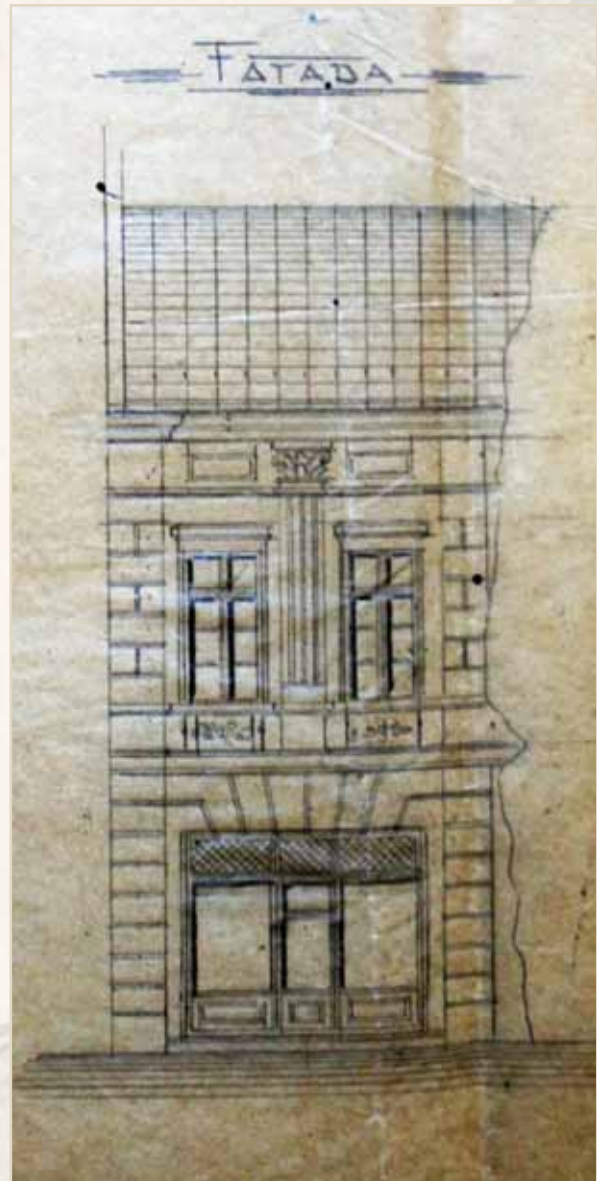
Adăugarea balcoanelor la casa Schnürer, 1923 (nr. 13)

Refacerea vitrinei la casa
Lupu Cohn, 1923 (nr. 15)

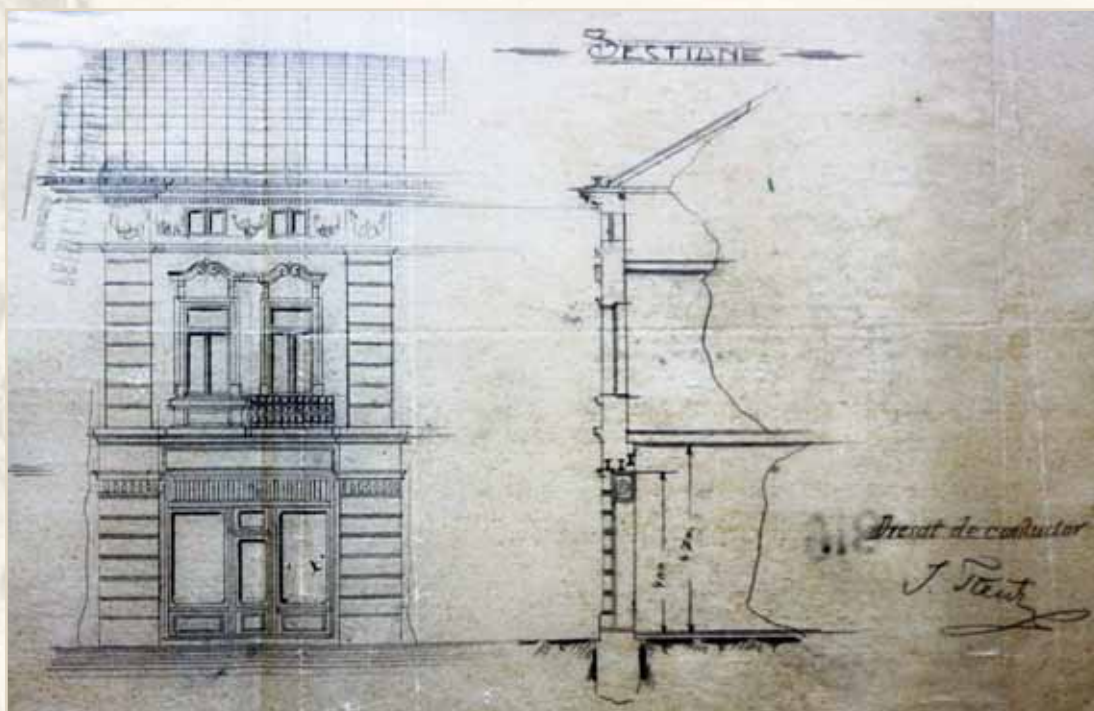

Fațada casei Iacowitz la 1926 (nr. 13)

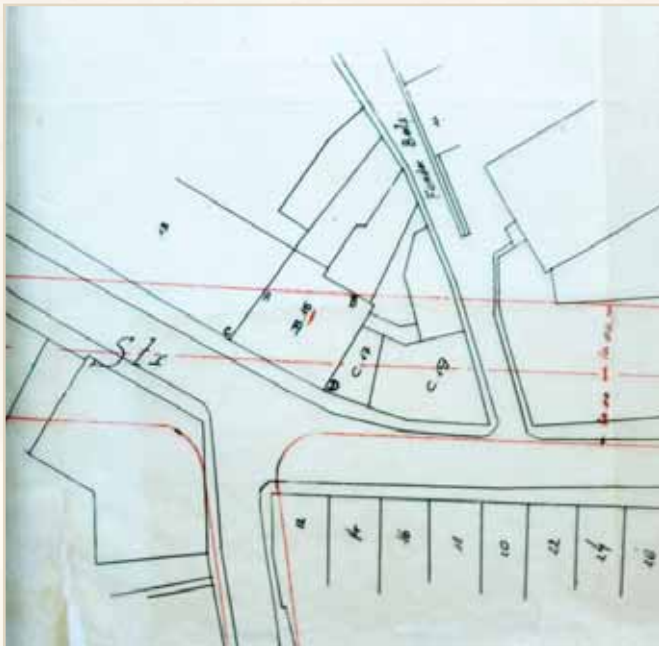

Refacerea vitrinei
la casa Marcovici,
1929 (nr. 15)

Fațada casei
Meyer,
1924 (nr. 13)

Planul de aliniere
stradală (1929)
a imobilelor de la
nr. 17, 19, 21

Strada
Ștefan cel Mare

Zona Select / Casa Modei

Strada Ștefan cel Mare nr. 2-10

Prima clădire de pe această parte a străzii este Casa Neuschotz, care a găzduit ulterior Creditul Agricol (din 1905) și apoi Administrația Financiară (din 1910). Este ridicată pe locul unei vechi case Cantacuzino, care a adăpostit cunoscutul magazin al lui Miculi. În curtea interioară a existat și templul mozaic Neuschotz, dispărut în ultimul război.

Nr. 2 bis Casa Hirschenshon

În 1904 firma „Frații Hirschenshon” a cumpărat de la văduva Adelaide Neuschotz spațiul viran („grădina”) din strada Ștefan cel Mare, dintre nr. 2 (Neuschotz) și nr. 4 (Braunstein), pentru a construi un nou imobil. Heinrich și Jacob Hirschenshon aveau o firmă ce comercializa și articole de menaj, lămpi, porțelanuri și cristaluri (en-gros și en-detail). Ei au primit autorizație să construiască pe aliniamentul vechi, pe care se afla grilajul de fier al vechii proprietăți. Noua construcție urma să aibă o deschidere la stradă de 24 m. Lucrările de construcție au fost supravegheate de arhitectul Jaques Marcovici, care semnează și planurile acesteia. La limita din spate a proprietății se afla și templul mozaic Beth Iacob (Neuschotz).

Nr. 4 Casa Daniel/Braustein

Casa cu sfincși are pe frontispiciu, în cifre romane, anul 1889. (dosar lipsă) Înainte de 1900 imobilul aparținea lui I. Ch. Daniel. Ulterior însă a fost cumpărat de Braunstein. Strul Chaim Daniel era cunoscut ca unul din marii finanțști ai Iașului, fiind fiul bancherului Michael Daniel.

Nr. 6 Casa Gheorghiu/Cahane

La 21 iunie 1889 proprietar al clădirii era Dimitrie Gheorghiu, care dorea să facă un paravan sub balconul existent și o marchiză deasupra balconului din ogradă. În 1912, aceleași lucrări de întreținere urmau să fie efectuate de noul proprietar, comerciantul Nahman Cahane. În 1935, moștenitorii familiei Cahane erau atenționați să consolideze zidul despărțitor al imobilului, slăbit după demolarea casei Pandele Zamfirescu. În 1939, Solomon Cahane face oferta de expropriere prin bună înțelegere a imobilului, pentru realizarea aliniamentului stradal. El era procuratorul moștenitorilor rămași în urma defuncțiilor Fanny Diamand și Heinrich Cahane. Într-o clădire din curtea interioară funcționa, până prin anul 1944, Tipografia Librăriei Gheorghiu. Între-prinderea „Ath. D. Gheorghiu” (cu sediul principal în str. Cuza Vodă) avea aici tipografie, legătorie și cartonaje, atelier de ștampile și zicografie, birourile și patru locuințe deținute de personalul de administrație.

Nr. 8 Zingendorf/Neuschotz/Zamfirescu

Aceasta era o clădire cu etaj, având la parter patru camere boltite, pentru dughene, și la etaj șapte odăi. Imobilul avea o deschidere la stradă de 30 m. La 1896 proprietarul clădirii era I.M. Zingendorf. În 1901, Adelaide Neuschotz, noua proprietară, executa modificări la dispozițiunile interioare la clădirea cu parter din curte. La 1910, doamna Neuschotz a vândut imobilul de la nr. 8 Mariei Zamfirescu, soția fostului primar Pandele Zamfirescu.

Spațiul comercial de la parterul clădirii cu etaj de la stradă era închiriat, de prin 1896-1920, firmei Fraților Pollinger. Apartamentul de la etajul clădirii principale era închiriat, în 1912, lui Bernard Juster și Josef Rosenthal, pentru a funcționa aici Clubul „Concordia”. Erau opt odăi situate deasupra magazinelor. Contractul păstrat era încheiat pe o perioadă de cinci ani: 1912-1917. Din 1914 a fost închiriată o dugheană de către firma „Frații Schwartz” (H.B. Schwartz și Isak Schwartz). Prin testament, doamna Maria Zamfirescu dona imobilul Epitropiei Sf. Spiridon din Iași (1939).

În 1915 imobilul a fost achiziționat pentru serviciile Primăriei: Arhiva, Serviciul Casieriei, Grefa Comunei, Serviciului Aprovizionare, Registratura; Serviciului Administrativ; Serviciului Contabilității; Secretarul General al Comunei, biroul primarului și biroul adjuncților săi; Serviciul Contencios și Serviciul Tehnic. Prin anii 1930 aici funcționa Firma „Seta”, Fabrică de mătsuri din București. Ulterior aici s-au instalat Biroul Evidenței Populației și Biroul Servitorilor.

În 1938 Societatea Funcționarilor Municipali „Solidara” făcea o solicitare pentru construirea pe locul acestui imobil a Blocului Pensionarilor Publici. 1939 decizia Primăriei de a construi blocul pe acel loc. Cauza tasării terenului la fundația proprietății Municipiului, care trece pe lângă gardul localului Asociației „Solidara” a Pensionarilor Publici din Iași. Apa infiltrându-se în pivnița acestui imobil, s-au năruit două hrube din pivniță, din care cauză tot imobilul este amenințat cu căderea.

Nr. 10 Casa Tuffli/Hardt (Casa Modei)

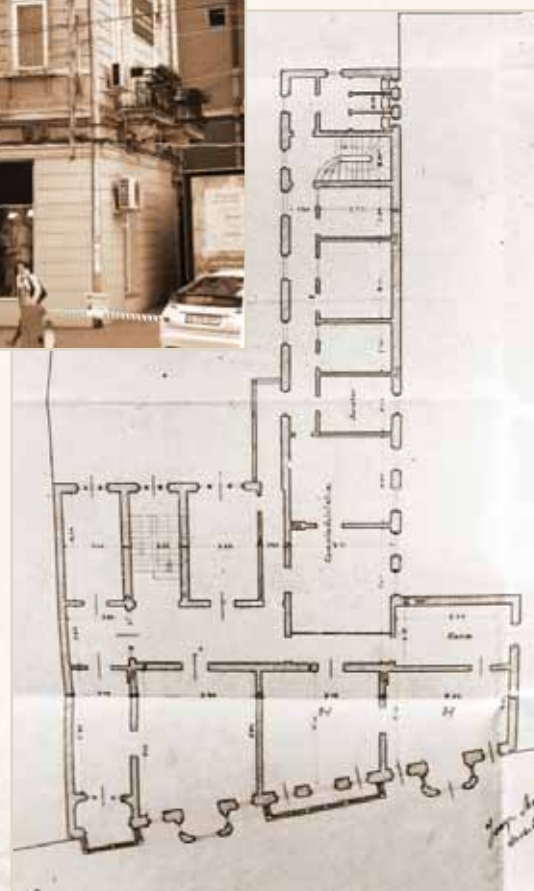
Imobilul de aici a făcut parte din proprietățile vornicului Alecu Sturdza căsătorit cu Ecaterina Sturdza. Fiul lor, Dimitrie Sturdza, a vândut această proprietate în 1858, lui Heinrich Eduard Zelten. La 6 octombrie 1876 această proprietate a trecut, prin moștenire, la Dimitrie Castroian, care a vândut-o lui Dimitrie Mavrocordat. În anul 1879 acesta a vândut imobilul lui Richard Tuffli. Acesta a stăpânit imobilul vreme de 35 de ani, închiriind dughelele la diferiți comercianți, precum: Getzler, Cramer, Ornstein. La 1900 Wilhelmina Tuffli se plângea Primăriei că antreprenorii afișajului stradal îi murdăresc zidul caselor, continuând cu lipirea afișelor contra voinței sale (1900). Richard Tuffli, căsătorit cu Wilhelmina (născută Letten), domiciliu în str. Păcurari nr. 2 (clădirea „Jockey Club”). Wilhelmina Tuffli, rămasă văduvă, s-a recăsătorit la Brăila cu Vlase L. Ștefănescu (ante 1918).

Imobilul expropriat de Primărie pentru cauză de utilitate publică, trebuia să fie demolat chiar în 1915, dar era încă în picioare la 1919. La 1920, Richard R. Tuffli a vândut imobilul de la nr. 10 lui Leon Hardt. Din cauza diferendului dintre Leon Hardt și Primărie, imobilul a ajuns într-o stare de murdărie completă. 1922 Leon Hardt a făcut reparațiile și cerea autorizație pentru redeschiderea localului de băuturi spirtoase, restaurant și coloniale. Din cauza instabilității parterului, localul nu a mai fost locuit din 1918 până în 1923.

La 18 iunie 1940, Comisia de Solidaritate a clădirii de la nr. 10 proprietatea fraților Marcu și Meyer Haimovici, Fabrica de Mobilă „Moldova”. În 1936 Hardt a intrat în negocieri cu Societatea de Telefonie pentru vânzarea a 600 mp, al Piața ce nouă, care se deschidea spre strada Ștefan cel Mare. Un proces-verbal din 26 august 1941, arăta că imobilul a rezistat destul de bine marelui cutremur din noiembrie 1940, dar a fost foarte afectat de bombardamentele rusești din vara anului 1941. Se decide demolarea imobilului.

Casa Hirschensohn,
1905 (nr. 2bis)

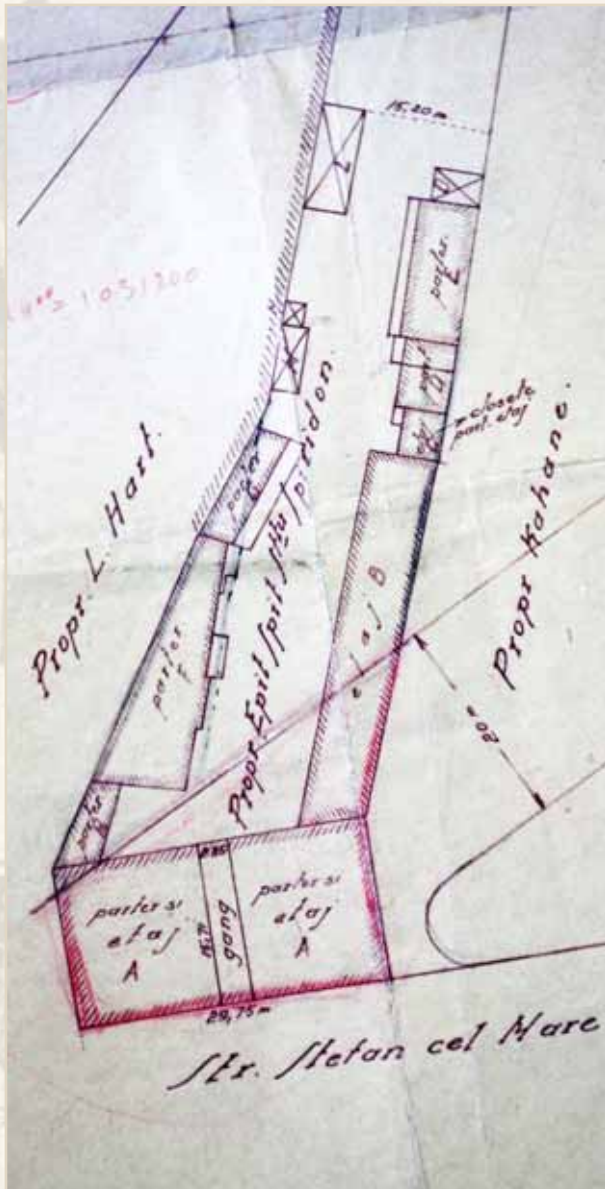
Sețiunea clădirii
din curte (nr. 2bis)

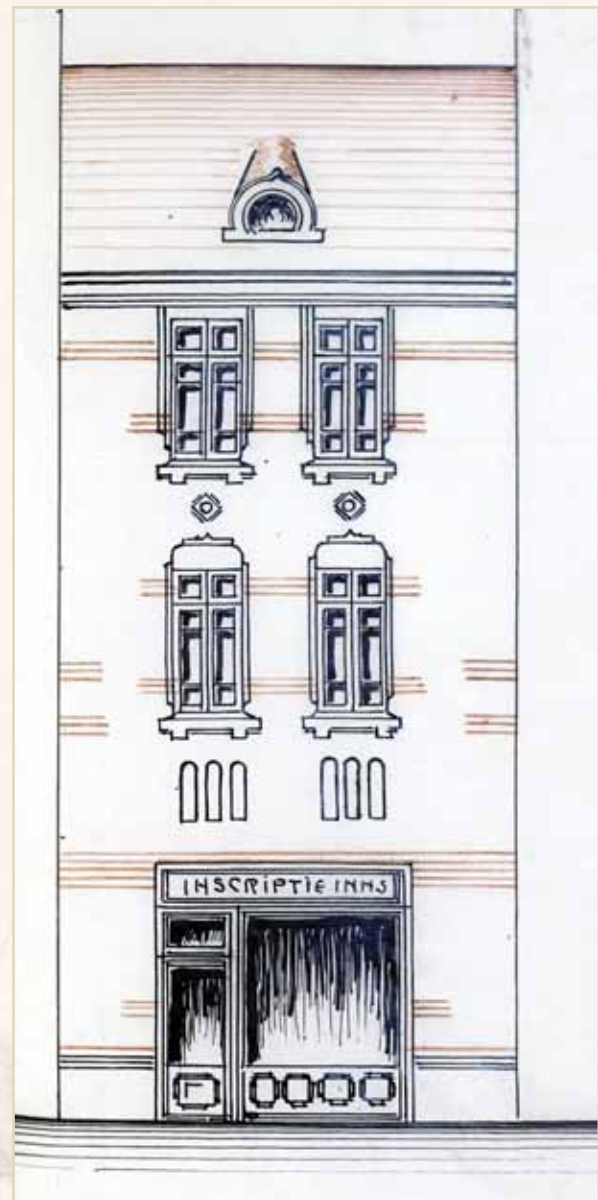
Casa Daniel-Braustein,
1889 (nr. 4)

Casa Leon Hart,
façada din 1918 (nr. 10)

Imobil al Episcopiei Sf. Spiridon,
plan situație (nr. 8)

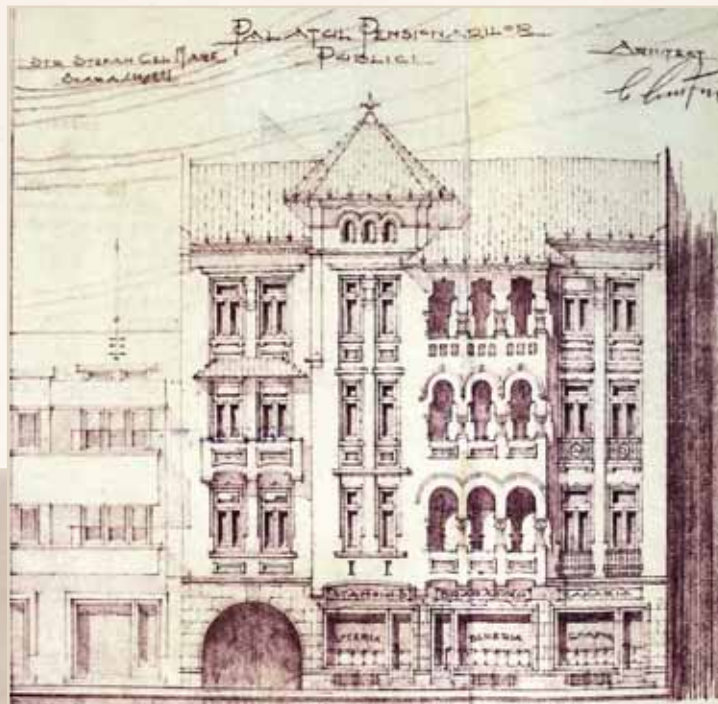

Strada
Ștefan cel Mare,
perspectivă spre
Casa Cantacuzino

Planul străpungerii
străzii „Ștefan cel Mare”

Blocul Pensionarilor
pe noua străpungere

Blocul „Casa Modei”
construit pe locul casei Hart

ZONA BLOCULUI COOPERĂȚIEI MEȘTEȘUGĂREȘTI

Strada Ștefan cel Mare nr. 12-18

Pe locul ocupat astăzi de Blocul Cooperăției Meșteșugărești se afla vechile dughene „Ghimici”. Erau zece dughene fără etaj, clădiri și atenanse dispuse pe trei rânduri, având doar câțiva metri la stradă, dar mergând în adâncime 70-80 de metri, până la limita cu seminarul „Veniamin Costachi” și Hotelul „Victoria”. Blocul modern, cu pasajul comercial acoperit de astăzi, conservă oarecum ideea vechiului pasaj ce traversa aceste proprietăți și care primise, cândva pe la 1934, numele fostului primar „Pandele Zamfirescu” (1891), personaj care deținea mai multe proprietăți în zonele învecinate. Clădirile de aici se aflau în Despărțitura I.

Nr. 12 Stamatiu/Leibovici/Waldman

Prima dugheană din acest șir, situată pe strada Ștefan cel Mare nr. 12, cu str. Lozonschi nr. 1, aparținea, pe la 1906, lui Gheorghe M. Stamatiu. După ce a trecut prin mai multe mâini, imobilul a cunoscut asemenea reparație, care au fost făcute de Sara Waldmann, în vara anului 1915 și mai târziu de Samuel Leibovici (1928, 1936). Cutremurul din 1940 a afectat foarte serios construcția, producându-i fisuri ce puteau duce la prăbușirea zidurilor. În 1941 Comisia de soliditate a decis demolarea acestei construcții.

Nr. 14 Weismann/Elias / Perlitz

Dugheana de la nr. 14 avea ca proprietar pe Șmil Weismann; acesta mai deținea și dughenele de la nr 16 și 24, din același șir. La 1898, proprietarul dorea să refacă acoperișul dugheinei sale cu tablă marca „Bismark”. În documentele dugheinei apare mai ales Rosa Weismann, soția amintitului proprietar. Prin 1913 dugheana avea ca proprietar pe Pincu Elias, care aduce și el câteva modificări. Sabina Perlitz este cea care, la 1938, a dat o nouă față dugheinei, montând un portal modern în locul vechilor ferestre cu obloane metalice.

Nr. 16 Lupu Leiblich (Liebiling)

Dugheana de aici era, de asemenea, o construcție de cărămidă, fără etaj, cu tavanele boltite. În urma unor furtuni puternice, Comerciantul Lupu Leiblich a refăcut acoperișul la 1907 și 1914. Cu acel prilej a solicitat autorizație pentru reparații la tencuielile exterioare.

Nr. 18 Iliescu / Velciu

Pe la 1903, Sevastița Iliescu a făcut demersuri pentru diverse reparații de întreținere. Din 1904, proprietar a devenit avocatul Iulius Velciu, care a înlocuit ușa și ferestrele cu obloane de fier cu altele mai moderne, protejate prin „vulete” din metal. Acesta a refăcut tencuielile exterioare și chituiră acoperișului de tablă. La 1934, tot el a dres tencuielile, acoperișul, jgheburile și burlanele.

Nr. 20 Ropală/Teitelbaum

Elefterie C. Ropală a făcut lucrări de întreținere ale imobilului, în august 1901. Atenanșele din fundul proprietății au fost afectate de incendiul din 1903, de la Hotelul Victoria (str. Lozonschi). Acesta a mai reluat reparațiile în anii următori (1911, 1914). La 1934, H.I. Teitelbaum a desființat mai multe ziduri de compartimentare din interior, precum și bolțile de zid ale tavanelor, înlocuindu-le cu planșee obișnuite.

Nr. 24 Hirsch/ Kohl/ Fruehling

Dugheana lui Iosef Hirsch a fost administrată mai ales de soția acestuia Silka Hirsch. La 1900 aceasta a schimbat ferestrele de la stradă, înlocuindu-le cu altele moderne. La 1901 a amenajat o pivniță de piatră, având 4,5 m lungime. La 1903, ea a desființat obloanele de fier de la stradă, înlocuindu-le cu ferestre și uși moderne, așezate în tocuri noi, având geamuri cu lumină superioară și rulouri de tablă pentru protecție. În 1905 a reușit să pună tablă nouă la acoperiș. În 1912 aceasta a vândut dugheana lui Peretz Kohl (Kohl), giuvaiergiu de pe Strada Mare. La parterul clădirii funcționa, pe atunci, un local de Băcănie și Aperitive. Alte lucrări, inclusiv la acoperiș, au fost făcute de același proprietar, la 1925. Din 1934, apare ca proprietară și doamna Cecilia Fruehling (Zamfirescu). Ea stăpânea doar o parte a imobilului Peretz Kohl, care a fost divizat. În 1938 este amintit ca proprietar al dugheii Strul Goldstein.

Nr. 26 Kapucinski/Axinte

Atenasele acestei proprietăți au fost afectate de incendiul din 1903, de la Hotelul „Victoria” (str. Lozon-schi). Iulia Kapucinski este cea care a refăcut acoperișurile și a făcut mai multe reparații de întreținere (1908, 1913). La 1932 a fost montată o vitrină modernă (portal), la imobilul lui Raimond Kapucinski, potrivit planului. Prin 1915, proprietari au devenit avocatul Ion Axinte și soția sa Maria. În 1943, Maria Axinte făcea demersuri pentru a putea cumpăra 14 legături de tablă galvanizată pentru construirea unui nou acoperiș.

Nr. 28 Ana Alexieff/ Alexandrina Ionescu

La 1898, Ana Alexieff stăpânea ultima dugheană din rândul celor numite „ale lui Ghimici”. În 1903, aceasta a obținut autorizație pentru reparații radicale la bolțile dughenelor de la stradă (28 și 28bis), de a pune dușumele noi și de a repara ulucii acoperișului; a schimbat cercevelele ferestrelor și a montat sobe noi. Tot acum a deschis o ușă nouă în peretele dugheii ce dădea în hudiță. La 1905, va înlocui ferestrele de la stradă cu vitrine noi, protejate de jaluzele de fier, cu ruletă. La 1913, clădirea avea mai mulți chiriași, dar adăpostea și Atelierul de croitorie al lui S. Segal, care avea 10-15 lucrători. În același an, 1913, furtuna a smuls câteva table de pe acoperiș, ceea ce a necesitat noi reparații. La 1914, proprietara s-a îngrijit de repararea acoperișului, precum și de înlocuirea ușilor și ferestrelor de la dugheana ocupată de Mihail Ornstein, cunoscutul librar. În 1925 face alte reparații, între care și deschiderea unei uși în peretele din dosul magazinului închiriat lui Jean Pollinger. Din 1931 este amintită ca proprietar al clădirii Alexandrina, soția căpitanului Ionescu, ce făcea demersuri pentru prelungirea instalației de apă-canal. În 1932, la parter funcționa Cofetăria Voiculescu.

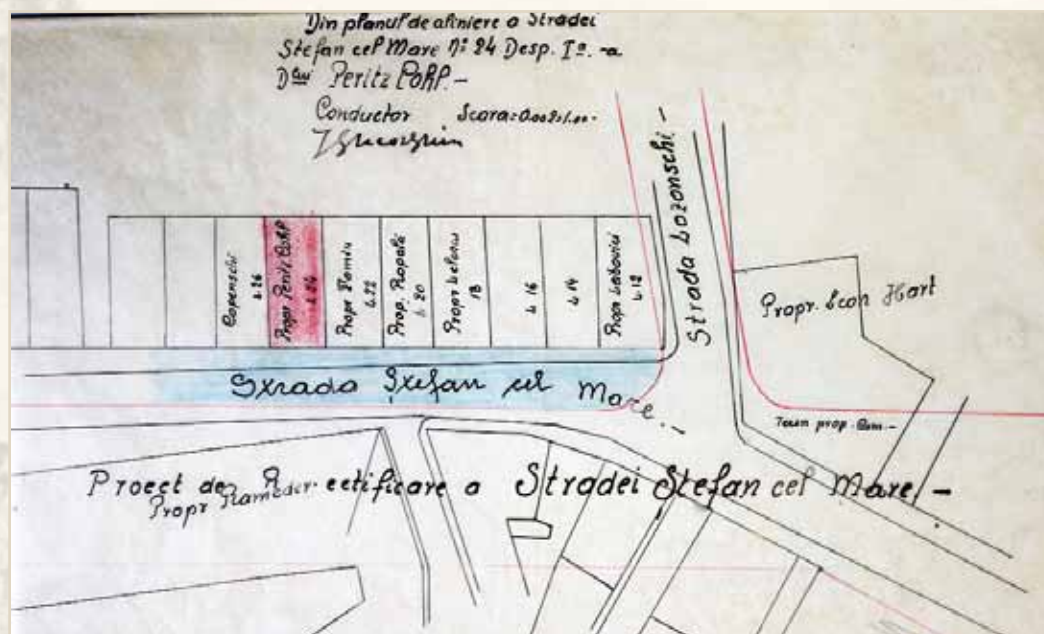
Dughenele
Ghimici
la începutul
secolului XX.
Foto Broadway,
str. Ștefan cel
Mare nr. 6

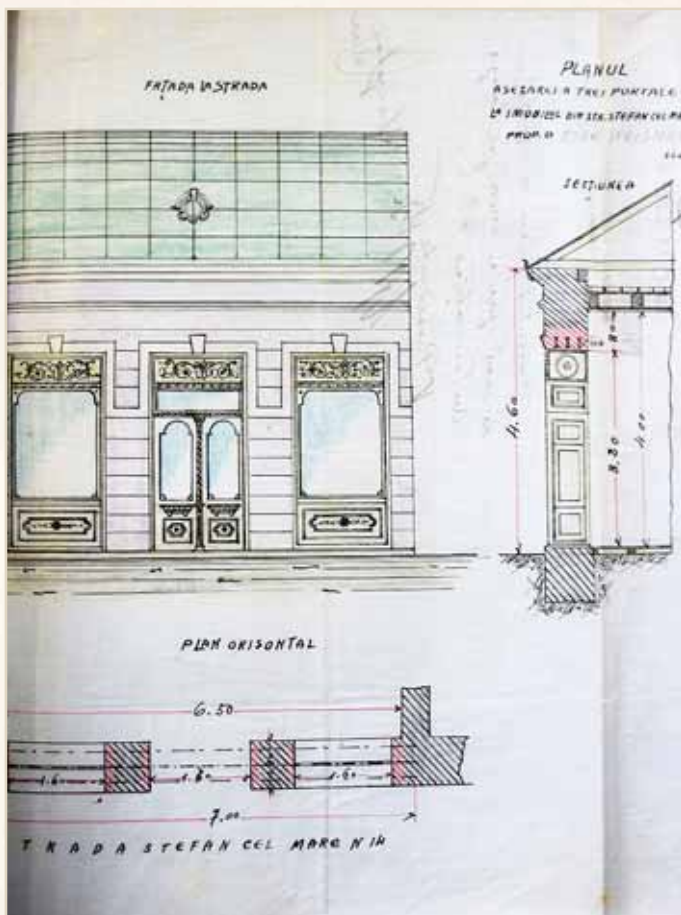
Blocul
Cooperăției
Meșteșugărești

Strada Ștefan cel Mare în dreptul dughenelor Ghimici

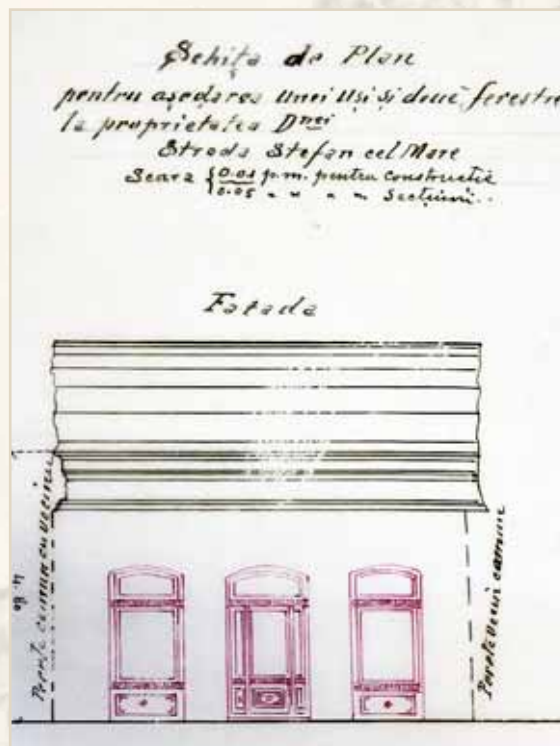

Planul de aliniere stradală la 1918

Fațada dughenei
 Rozei Weismann
 la 1910 (nr. 14)

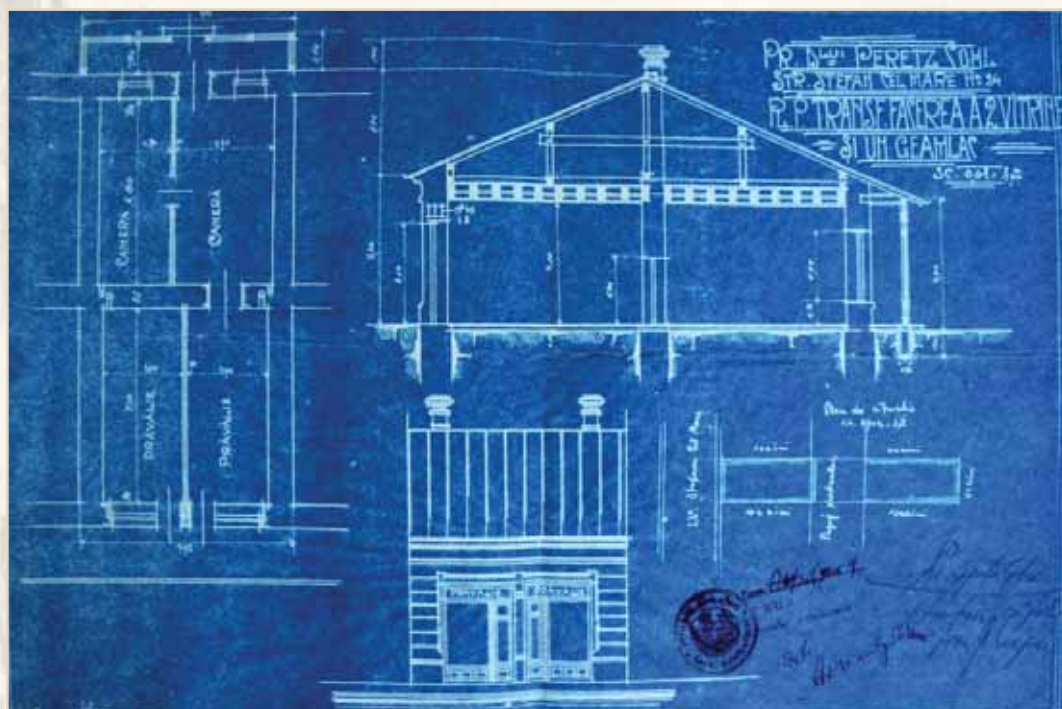
Fațada dughenei
 Caterinei Velciu
 la 1902 (nr. 18)

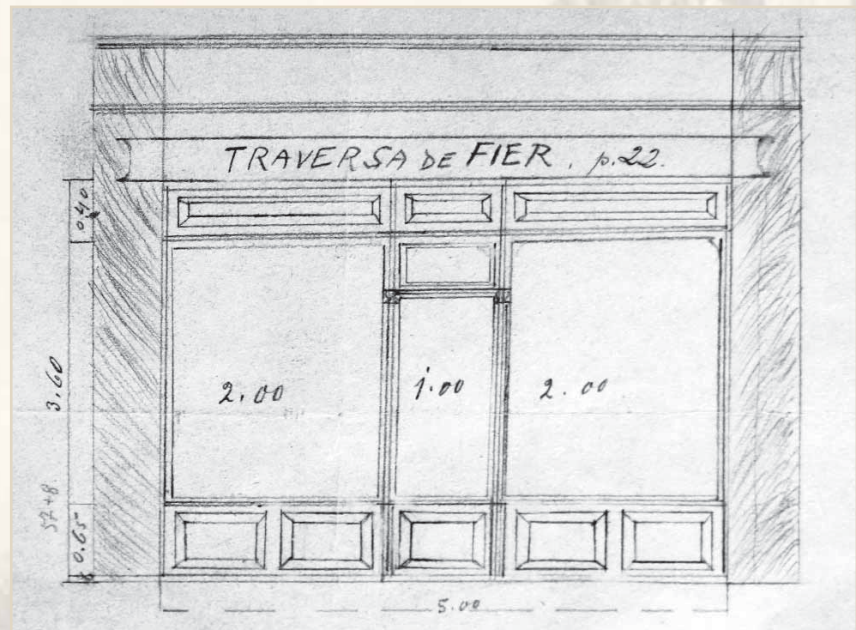
Fațada dughenei
Silka Hirsch
la 1903 (nr. 24)

Planurile
dughenei lui
Peretz Cohl la
1925 (nr. 24)

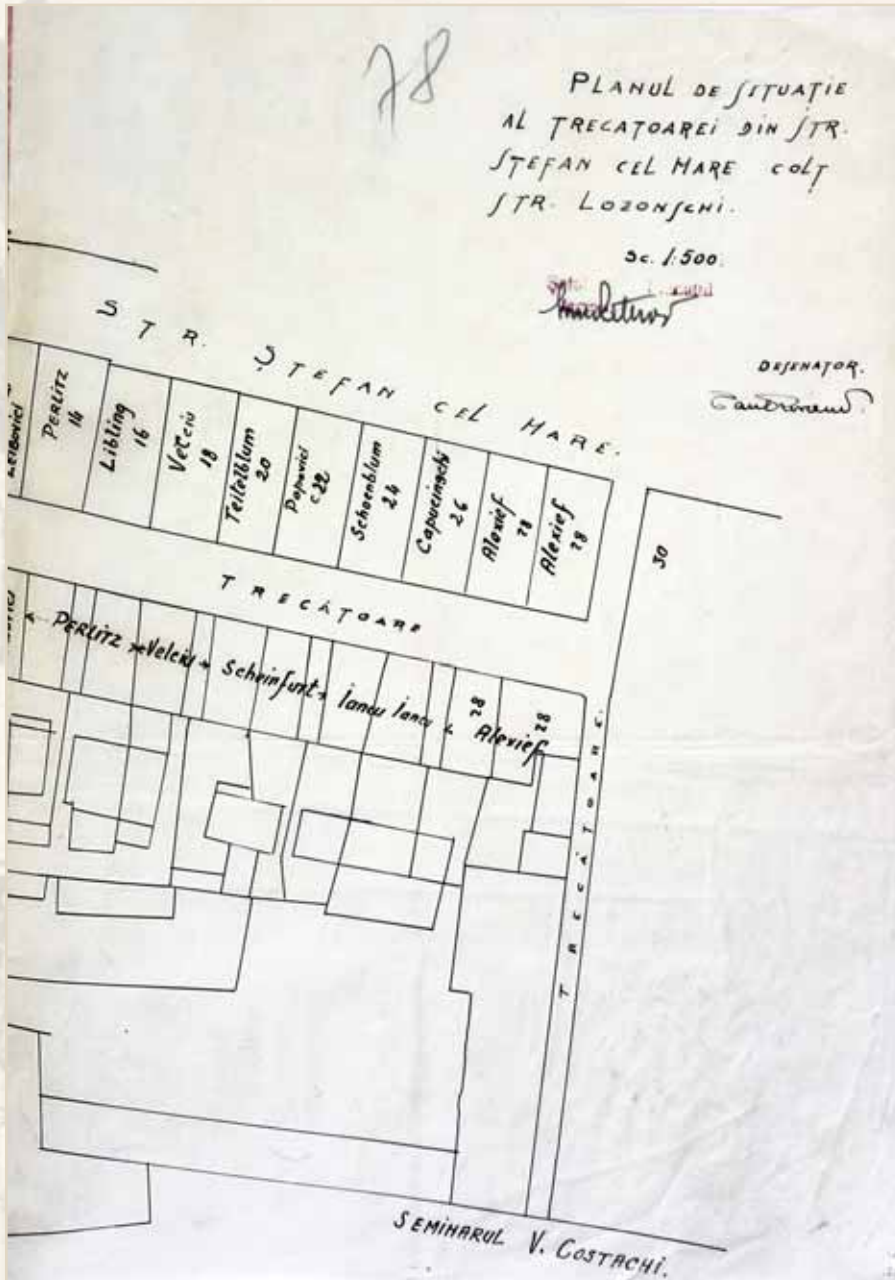

Fațada dughenei
Aniei Alexeff
la 1905 (nr. 28)

Noul portal
al dughenei
Aniei Alexeff
la 1914 (nr. 28)

Clădirile din Pasajul
Zamfirescu la 1939

ZONA COMPLEXULUI ROMARTA-CINA

Str. Ștefan cel Mare nr. 21-35

Pe locul actualului Bloc „Cina”, înzestrat cu spații comerciale la parter, se afla un lung șir de dughene vechi amplasate în Despărțitura III. Acestea începeau la intersecția străzii Ștefan cel Mare cu Fundacul Bisericii Sf. Dumitru-Balș și se întindeau până la intersecția cu Strada Gh. Mârzescu, fosta Uliță a Primăriei. Aliniamentul realizat după 1920 a dus la dispariția clădirii de pe colț, de la nr. 19, casa Melidon Melidonovici, unde a fost sediul Cooperativei „Frăția Moldovei Unite”.

Nr. 21 - Casa Solomonică/Rameder

Clădirea aflată la 1897 în proprietatea lui Tzalik Solomonică este cunoscut ca proprietarul clădirii în care funcționa Hotelul „Dacia”. Imobilul avea o deschidere semnificativă la strada principală, dar și un ansamblu de atenanse grupate în jurul unei curți interioare. Pe la 1904, Hotelul era administrat de Clara Grumberg, care a construit în curte o scenă de vară pentru spectacole de varieté. La 1911, Iancu Cernea luase în antrepriză Hotelul. Din 1914 proprietarul clădirilor în care a funcționat Hotelul a devenit inginerului Johann Rameder, antreprenorul care a construit Palatul de Justiție din Iași. La 1915, el a amenajat o deschidere nouă spre stradă la dughena pe care o închiriasc cunoscutului croitor Walter. Într-o baracă din incintă, construită de Marele Cartier General în timpul războiului, a funcționat Tipografia „Versuri și Proză” a lui Alfred Lefter, directorul ziarului „Lumea”.

Nr. 23 - Casa Weismann/Rosenblum

La 1898 proprietara clădiri de la nr. 21 era Rachel (Roseta) Weismann. Din 1905, imobilul aparținea lui A. I. Rosenblum. Acesta va reamenaja fațada dughenei, la 1912. Vechile tavane boltite s-au năruit la 1920, chiar în dreptul apartamentului închiriat de A. Stern, directorul Băncii „Dacia”. În două camere de aici era găzduită Firma Wesler. La parter funcționa Atelierul și Magazinul de Croitorie Rosenblum. Imobilul principal, de la stradă, avea dimensiunile de 4,50 x 17, 50 m, iar înălțimea era de 9, 50 m. Rosenblum obținuse în instanță dreptul de a-și reconstrui imobilul pe vechiul aliniament, fără retragere. Pentru a avea, totuși o aliniere a clădirilor, această favoare i se va face și lui Oșlanschi.

Nr. 25 - Casa Schorr/Oșlanschi

La 1897, Jacob Schorr cerea autorizație pentru lucrări de întreținere. Serviciul tehnic arăta însă că acest imobil nu are calitățile estetice corespunzătoare unei clădiri din zona centrală și recomanda schimbarea totală a fațadei, după un plan întocmit de un arhitect avizat. La 1904, Mina Schorr a înlocuit toată stoleria (lemnăria) clădirii. La 1914, chiriașul imobilului era Altăr Stern, care ținea o fabrică de bretele. Ulterior clădirea a devenit proprietatea lui Alex Oșlanschi, care se recomanda ca industriaș, meseriaș și „comersant”. Firma sa de încălțăminte dobândise titlul de „Furnizor al Casei Regale”. La 1920, după prăbușirea calcanului dintre clădirile 23 și 25, arhitectul Nadolsky a fost însărcinat cu refacerea imobilelor Rosenblum și Oșlanschi. Se constata că ambele imobile au fost construite în condiții destul de precare, cu mortar de lut, pufar și prea puțin var. La

1923, Tauba Wexler, chiriașa lui Oșlanschi, modificat fațada dughenei, instalând un portal (vitrină) după noile modele.

Nr. 27 – Casa Isidor Margulis

La 1896 clădirea aparținea doamnei Victoria G. Cozadini, care solicita acordul Primăriei pentru diverse reparații. Ulterior imobilul a intrat în posesia lui Isidor Margulis, deținătorul unei firme de coloniale, produse din fier, papetărie și bumbac en-gros, care își stabilise sediul central în această clădire din Iași, dar avea o sucursală și la Galați. Acesta se recomanda și ca unic distribuitor al mașinilor de scris „Continental”. Pe la 1910, el ținea și un Depozit de Mașini Agricole. A același imobil servea ca sediu și firmei „Orientul”, cu profil asemănător, ținută de Aurel Margulis, pe la 1920. În 1929, localul a fost închiriat de H.B. Spodheim, podgorean, distribuitor de vinuri și rachiuri.

Nr. 29 – Casa Victoria Cozadini

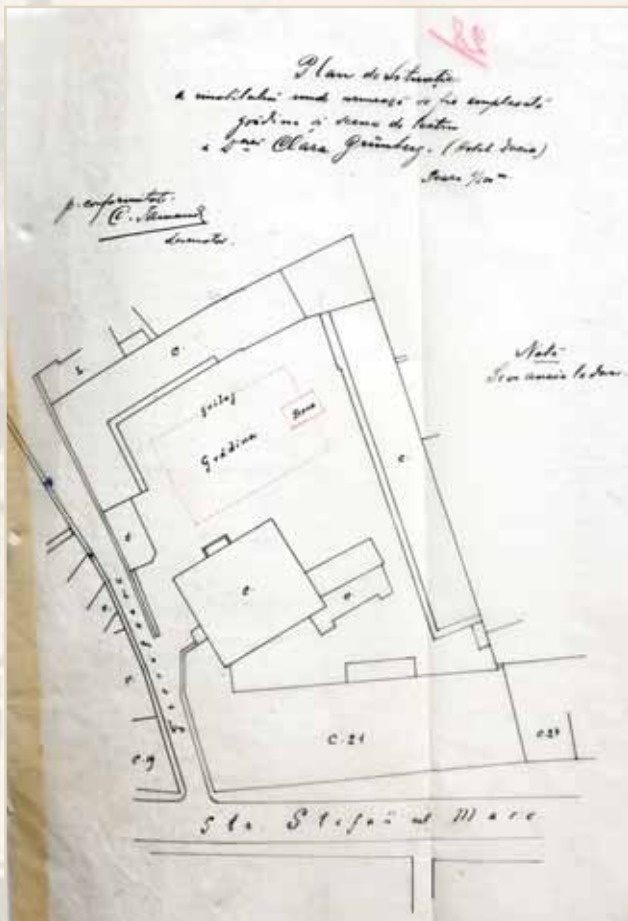
La 1902 clădirea era administrată de Victoria G. Cozadini, în calitate de garant al averii erezilor Gh. Cozadini. Ea a întreprins diverse lucrări de reparații. La 1905, aici funcționa Magazinul de Fierărie a lui Louis Henrik. La 1911, după aducerea apei de Timișești în oraș, proprietara era somată să introducă instalație de apă curentă la Cafeneaua „Europa”, care funcționa la parterul clădirii. Chiriașul care ținea cafeneaua era însă Marcus Borghess. La 1915, clădirea a fost propusă spre a fi închiriată în vederea stabilirii aici a sediului Precepturii. Cu acest prilej se consemna că localul era compus din patru camere mari, cu zugrăveală nouă, având înălțimea de 4 m. Salonul mare avea 6,50 x 7,00 m, iar celelalte camere erau de 5,00 x 4,00 m.

Nr. 31 – Casa Goldstein/Passmantirer

La 1904, proprietarul casei, comerciantul Meyer Goldstein, era autorizat pentru reparații de întreținere (tencuieli interioare) la casa de la stradă. Meyer deținea casa în coproprietate cu urmașii lui Iacob Passmanthirer, reprezentați de doamna Feiga Passmanthirer. Pe la 1908, la parter funcționa, în chirie, Cofetăria și Berăria „Iani”, ținută de Gheorghe Iani („Ianievici”) și Christea Ion. Pe la 1913, aici funcționa și sala de Cinematograf „Apollo”, ținută de I. Dimitriu. O inspecție din acel an arăta că intrarea în cinematograful se făcea și prin Cofetărie, dar avea și uși separate. Sala era dotată cu ventilatoare electrice care funcționau pe toată durata spectacolelor. Sala avea o veche boltă de zidărie, ce asigură o protecție în caz de incendii. Motorul era situat în curte, într-o cameră specială, cu totul izolată de restul sălii. Aparatul de proiecție, posibilă sursă de foc, era instalat în interiorul sălii, între cele două uși de intrare, fiind protejat cu o cușcă de fier. Pe la 1920, Mortz Passmanthirer a deschis și el un mic magazin de manufactură, la parter (din spațiul Cofetăriei Iani). În 1930, în locul Cofetăriei s-a instalat Fabrica de Casânci „Aieleth”. Proprietarul firmei a făcut și lucrări de renovare a imobilului. Era vorba de un salon și alte trei camere. Clădirea era mult ieșită în afară față de aliniamentul vechi al străzii, și de aceea, la 1935, a fost expropriată partea din față, pentru realizarea alinierii.

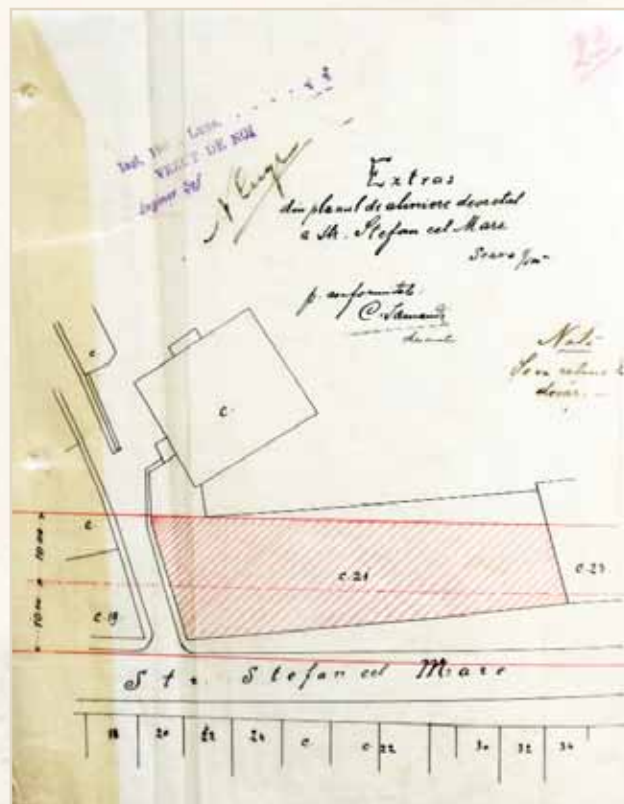

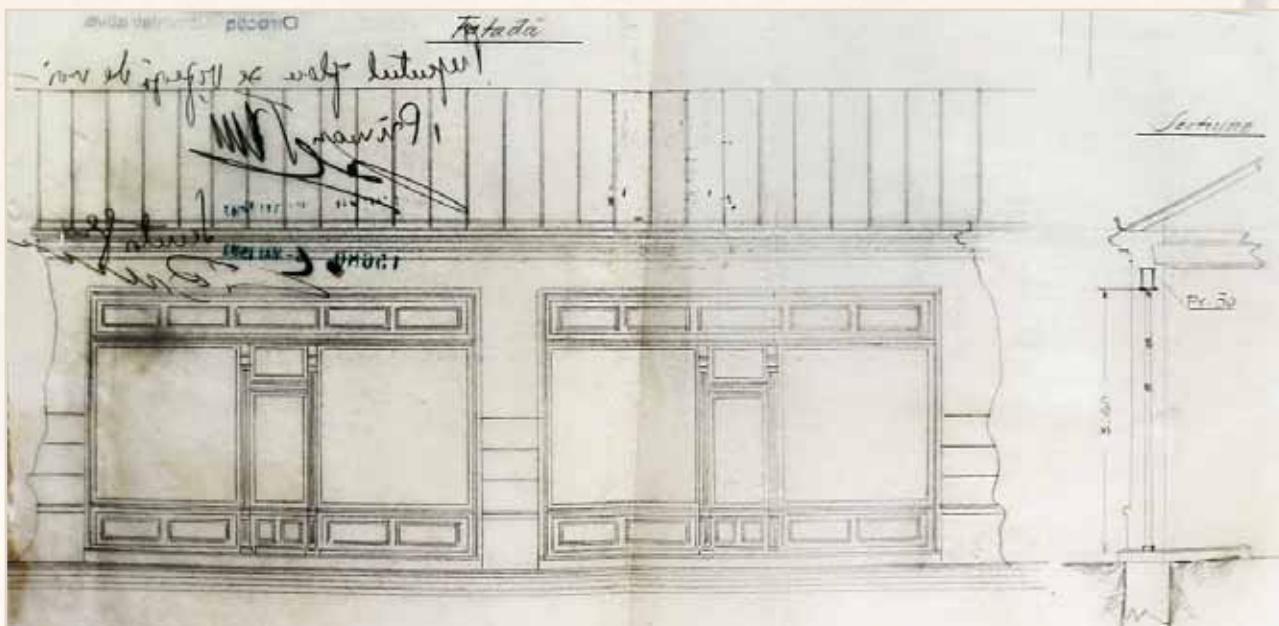
Dughenele dintre casa
Schnürer și Rosenblum

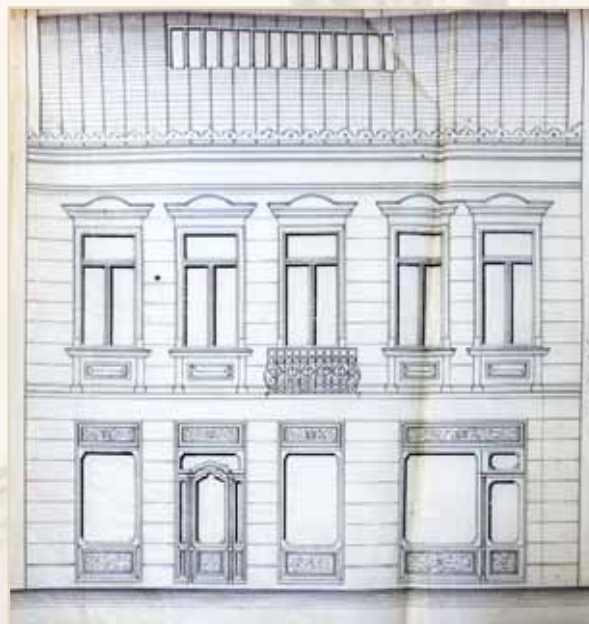
Hotel Dacia, scena instalată
 de Clara Grimberg 1904 (nr. 21)

Imobilul lui Ioan Rameder
 1927 (nr. 21)

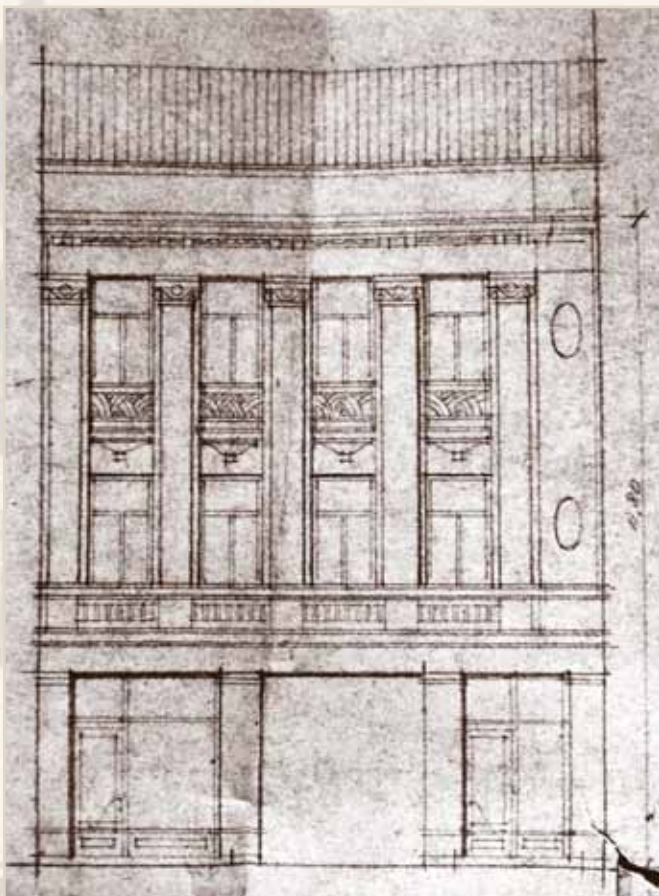

Portal instalat la magazinul
Rameder, 1931 (nr. 21)

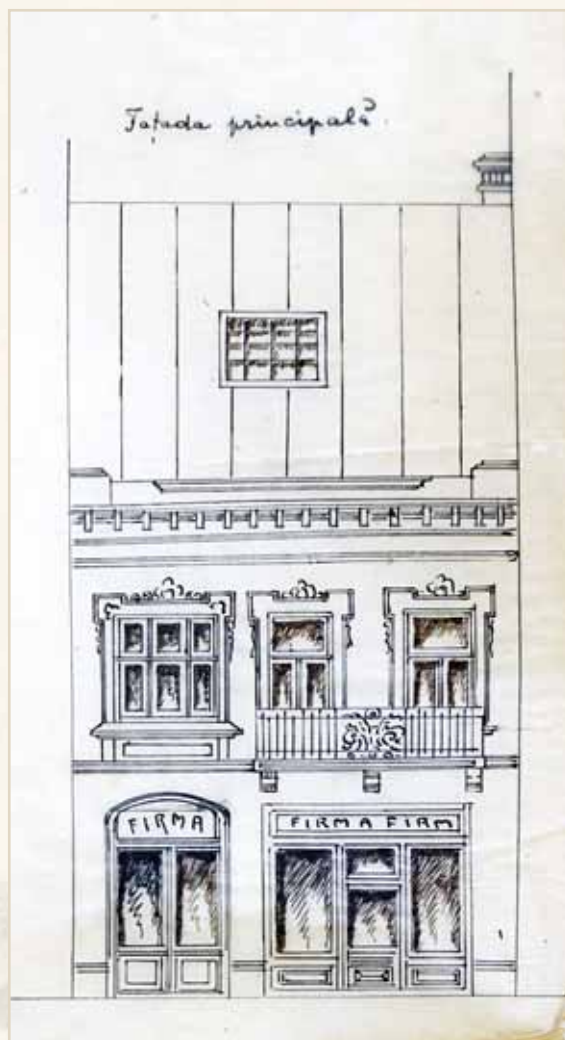
Fațada dughenei
Rosenblum, 1920 (nr. 23)

Fațada dughenei Margulis
la 1935 (nr. 27)

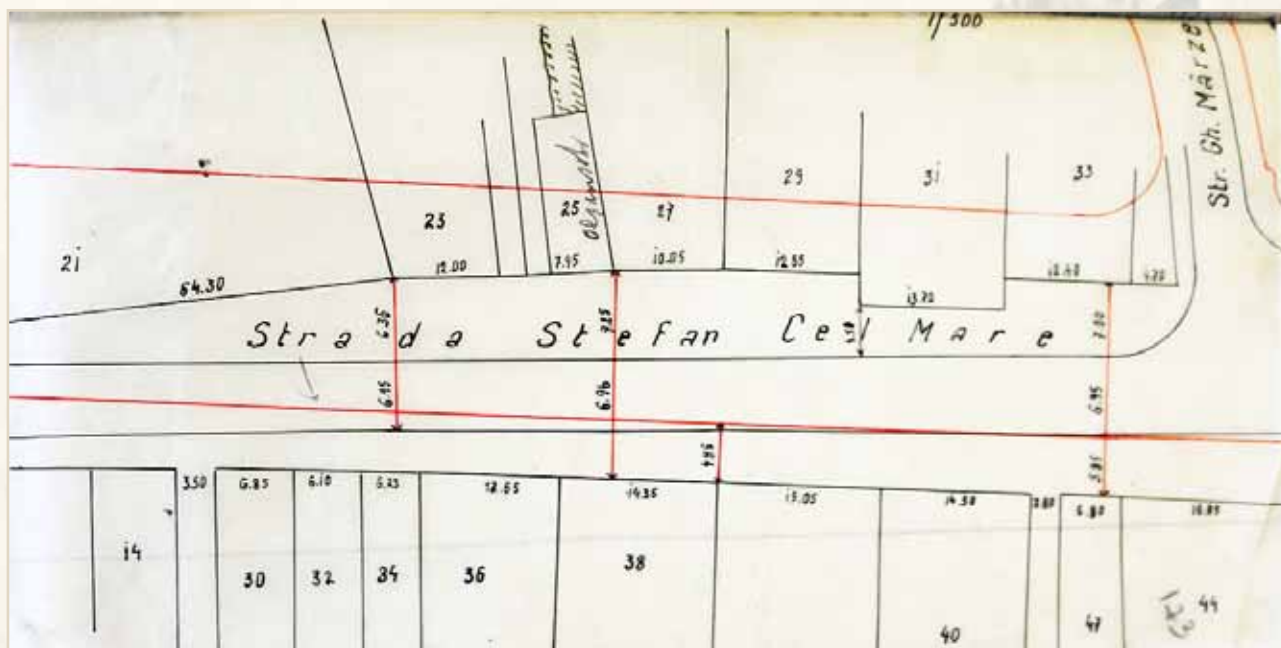
Fațada casei Alex. Olșanschi
la 1920 (nr. 29)

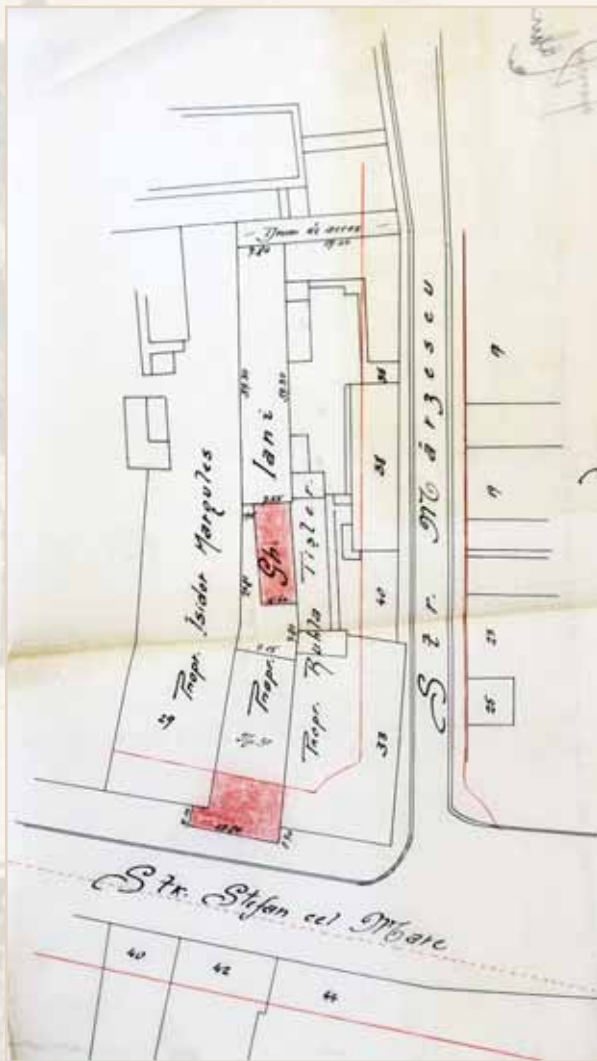

Clădiri
de pe strada Mărzescu,
colț cu Ștefan cel Mare
(c. 1940)

Plan de situație
cu magazine, 1935

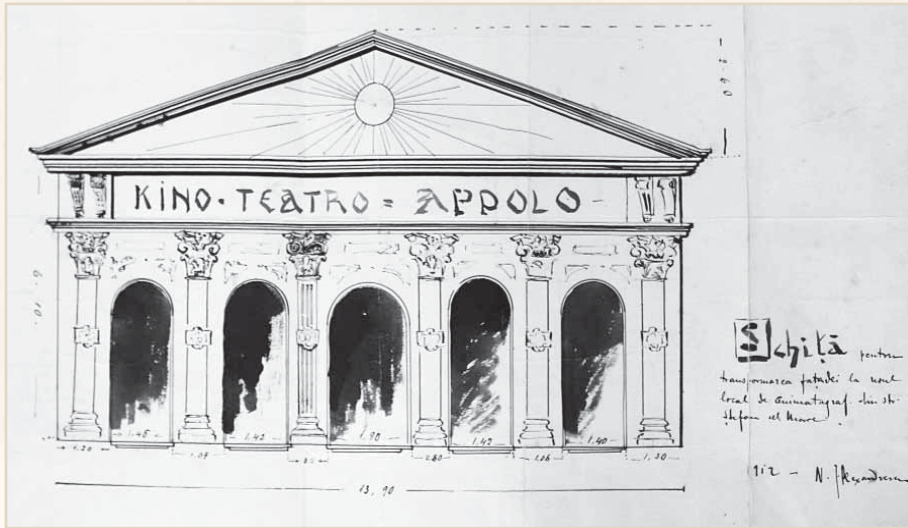

Gh. Iani atenanse, 1926 (nr. 31)

Plan Aliniere, 1925 (nr. 31)

Cinematograful Apollo
la 1913 (nr. 31)

Blocul Cina-Romarta

ZONA MATERNA VESTIGII

Strada Ștefan cel Mare nr 30-44

Lipsită astăzi de clădiri, această zonă este localizată între Materna și Blocul Cooperăției Meșteșugărești, cuprinzând esplanada cu vestigiile arheologice cercetate de N. Pușcașu în 1983-1984. Vechile clădiri de aici se aflau în Despărțitura I a orașului.

Nr. 30 – Casa Briesse/Pascaru

La 1898, proprietarii ai casei erau Carol Biresse și soția sa Louise. Pentru alinierea stradală, construcția urma să fi supusă avansării cu vreo 7 m. Aceasta permitea să se extindă construcția existentă, fără a fi necesară demolarea peretelui fațadei. Din 1904, în clădire s-a instalat stabilimentul de Papetărie și Tipografie al lui Moise Gottlieb. La 1908, clădirea fusese închiriată Societății de Asigurare Generală”. Peste doi ani, Gottlieb a însărcinat pe arhitectul J. Reinicke să reamenajeze fațada clădirii. La 1920, la parterul clădirii de la stradă se instalase firma lui Carol Abermann, Librărie, Tipografie, Legătorie și Fabrică de ștampile, care funcționa în trei camere de la parter. La 1934 etajul era ocupat de Societatea de Credit Mărunt și de apartamentul cu trei camere a lui David Carol. În anii 1937-1940 este menționat ca proprietar Strul Pascaru.

Nr. 32 – Casa Ilutză/ Grosswald

La 1900, aceasta aparținea farmacistului B.G. Ilutză, care solicita autorizație pentru a repara fațada casei sale, în care funcționa Farmacia „Steaua Polară”. În 1904, casele au devenit proprietatea bancherului S.O. Grosswald, care a efectuat lucrări de reparații generale: schimbarea ușilor și ferestrelor de la stradă, refacerea bolților, montarea unui balcon de fier, repararea tencuielilor la exterior și interior, facerea de sobe, înlocuirea dușumelilor degradate. După incendiul din 1939, Grosswald a refăcut acoperișul imobilului precum și tencuielile degradate.

Nr. 34 – Epitropia Spitalului Israelit

În anul 1900 clădirea aparținea Spitalului Israelit. La 1903, epitropul Ș. Pester se ocupa de repararea tencuielilor exterioare, văruiul pereților, reparatul ulucelor și burlanelor. În 1907, S. David făcea demersuri pentru a schimba o fereastră și două uși la fațada clădirii. Clădirea aparținea Spitalului Izraelit, „Secțiunea Chebra Kedoșa” (Administrația Cimitirelor). Transformări importante ale clădirii au fost realizat în 1940 de Pincu Ciubotru.

Nr. 36 – Casa Pandelescu Zamfirescu

Aceasta era casa primarului Pandelescu Zamfirescu (1891). În 1904 au fost reparate atenezele cu etaj din spatele curții. În acest imobil a fost mutată Primăria în timpul Primului Război Mondial (1916-1918). În anul 1919 s-au executat lucrări de reparații la bolta camerelor de la parter și a fost refăcut un perete despărțitor, acolo unde a funcționat Casieria. În 1920 a ars clădirea de la nr. 38, care aparținea tot lui Pandelescu Zamfirescu, în care funcționase Banca Agricolă și Societatea de Asigurări „Națională”. În anul 1942, proprietară a clădirii era Epitropia Spitalelor „Sf. Spiridon”.

Nr. 38 – Societatea „Patria” / Societatea „Dacia” / Banca Agricolă

La 1896, frații Alexiadis cereau acordul Primăriei pentru a face un zăplaz de scânduri între prăvălia lor și redacția „Evenimentului” (fosta Cofetărie „Droussulis”). După 1900, clădirea a devenit sediul Societății „Patria”, inginerul N. Miclescu fiind însărcinat cu reparațiile capitale ale imobilului. În 1904, Lupu Weisengrun, reprezentant al Societății „Patria” din București, cerea autorizație pentru a repara fațadele atenanșelor. De prin 1910 clădirea a devenit sediul Societății de Asigurări „Dacia”, reprezentată de D. D. Mavrocordat. La 1915, la parterul imobilului a fost instalată Cofetăria lui Gh. P. Nicolau. La 1930, Epitropia „Sf. Spiridon” era proprietara imobilului de la nr. 38, având printre chiriași Banca Comercială S.A.

Nr. 40 – Olivenbaum / S. Stern

La 1902 Toni Olivenbaum era somat să refacă zidăria atenanșelor din curte. La 1903 noul proprietar, Solomon Stern, solicita autorizație pentru reparații la tencuieli și acoperiș la clădirea de la nr. 40, unde fusese instalată Camera de Comerț. În 1912, Solomon Stern, de la nr. 40, era proprietarul Hotelului „Bursa” și a Cafenelei de la parter. La 1926, doamna Clara Stern cerea aprobare pentru instalarea unei uși și a unei ferestre noi, precum și reparații la tencuieli. În 1935, Amalia Stern cerea autorizație pentru a șlefui și vărui fațada și interiorul imobilului.

Nr. 42 – Moise Ghersin/ Marien Brumer/ Hotel „Englitera”

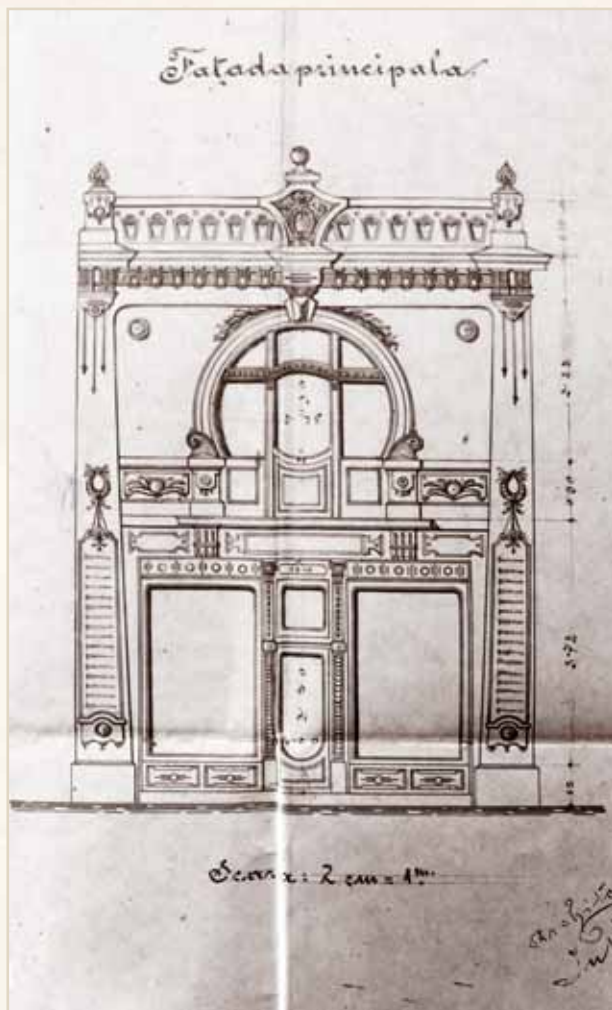
Moise Ghersin solicita aprobare, la 1901, pentru construirea unui geamlâc (balcon). În 1903, când au fost schimbate ușile și ferestrele dinspre stradă. În 1908, Mendel Marcovici arăta că vânduse partea sa din imobilul de la nr. 42 lui I. E. Brumer, depozitar de ziare din Piața Unirii. În același an, Mariem Brumer a cerut autorizație pentru reparații de tencuieli și zugrăvel, și a vopsit toate stoleriile balcoanelor. La 1909, doamna Brumer a făcut și alte lucrări, cum ar fi: înlocuirea a două uși la fațadă, realizarea unui paravan de sticlă cu parapet în curte; reparații la acoperiș. Hotelul Englez avea ca antreprenor pe David Löwenschuss, iar proprietara clădirii doamna Brumer. În anul 1916, Amalia Löwenschuss este amintită ca proprietară a Hotelului „Englitera”. În anul 1924, ea apare ca Amalia Kuten.

Nr. 44 – Tailer/ Cahana/ Mendel Jurist

La 7 mai 1851, Solomon Tailer vindea neguțătorului Moise Herșcu Cahna jumătate din locul său de binale, pivnițe ș.a. situate la Ulița Mare. Vânzătorul avea acest loc drept moștenire de la tatăl său, Lipa Tailer. În anul 1900, bancherul Mendel Jurist cerea autorizație de la Primărie pentru reparații în interiorul ogrăzii de la nr. 44. În 1916, apare ca proprietară Ana Sura Ruhla Jurist. La 31 august 1931, R. Jurist obținea aprobare pentru a repara tencuielile exterioare, a șlefui și vopsi clădirea cu lapte de var. La începutul lunii decembrie 1940, Comisia de Soliditate constată că imobilul a suferit stricăciuni serioase în urma cutremurului din decembrie 1940.

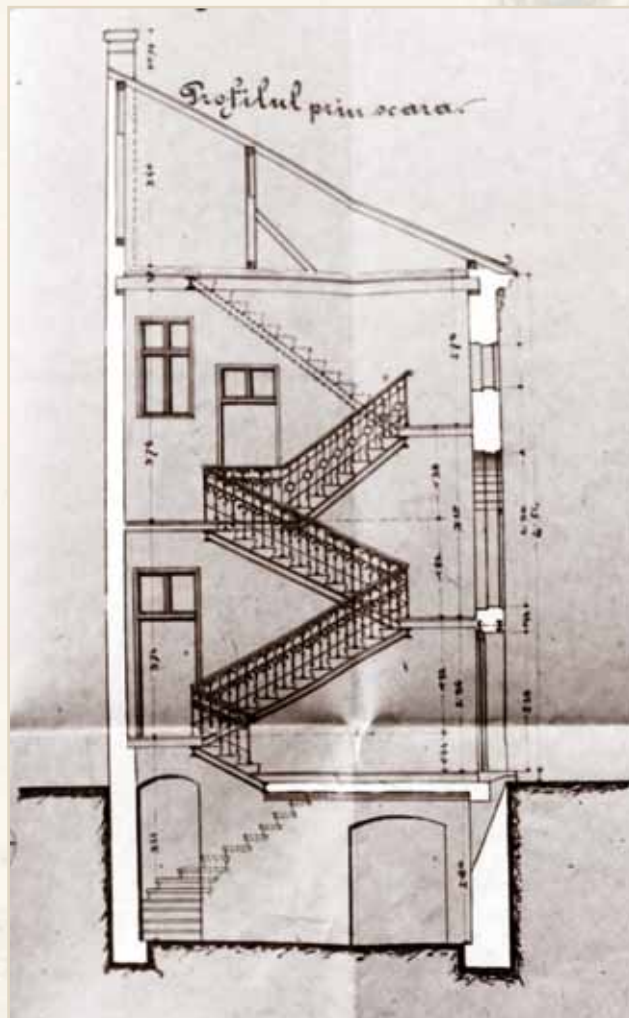

Ruinele de la Materna

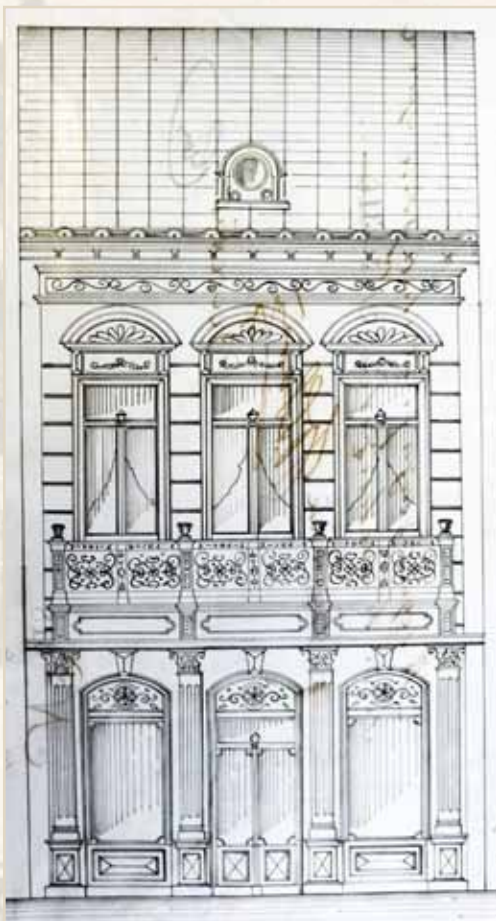

Proiect pentru fațada casei
Gottlieb, 1910 (nr. 30)

Clădirea Gottlieb,
noua casă a scării, 1910 (nr. 30)

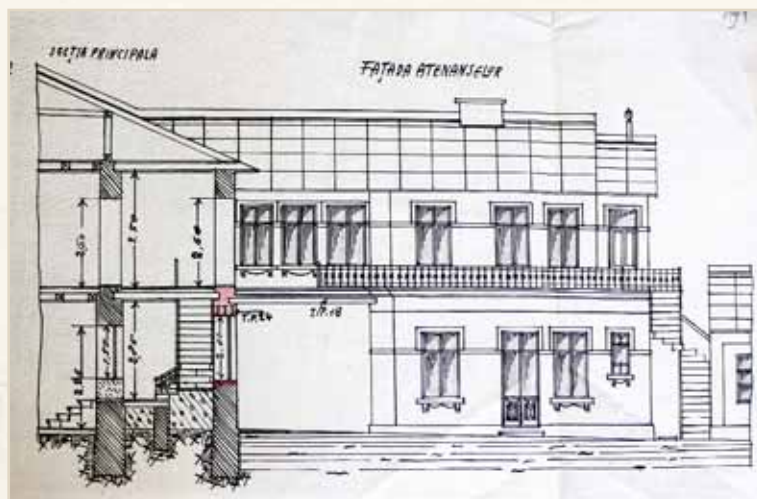

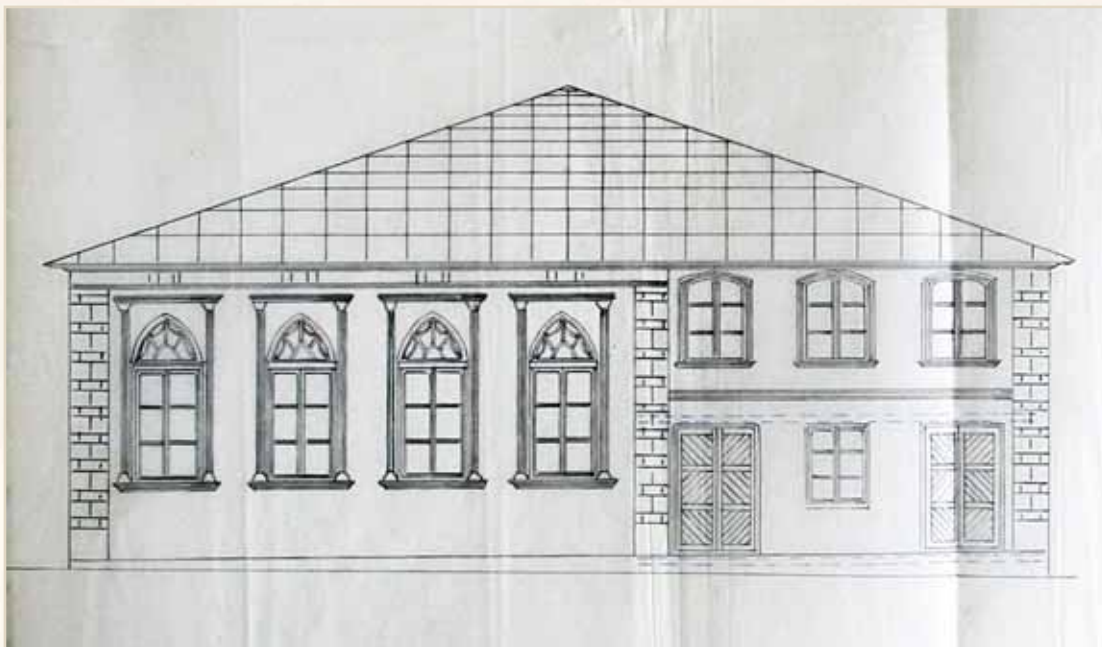

Casa Groswald,
fațada din 1905 (nr. 32)

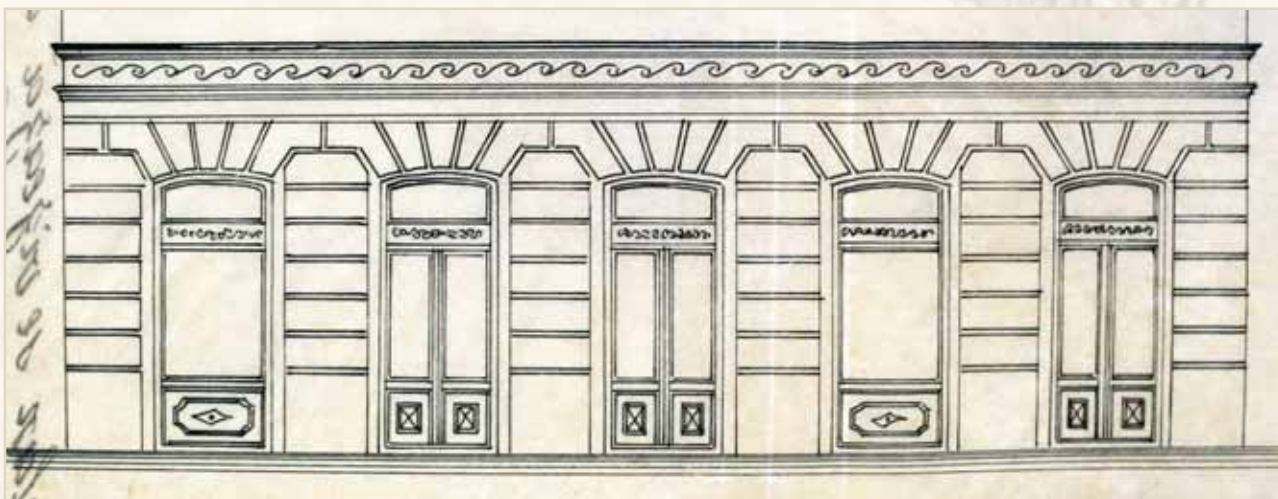
Epitropia Spitalului Israelit, 1913 (nr. 34)

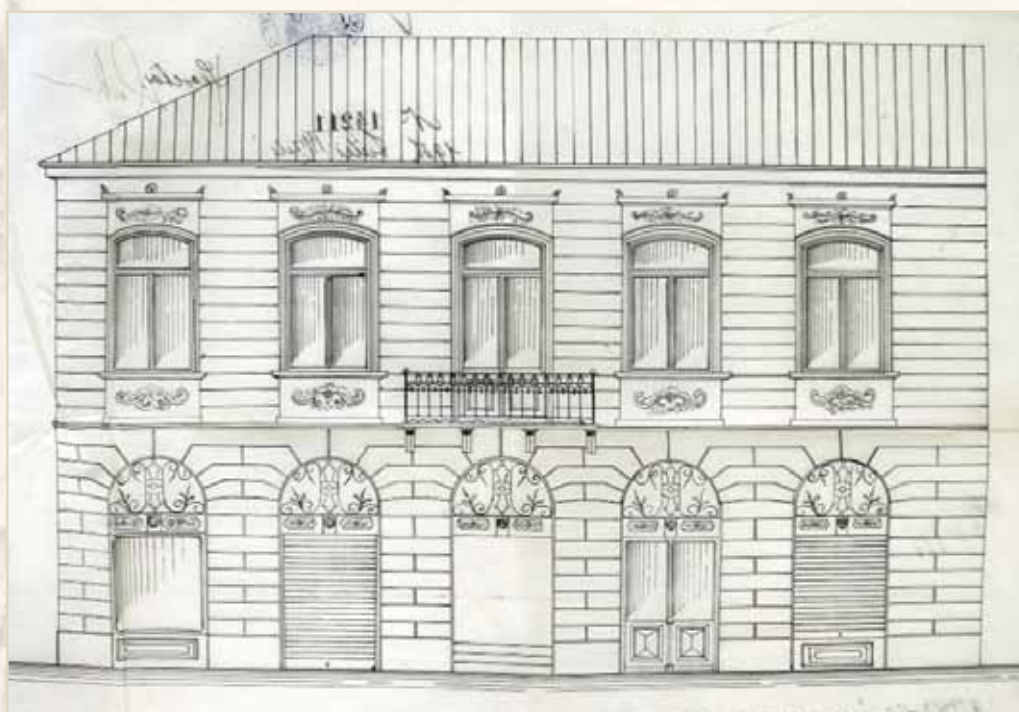
Sinagoga
Leiba
Kahan,
plan
din 1904
(nr. 38)

Fațada dughenelor Stern la 1903 (nr. 40)

Hotel Englitera,
atenanse, 1903
(nr. 42)

Fațada casei
Mendel Jurist
la 1906 (nr. 44)

ZONA PARCULUI TEATRULUI NAȚIONAL

Strada Ștefan cel Mare nr. 35-43

Pe acest aliniament se aflau clădirile demolate pentru a deschide perspectiva dintre Teatrul Național și Mitropolie, care se întindeau din colțul străzii Mârzescu până la Palatul Rosetti-Roznovanu (Primăria). Administrativ, acestea făceau parte din Despărțitura III a orașului.

Nr. 35 – Casa Rocafux/ Froim

În 1897, C. Rocafux cerea autorizație pentru a efectua reparații de întreținere la imobilul său aflat pe strada Ștefan cel Mare, nr. 35, colț cu strada Primăriei (Gh. Mârzescu). Serviciul Tehnic arăta că această clădire urma să fie supusă retragerii de la Strada Mare cu 6,00 m la partea din deal și 2,50 m la partea din vale, iar de la str. Primăriei cu 0,25 m. În 1923, Iancu Froim, noul proprietar, făcea demersuri pentru a ridica o construcție nouă, cu etaj, așezată pe nouă limită de aliniere. Fiind o clădire de colț, adresa imobilului era strada Ștefan cel Mare nr. 35 și str. Gh. Mârzescu nr. 23. Prin cupola sa decorativă, aceasta a fost una din clădirile cu personalitate, devenite reper al zonei.

Nr. 37 – Casa Lehrer/ Ionescu/ Creditul Urban

Clădirea lui Haim Lehrer de la nr. 37 se afla în proprietatea Creditului Urban la 1898, când au fost solicitate reparații de întreținere la tencuielile exterioare și acoperiș. Serviciul Tehnic arăta că acest imobil este supus exproprierii aproape în întregime, prin proiectul viitorului bulevard dintre Teatrul și Mitropolie. În 1904, se constata însă că balconul de pe fațada clădirii era în cea mai proastă stare, fiind construit pe grinzile de lemn ce se odihnesc pe coloane, grinzile prezentând și semne de putrezire. La 1908 în clădire funcționa și o Tipografie, iar la 1912 este amintită o Cafenea. După 1913 sunt menționați ca proprietari ai clădirii avocatul Theodor Cl. Ionescu și soția sa Elena. La 1925 în clădire funcționa tot Serviciul Financiar al Primăriei. La 1929 proprietarul Th. Ionescu cerea din nou autorizație pentru repararea tencuielilor exterioare și a acoperișului acestei clădiri. Aici era, la 1938 și sediul Băncii „Comerțul Moldovean” și al Băncii „Atena” (H. Goldner). În 1838 Primăria a decis demolarea clădirilor de pe acest loc pentru a se amenaja un scuar în care să fie amplasată statua regelui Carol I.

Nr. 39 – Casa Ștefănescu/Moscovici

În această clădire veche, aflată peste drum de Mitropolie a funcționat cândva Tipografia lui Th. Codrescu. La 24 septembrie 1903, proprietarul N. Ștefănescu cerea Primăriei autorizație pentru lucrări de întreținere la imobilul său cu etaj, de la nr. 29. Imobilul era supus exproprierii parțiale, pentru îndreptarea bulevardului Ștefan cel Mare. În anul 1919 proprietari ai clădirii au devenit Solomon Moscovici și soția sa Perla Paulina. La 1925 Solomon Moscovici cerea autorizație pentru a înlocui ușile de la prăvăliile sale cu trei portaluri (vitrine), precum și de a face un balcon din beton armat cu grilaj din fier, la mijlocul fațadei („pentru înfrumusețare”). La 1935, într-un spațiu de la parter funcționa Cofetăria lui Matei Haimovici, care a luat foc. S-a convenit prin bună învoială, la 1938, ca imobilul de la nr. 39 să fie expropriat (cu despăgubire) pentru interes public, 95,85 mp de teren cu construcție pe el, în vederea alinierii și lărgirii străzii Ștefan cel Mare.

Nr. 41 – Casa Erbiceanu / Karz/ Weinstein /Schwartz

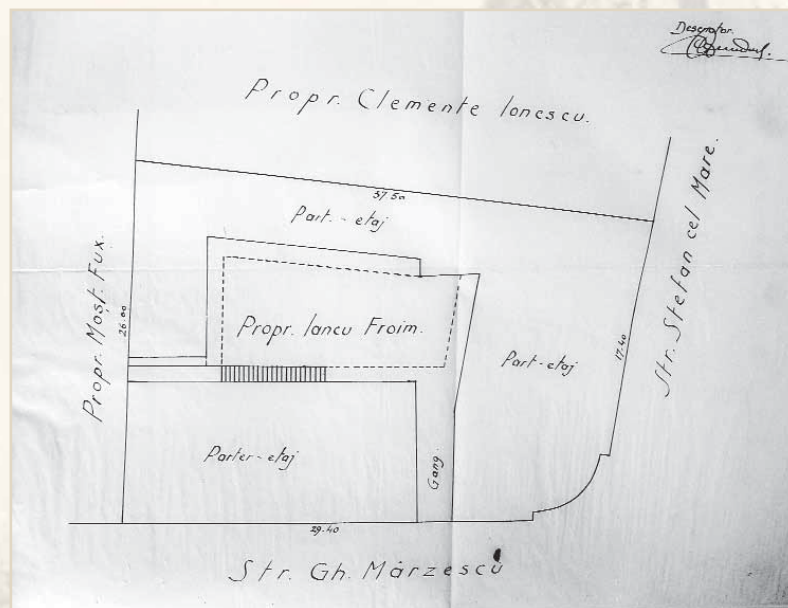
Imobilul a aparținut lui Constantin Erbiceanu și fiilor săi până în anul 1919. La 4 septembrie 1903, C. Erbiceanu cerea autorizație pentru a face reparații la casa sa de la nr. 41, „numai la rândul de jos, din cauză că punerea asfaltului pe trotuar a coșit tencuiala de pe perete”. Între anii 1919-1927 clădirea s-a aflat în proprietatea lui Sigismund Katz. Pe la 1924, Katz a reparat balcoanele și scările de lemn dinspre curtea interioară, a schimbat dușumelele și a montat sobe noi. În 1927 clădirea a fost divizată între doi proprietari: Weinstein și Schwartz. La 1932 Rebecca Weinstein a făcut diverse lucrări, în partea sa de clădire. Din 1927 Ștrul Schwartz figurează ca proprietar al celeilalte jumătăți a imobilului. În 1933 el cerea aprobare pentru montarea unei vitrine-portal la una dintre dughenele de la parter, în locul a două uși existente; tot acum a înlocuit pardoseala de scânduri a balconului. Imobilul Schwartz a fost expropriat, parțial, prin bună învoială.

Nr. 43 – Casa Grünberg

Clădirea aflată cândva în vecinătatea Palatului Roznovanu era, la 1899, proprietatea lui Elias David Grünberg. La 1904, Solomon D. Grünberg cerea autorizație pentru a face reparații la fațadă. Din 1911 imobilul devenise proprietatea lui Moise Grünberg. Lângă palat exista buticul lui Aron Khunfeld. În anii 1920 chiriașii imobilului erau: Solomon Brumer, Tobias, Flitman și Alex. Olșanschi, cizmar. În 1925 Elias Grünberg cerea aprobare pentru a monta în locul ușilor și al geamurilor de la parter niște portaluri moderne, precum și o nouă ușă la intrare. La 1926, Grünberg propunea Primăriei să construiască un etaj peste clădirea doar cu parter. Serviciul Tehnic respingea această inițiativă, motivând că imobilul era supus exproprierii parțiale, pentru a deschide perspectivă către Palatul Roznovanu. Se proiectase o stradă care lega ghereta paznicului de la Mitropolie cu uzina Electrică a Teatrului, trecând chiar pe lângă pereții Palatului. De asemenea, Primăria avea în intenție amenajarea scuarului „Ferdinand” prin care să deschidă perspectiva dintre Mitropolie și Teatrul Național.

Casa
Rocafux/Froim
după 1940 (nr. 35)

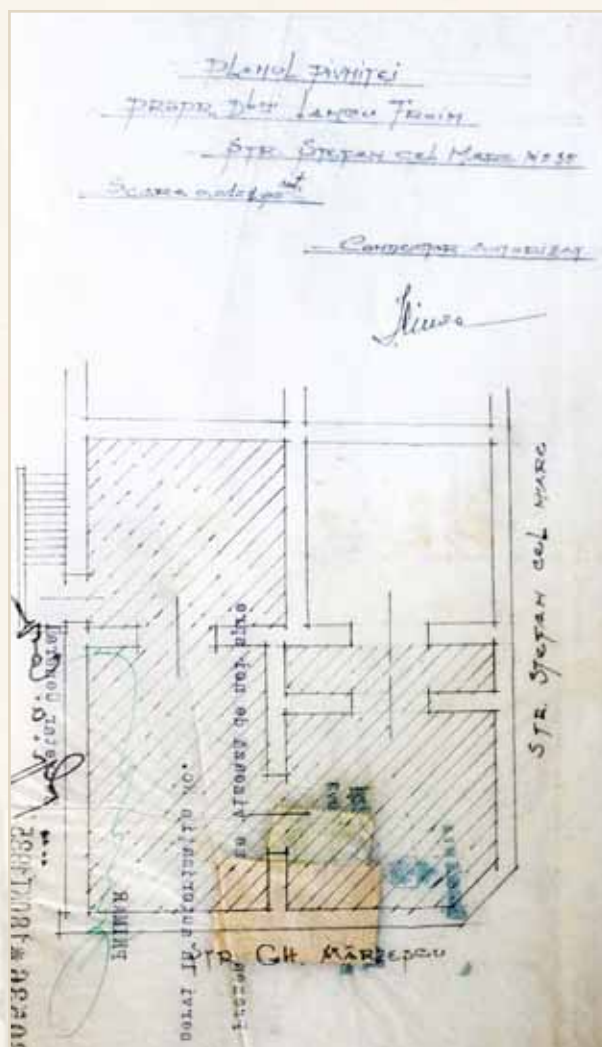

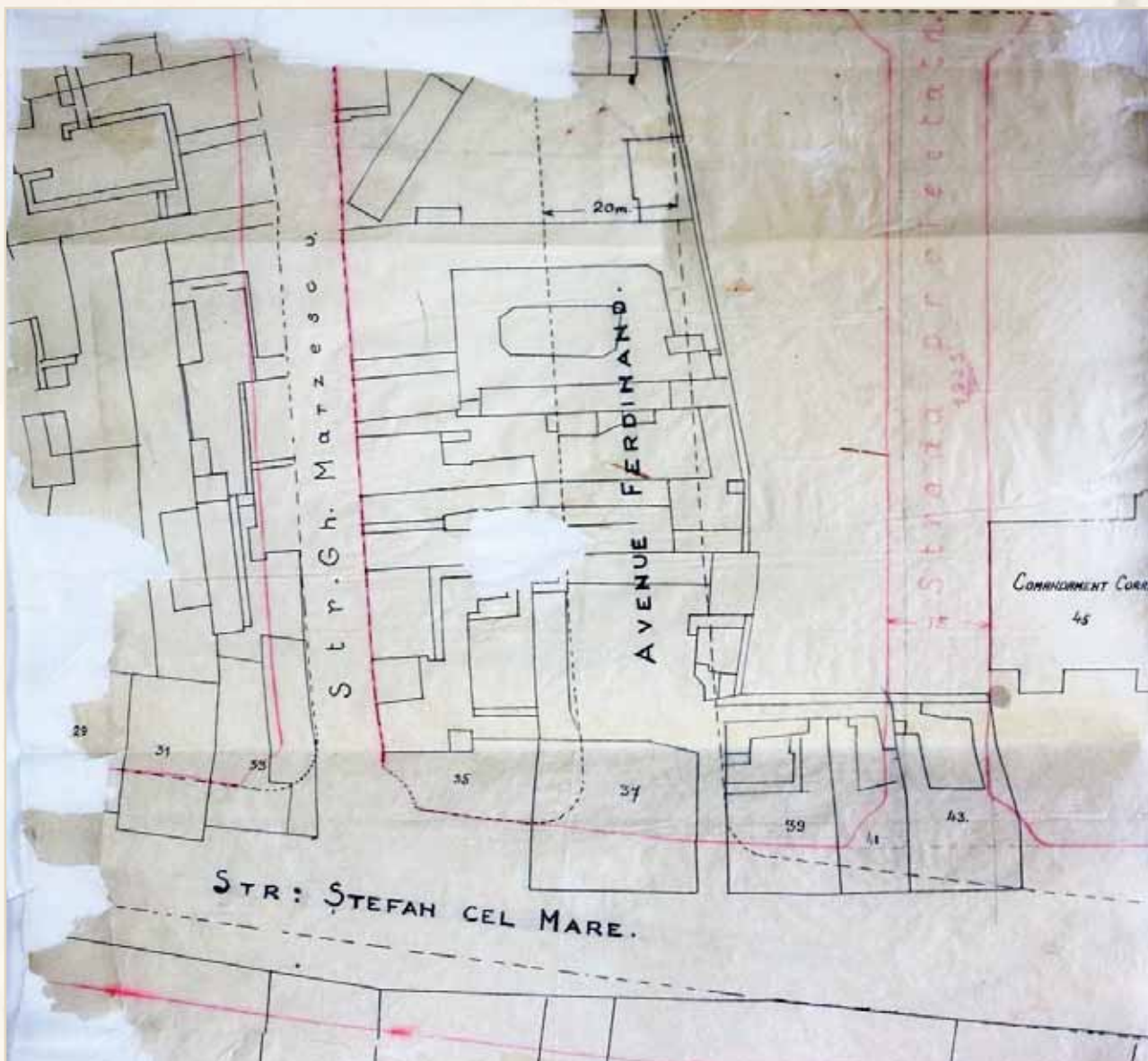
Casa Froim,
plan de situație,
1939 (nr. 35)

Casa Froim, atenanse, 1923 (nr. 35)

Pivnițele casei Froim 1935 (nr. 35)

Plan de situație cu amenajarea
„Ferdinand Aveune”, 1935

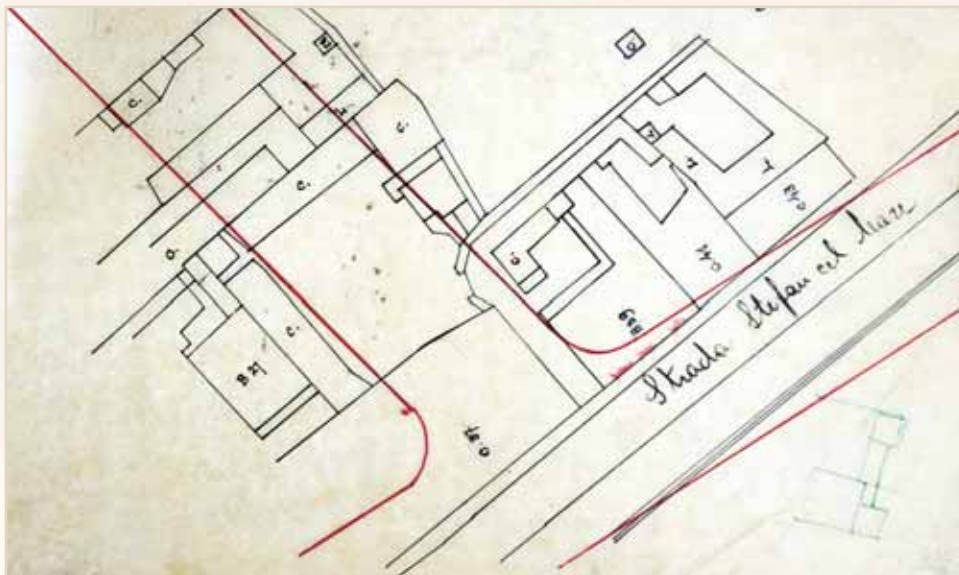

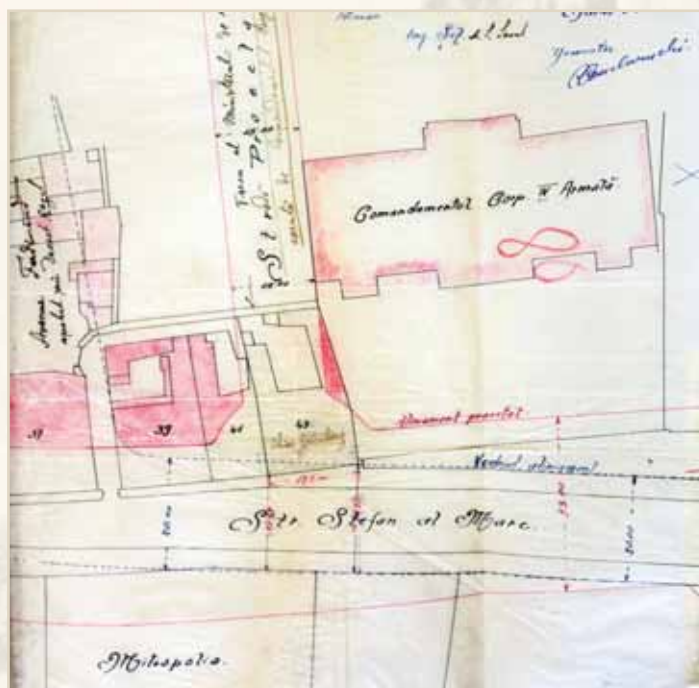
Casa
Ștefănescu/Moscovici
(nr. 39)

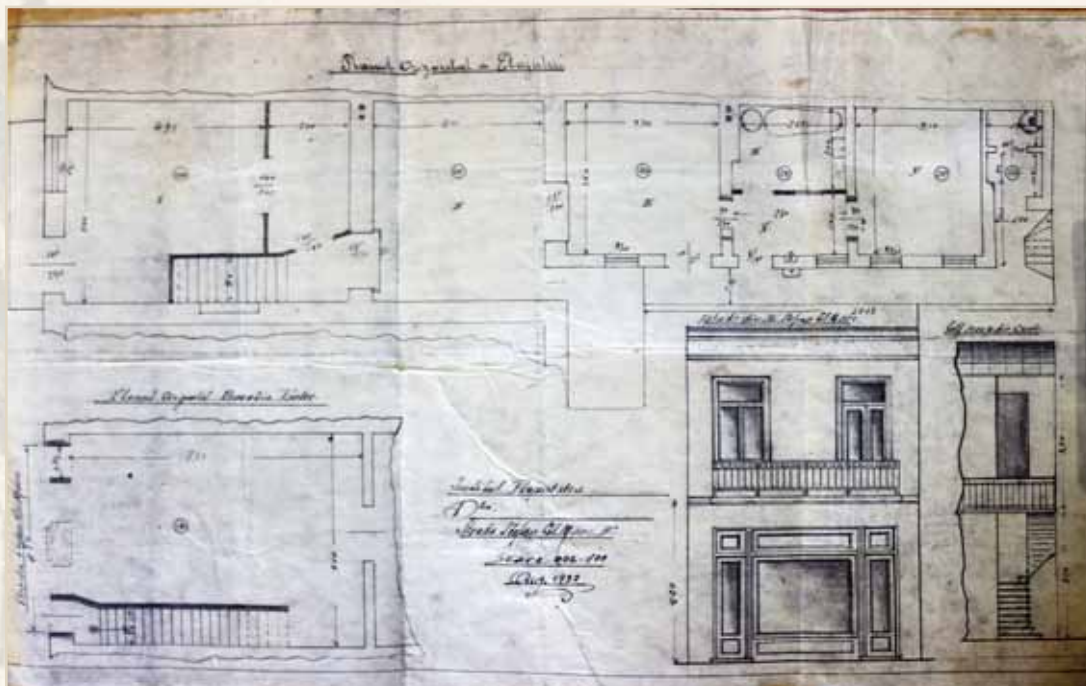
Casa T. Codrescu c 1920

Plan de aliniere al casei
Moscovici, 1925 (nr. 39)

Plan de aliniere
al casei Grümberg,
1926 (nr. 39)

Planurile
casei
Weinstein,
1932 (nr. 41)

Buticul
lui Aron
Khunfeld
de lângă
Palatul
Roznovanu

ZONA BĂNCII NAȚIONALE

Strada Ștefan cel Mare nr. 47-53

La mijlocul străzii, aproape de palatul Rosetti-Roznovanu, se păstrează câteva clădiri mai vechi, al cărui rost inițial a fost uitat. Acesta au găzduit, succesiv, mai multe instituții financiare. Imobilele se aflau în Despărțitura III a orașului.

Nr. 47 - Banca Iașilor/Banca Dacia

În cele două clădiri lipite au funcționat Banca Iașilor (1916) și Banca Dacia (1921). Imobilul a ajuns în proprietatea Companiei Britano-Române de Import-Export S.A.R.-Galați. Proprietarii erau avertizați să nu mai arunce peste gard hârțiile de la ambalaje și să nu mai permită urcarea pe trotuar a cotigarelor. La 1938, Banca Românească din București era somată să construiască un grilaj de protecție a terenul din față. Aceasta răspundea că nu este ea proprietara imobilului, ci are doar statutul de chiriaș. Proprietarul devenise Societatea Anonime pentru Achiziționarea și valorificarea de Imobile (S.A.R.A.V.I) – Sucursala Iași, reprezentată de V. Aslan (1935).

Nr. 49 - Prima Societate de Economie

Această Societate de Ajutor Reciproc a fost întemeiată în 1871 de institutorii Școlii Primare de Băieți de la Trei Ierarhi, 16 profesori și pensionari. Inițiatorul și președintele Societății, vreme de 25 de ani, a fost Ioan A. Dârzeu. Din 1888, sediul a fost în clădirea din str. Palat nr. 1-3, chiar în fața Palatului de Justiție (casa doctorului Fotaki, apoi casa Kauffmann). În 1918 a fost luată decizia de a cumpăra imobilul din strada Ștefan cel Mare nr. 49, răspunzând și în strada Nemțească nr. 7. Pe acest loc fusese marele magazin de pânzeturi și stofe fine ținut pe vremuri de negustorul Lupu Carniot. Imobilul avea la etaj trei mari apartamente, iar la parter 10 „magazii”, precum și o curte de 3600 mp. La 1920, ing. A. Keppler se angaja să conducă lucrările de prefacere și amenajare a imobilului, potrivit planurilor.

La 1930, Societatea a închiriat Băncii de Credit din București holul de la parter, două camere și încă un apartament deasupra, compus din patru camere, către Banca Națională, pentru trei ani. Din 1926, apartamentele de la etajul I erau ocupate de I. N. Ionescu și respectiv Dl. Horowitz. La 1928 Comisia de Salubritate arăta că imobilul este o clădire cu parter ce servește pentru prăvălii și etajul pentru închirieri de locuințe. Intrarea în curtea interioară se făcea printr-o boltă, unde cărămida era umedă și măcinată pe la soclu, iar zidăria prezenta diverse crăpături. În 1929 se arăta că imobilul Societății se găsește în stare de ruină, atât datorită vechimii clădirii cât și faptului că, fiind pus sub administrare forțată și găsindu-se timp de mulți ani în proces, nimeni nu a făcut reparațiile necesare. După 1948 în clădire a fost sediul Partidului Comunist Român, organizația pe Moldova. Ulterior a servit ca sediu pentru Banca Agricolă.

Nr. 51 - Banca Națională Filiala Iași

Istoria acestui loc poate fi urmărită până în veacul XVIII: fusese o veche reședință a familiei boierești Costachi-Venin, care a fost cumpărată, pe la 1780, de marele vornic Nicolae Balș, care a transmis-o fiului său,

marele spătar Grigore Balș. Acesta a lăsat-o ca zestre fiicei sale Ruxandra, căsătorită cu hatmanul Anastasie Bașotă, la 1829. După decesul acesteia (1867), casa a rămas fiicei sale, Elena. Vechea reședință boierească era un ansamblu de clădiri cu o casă mare, cu etaj, peste un parter boltit și pivnițe încăpătoare. La fața uliței avea trei dughene sub un acoperiș, închiriate la diverși negustori. Pe la 1860 aici a fost un magazin de coloniale. Alt chiriș, Șimen Mark, a deschis, pe locul vechii reședințe boierești, o vestită grădină de vară. După 1885, familia a vândut proprietatea către Banca Națională, pentru a deveni sediul Filialei Iași a Instituției.

Clădirea cunoscută din ilustratele de după 1900 nu este vechea casă boierească, ci o clădire doar cu parter, construită special de Banca Națională. Imobilul Băncii fusese luat ca bază de aliniere pentru strada Nemțească (din spate), iar dinspre strada Ștefan cel Mare urma să fie supusă avansării, pentru a se realiza aliniamentul dorit de urbanisți. Sediul Băncii a fost ruinat de bombardamentele din 1944. Actuala clădire, placată cu travertin, a fost înălțată prin 1946-1947. Arhitectura acesteia reprezintă o interesantă formă de integrare a unei clădiri noi în peisajul unor clădiri mai vechi. Pe fațade au fost fixate efigii în piatră reprezentând primele monede moldovenești, emise în secolele XIV-XV.

*

Locul pe care se află astăzi blocul „Casa Cărții” nu mai păstrează nimic din amintirea dughenelor care au existat cândva. Dughenele de aici erau supuse avansării în cadrul proiectului de aliniere stradală. Reconstituirea este și mai dificilă deoarece intersecția cu strada „Costache Negri” a fost mutată mai aproape de noua construcție. Casa Lochman, care se afla cândva pe colțul străzii a ajuns, în felul acesta, pe spațiul verde de la „Casa Pătrată”, înainte de a fi demolată cu totul. La numerele 53 și 55 s-au aflat numeroase dughene cu profil variat. În primii ani ai secolului XX, Anton Lochmann și soția sa, Nathalia, încă mai stăpâneau Farmacia familiei. O prăvălie de aici era închiriată, la 1903, firmei Spigler & Konfeld. La 1922 „Tipografia Modernă” a lui Samoil Schoenfeld își avea sediul la nr. 51 (?) „peste drum de Trei Ierarhi”.

La numărul 53, îl aflăm pe M. Bercovici Juster. Martha Bercovici monta portalul dughenei, la 1925. Alături ținea dugheană Solomon Rosenblum, proprietarul firmei „Mercur” (comisioane și consignație). Pe la 1930 celor doi li se permite să cumpere terenul de avansare din fața proprietăților pe care le aveau. O parte din clădirea de la nr. 55 de aici se aflau în co-proprietatea lui Leib Fleib („Fleibovici”), care a închiriat prăvălia lui David Hertenberg. Astfel a apărut Farmacia „La Sănătate”, pe la 1922. Aceasta era învecinată cu prăvălia lui Schleim, alt chiriș. La 1924 Froim Lebovici construia un etaj deasupra Farmaciei sale și desființa peretele despărțitor dinspre magazinul lui Feldmann. La 1936 Farmacia Hertenberg a lui Ițicovici, era supusă expropriării pentru cauză de interes public. La 1930, Frații Vartoaronian și Frații Hekbnikian, două firme armenesti, primeau autorizație să construiască un imobil nou în zonă, pe fundație de beton cu subsol, parter și etaj (devenit nr. 57).

Banca Iașilor
și Banca Dacia
(nr. 47)

Banca Iașilor
planul fațadei
(nr. 47)

Prima Societate de
Economie (nr. 49)

Banca Națională,
clădirea veche (nr. 51)

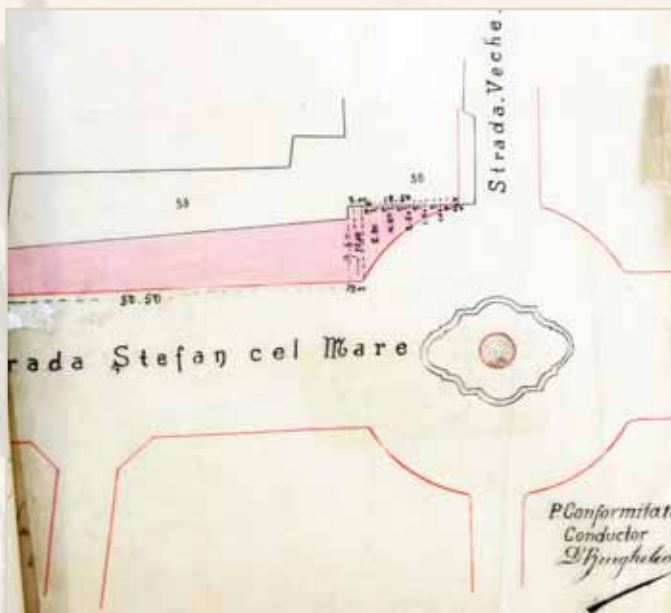

Banca Națională Iași,
foto 1961

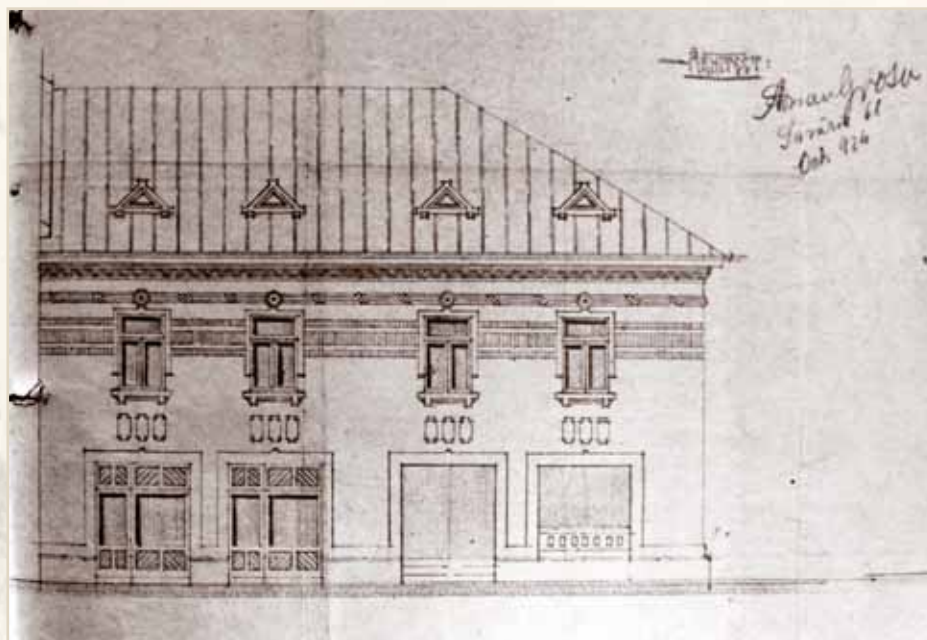

Banca Națională Iași

Plan de Aliniere
a Casei Lochman,
1907 (nr. 53)

Planul fațadei casei
Froim Leibovici,
1924 (nr. 55)

Farmacia Lochmann, 1958

Farmacia Lochmann

ZONA BISERICII CATOLICE

Strada Ștefan cel Mare, nr. 48-62

Despărțitura II

Nr. 48 Hanul lui Ilie Armeanul/Dughenele Catargi-Mavrocordat

Istoria terenului și clădirilor situate astăzi pe Bulevardul Ștefan cel Mare, lângă Mitropolia Veche, la intersecția cu str. Colonel Langa, poate fi urmărită documentar până în prima jumătate a secolului al XVII-lea, în domnia lui Vasile Lupu. Primul proprietar cunoscut este Vasile Roșca vornic de Botoșani, care își avea casa aici înainte de 1653. Vornicul Roșca a făcut danie aceste case lui Varlaam, Mitropolitul Moldovei (1632-1653). La 1661, casa a intrat în proprietatea negustorului Ghinea, venit de la Constantinopol, care a dobândit în Moldova și rang boieresc, fiind cunoscut ca mare medelnicer. Ghinea a vândut „acele casă cu pivniță și cu loc cu tot”, lui Chirilă ce-au fost jicnicer. Acesta le-a vândut postelnicului Iane Hadâmbul (Manu).

Proprietatea a ajuns ulterior în posesia marelui logofăt Ilie Catargiu, strămoșul Catargiilor ieșeni. În prima parte a secolului al XIX-lea, terenul de la intersecția Uliței Mari cu ulița Baston aparținea hatmanului Iordache Ghica. La 1830, negustorul armean Ilie Popovici a construit „pe locul caselor hatmanului Iordache Ghica”, un rând de dughene, la fața Uliței Mari, și hanul care îi va purta numele, pe terenul din spatele acestora. Spre sfârșitul veacului al XIX-lea imobilul se afla în proprietatea familiei Mavrocordat. La începutul secolului al XX-lea, când Primăria a început întocmirea dosarelor de imobile, atât dughenele de la stradă, cât și hotelul din spate se afla în proprietatea familiei Catargi.

Frontul de clădiri care cuprindea dughenele Bisericii Catolice și pe cele ale vechiului Han al lui Ilie Armeanu au fost „aliniat” pe la anul 1905. Vechile clădiri au fost demolate și reconstruite pe un aliniament aflat în spatele celui existent anterior. Practic, acum dispar clădirile din fața Bisericii Catolice cunoscute din stampa lui J. Rey de la 1845.

Nr. 50-56 Casa Horowitz /Swartz

Vechimea acestui imobil de la nr. 50 nu este cunoscută. Era o casă cu etaj, având dimensiunile de 6,30 x 16,50 m, cu latura mică spre stradă. Itzik Swartz a cumpărat casa în 1879 de la Costache Panaitescu și Haim Landmann. În anul 1903 a fost pus în posesia imobilului Carol Galinowski. La 31 august 1904, comerciantul Asril Horowitz solicita autorizație pentru lucrări de întreținere la imobilul său. Lucrările au scos la iveală o serie de crăpături ale pereților și bolților. Proprietarul se opune inițiativei de demolare, arătând că au apărut deteriorări după demolarea imobilului lui Iancu Catargi (nr. 48), când peretele a rămas neprotejat în fața ploilor; apa s-a infiltrat și la temelii. Comisia de soliditate a clădirilor a decis demantelarea bolților parterului care îngreunau pereții slăbiți. Acestea deveniseră un pericol atât pentru locatarii de la etaj, cât și pentru clienții magazinelor. Trebuiau înlocuite cu plafoane ușoare. În august 1905 Horowitz a consimțit să cedeze Primăriei locul pe care se afla imobilul său și să retragă peretele casei sale pe linia fațadei nou construită, alături, la imobilul Catargi. Acesta renunța și la pivnița imobilului, în schimbul unei despăgubiri. La 1906, Consiliul local evidenția importanța realizării alinierii, cel puțin pe această parte a străzii, de la Mitropolie la Trei Ierarhi. În vara anului

1905, Horowitz a început reconstruirea casei sale pe noul aliniament. Plafoanele parterului sunt realizate din bolți de cărămidă sprijinite pe șine metalice. Balconul și scările din spate vor fi din fier. În anii 1912-1932 dughenele erau folosite de I. Michailovici și soția sa, Fanny. Ei au montat o vitrină nouă (1912), au schimbat tabla acoperișului (1927) și au introdus instalația de apă și canalizare (1932). În 1941 imobilul era proprietatea Spitalului Israelit.

Nr. 52-54 Casa Kramer /Fischel/ Jora

Pe la 1860, clădirea se aflase în proprietatea Mariei Chiradi. La 1865, Maria Tăutu a intrat în posesia acestor două clădiri, ca moștenitoare a surorii sale, Elena Dașchievici, decedată. Ea a vândut imobilele, la 1881, Mariei, soția lui Moise Kramer. În anii 1893, clădirea era administrată de Fișel Schwartz, căsătorit cu Lise Kramer. Ulterior, proprietară a clădirii a devenit Zamfira V. Jora. Primăria certifica faptul că imobilul de la nr. 52 este supus alinierii (retragerii) pe toată suprafața sa (77 mp). Ei posedau imobilele de la nr. 52 și 54, care au fost distruse de un incendiu care a izbucnit în vara anului 1900. În 1905, pe când imobilul se afla în proprietatea Zamferei V. Jora, o boltă a încăperilor din spate a cedat. Comisia a evaluat cele două clădiri îngemănate și a constatat că „dugheana de jos”, de la nr. 52, era „o zidire veche și tupilată”, evaluând-o la 4000 lei. „Dugheana de Sus”, de la nr. 54, ceva mai bună, și cu un număr mai mare de încăperi, a fost prețaluită la 6000 lei. Pivnițele celor două corpuri de clădire au fost evaluate separat.

Nr. 56-62 Parohia Bisericii Catolice

Palatul Camilli era o clădire a Episcopiei de Iași, aflat la intersecția Bd. Ștefan cel Mare cu str. Trei Ierarhi (nr. 26). Clădirea se află pe Lista Monumentelor Istorice sub codul: LMI IS-II-m-B-04073 (trecută eronat cu titlul Casa „Oreste Tafrali”). În 1905 arhiepiscopul Iosif Camilli a negociat cu Primăria despăgubirile convenite pentru cedarea celor șase magazine și a apartamentului de deasupra bolții de intrare. Ulterior, episcopul a fost autorizat de Congregația De Propaganda Fidae să cedeze Primăriei aceste imobile. Clădirile episcopiei, existente atunci, mergeau până dincolo de axul străzii de astăzi. În stânga gangului, nr. 56, era o prăvălie cu trei compartimente, avea un singur nivel, construit pe 288 mp. Toate încăperile aveau plafon cu bolți. Deasupra gangului (nr. 58), construit pe 91,27 mp, se afla un nivel cu două odăi. La nr. 60, în dreapta gangului, era o prăvălie cu trei compartimente cu o suprafață de 217,75 mp, terenul având 235,03 mp, toate încăperile le avea cu plafoane drepte. Planul de sistematizare a fost realizat. Dincolo de linia de pe plan s-a ridicat o clădire modernă cu subsol, parter și etaj, păstrându-se accesul boltit (gangul).

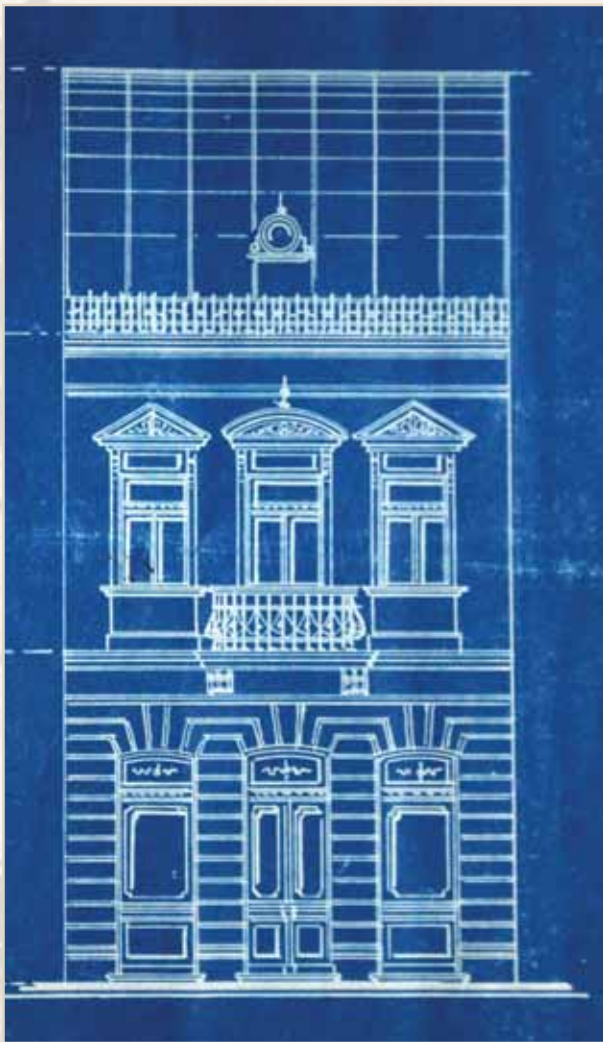
Imobilele de la numerele 56, 58, 60 „sunt proprietatea Scaunului Apostolic din Roma”. Casa de la nr. 56 era o clădire de tip mai vechi, cu tavanele boltite la parter (288 mp). Nr. 58 era clădirea din mijloc, cea cu bolta de acces în curtea bisericii romano-catolice (91 mp). Nr. 60 era cea dinspre biserica Trei Ierarhi, o clădire mai nouă, de 235 mp, cu plafoanele parterului drepte. Acestea se văruia fațada în 1904, cu prilejul participării Regelui de resfințirea bisericii Trei Ierarhi, după restaurare.

Clădirile
din strada
Ștefan cel Mare
nr. 58-62

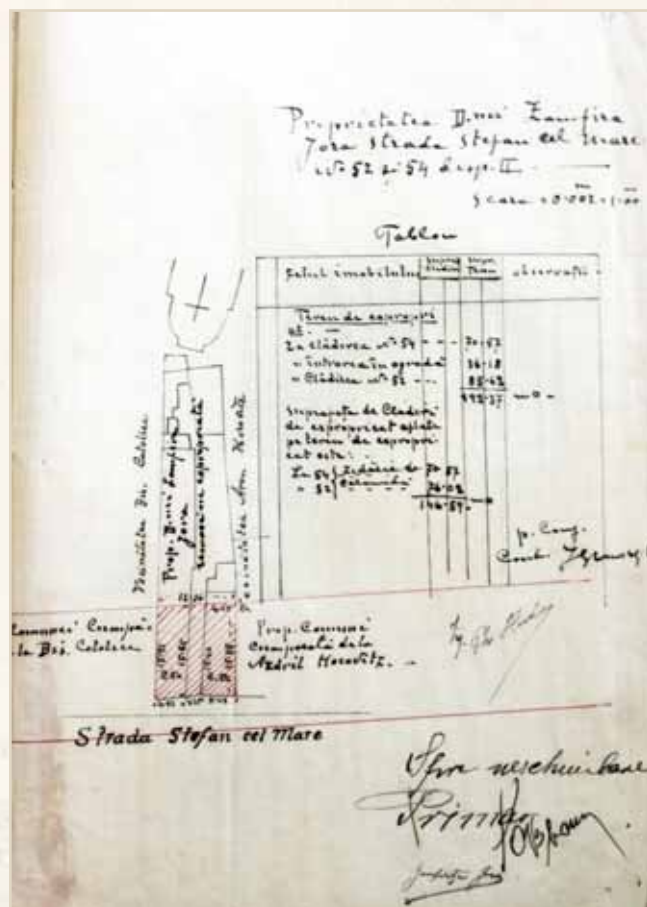

Clădirea din str.
Ștefan cel Mare
nr. 18-20, colț cu
str. C. Langa

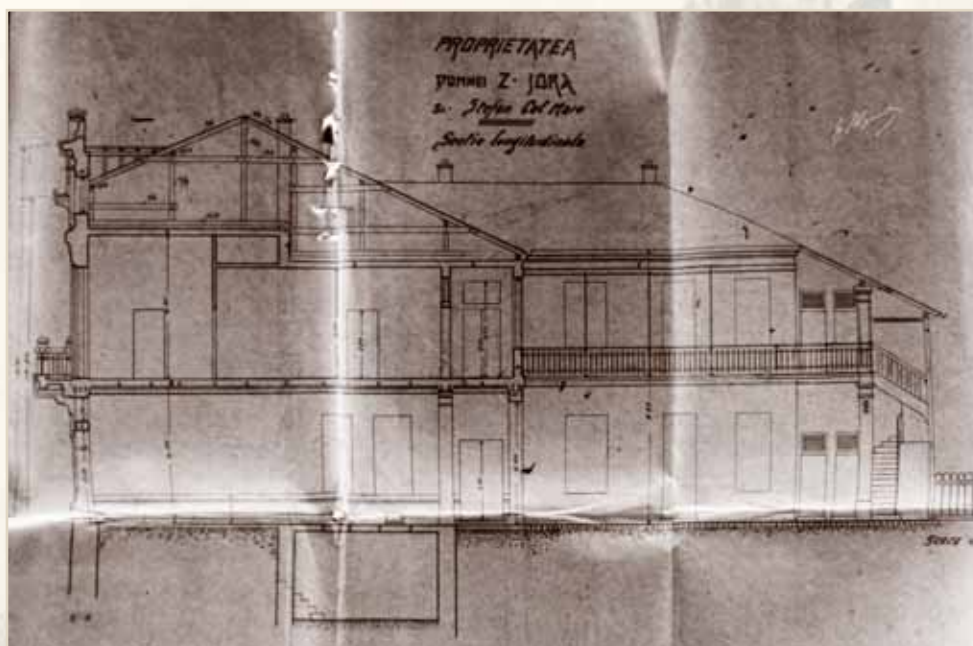
Planul fațadei
Casei Horowitz
la 1905 (nr. 50)

Planul caselor
Zamfirei Jora la
1906 (nr. 52-54)

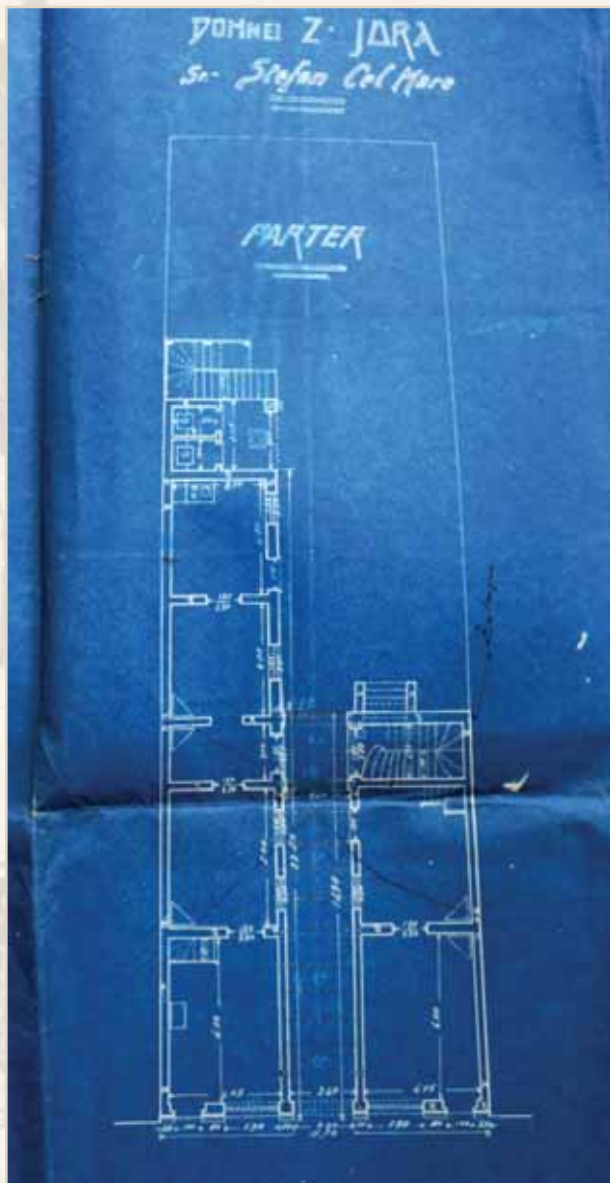

Hanul Ilie Armeanu,
vedere dinspre
curtea interioară

Planul caselor
Zamferei Jora,
secțiune, 1906
(nr. 52-54)

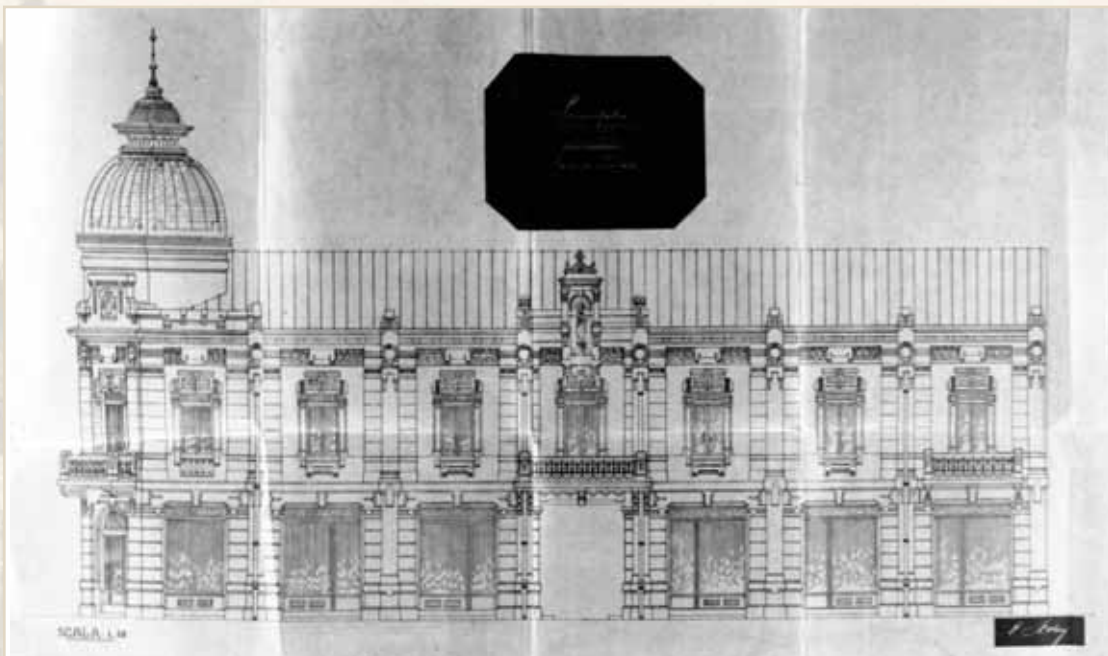
Planul caselor Zamfira Jora la
1906, parterul (nr. 52 si 54)

Palatul Episcopului
Iosif Camilli, după 1906

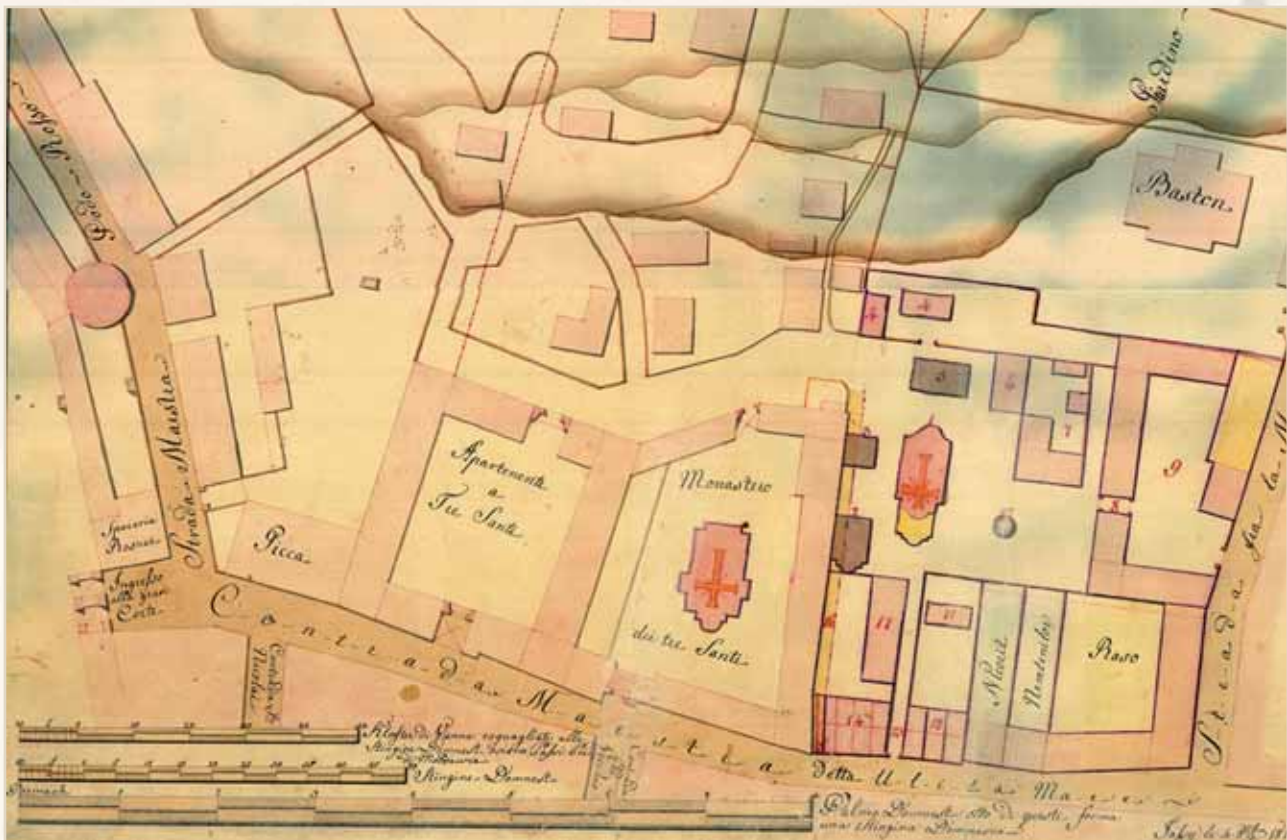
**Palatul Iosif Camilli.
Intrarea spre
biserica catolică.**

Palatul
Camilli,
planul
façadei

Cancelaria
Bisericii
Catolice

Ansamblul Bisericii Catolice
după Planul Bayardi (1814)

ZONA ȘCOLII GH. ASACHI

Strada Ștefan cel Mare nr. 66-70

Această parte de stradă, situată administrativ în Despărțitura II, este una încărcată de istorie. Fiind apropiată de Palatul Administrativ, viitorul Palat de Justiție, zona a fost integrată în proiectele de amenajare a Pieței centrale, fiind supusă alinierii și sistematizării, dar a păstrat câteva monumente semnificative pentru istoria orașului: Biserica Trei Ierarhi cu Sala Gotică și Școala „Gheorghe Asachi”.

Nr. 68 - Hanul Turcesc

Sub această denumire, de „Hanul Turcesc” a fost cunoscut hanul mănăstirii Trei Ierarhi, aflat cândva pe locul Școlii „Gheorghe Asachi”. Zidul hanului, dinspre piața Palatului era comparabil cu cel al mănăstirii și probabil că cele două entități ar trebui privite împreună. Încă din 1864, imediat după Secularizare, constatându-se starea de ruină a acestuia, se punea problema demolării hanului. În mijlocul ogrăzii se afla o cișmea considerată publică, de la care luau apă toți vecinii. În 1869 arhitectul orașului venea cu un nou raport în care arăta că bolțile de la Trei Ierarhi, devenite proprietatea Statului (1863) se aflau în stare de colaps. Dughenele din curtea interioară erau construcții cu etaj, zidite din cărămidă și acoperite cu șindrilă degradată, iar dușumelele erau putrede. În aripa dreaptă, spre Trei Ierarhi, se aflau șapte dughene boltite, iar în aripa stângă tot șapte, bolțile cu numerele 24, 25 și 26 fiind deja ruinate. La cerdacul din fundul ogrăzii, stâlpii de susținere erau dărâmați, acesta abia stând „aninat de grinzile dușumelelor”. În lipsă de măsuri, s-au surpat și aceste bolți, în august 1869. Arhitectul recomanda să fie demantelate și dughenele de pe lateralele curții fostului Han și amenajarea unei piețe publice pe locul respectiv. În anii 1881-1889, Hanul turcesc, se afla în administrarea Primăriei. Pe la 1890 se plănuia construirea pe locul hanului a unui nou local pentru Școala de Arte și Meserii. La 1893, se avansase ideea de a fi construit pe acest loc Palatul Primăriei; terenul era insuficient pentru această destinație. Între argumente a fost și acela al protejării monumentului Trei Ierarhi: „nu este prudent a se edifica în apropierea ei un așa de mare local public, care ar putea să îi pună în pericol existența”.

Nr. 68 - Școala Trei Ierarhi/Gh. Asachi

În noiembrie 1898 a fost degajat terenul pentru construirea noii Școli Primare. Arhitectul I. Vignali a fost numit diriginte al lucrărilor. Zidăria soclului a fost realizată de antreprenorii A. Bercovici și Mechler, aducându-se piatră de Tg. Ocna, din cariera Cerdac. Necunoscându-se starea subsolului (vechile hrube), s-a excavat pământul până la 3 m și s-au făcut picioare de zidărie pentru arce de descărcare până la adâncimea de 9 m. Aspectul fațadei Școlii a fost stabilit definitiv în funcție de vecinătatea cu biserica Trei Ierarhi și, după o consultare cu arhitectul Lecomte du Nou, restauratorul acesteia: „am fost siliți a ornamenta în piatră cioplită mai multe părți ale fațadelor laterale și a efectua în cărămidă aparentă de primă calitate câmpul corpului central, care era prevăzut cu tencuială albă”. Pe colțurile rezalitului central se aflau doi dragoni stilizați, lucrare de feronerie, care au dispărut după recenta restaurare.

Clădirea Școlii devenise funcțională la 1900. În timpul primului Război Mondial în clădirea școlii a funcționat Ministerul Lucrărilor Publice (1916-1918). La 1917 a avut loc un incendiu de interior care a produs

multe daune. Etajul clădirii a fost ocupat de Tribunalul Iași- Secția III (1918-1925), care s-a mutat apoi în noul Palat de Justiție (Palatul Culturii). După 1931 au avut loc lucrări de renovare, în urma cărora Școala și-a putut relua activitatea.

Nr. 68/72 - Hotel Petersburg

O clădire emblematică pentru istoria Iașilor a fost cea care a găzduit Hotelul „St. Petersburg”, scena revoluției de la 1848. Hotelul, ținut de antreprenorul Konrad Regensburg, a cunoscut mai multe locații, dar se știe că în primăvara anului 1848, firma „St. Petersburg” se instalase în casele bancherului Michael Daniel din apropierea Palatului Administrativ. Acest hotelul nu a fost o simplă clădire comercială, ci era casa marelui logofăt Grigore Ghica și de soția acestuia Caterina Cantacuzino-Pășcanu.

Amplasarea vechii case boierești urma alte reguli decât cele ale urbanisticii moderne: deși se afla pe Ulița Mare, în fața Palatului Domnesc, aceasta nu era orientată cu fața spre stradă și nu participa la înfrumusețarea peisajului urban al arterei principale, la crearea unei piețe civice în fața Palatului Ocârmuirii; dimpotrivă, casa era întoarsă către propria-i curte interioară, în care se aflau toate acareturile necesare unei gospodării boierești (bucătăria, grajdurile, șura ș.a.). Este un model de locuire specific orașului din secolele XVII-XVIII, care vorbește despre vechimea ansamblului arhitectonic de aici, în ciuda elementelor neoclasiche ale fațadelor.

Aspectul exterior al construcției, era cel al unei clădiri neoclasiche, cu boltă de trăsuri, scară interioară și salon central, situat la etaj. Este greu de spus astăzi dacă această structură modernă a rezultat din adaptarea unei clădiri mai vechi, sau a fost reconstruită din temelii. Casa Ghica, era o clădire cu etaj, de plan dreptunghiular, de aproximativ 45 m lungime și 20 m lățime. Aceasta avea intrarea principală prin curtea interioară, pe sub bolta de trăsuri sprijinită pe trei arce de zidărie. Deasupra acestei bolți, la etaj, se afla salonul principal al casei, orientat spre vest. Clădirea avea pereții exteriori de culoare verde-închis, smalțul heraldic al familiei Ghica.

În anii 1896-1897 a fost întocmit un plan urbanistic al orașului Iași, care prevedea lărgirea și îndreptarea vechilor străzi. Clădirea „a trecut” de pe strada Ștefan cel Mare nr. 68/72, pe strada Palat nr. 2, prin reorganizare urbanistică. Casa Daniel, imobilul principal al fostului Hotel St. Petersburg, din str. Ștefan cel Mare nr. 68/72 a fost demolat în anii 1941-1942 pentru amenajarea noii Piețe și deschiderea perspectivei spre noua emblemă a orașului - Palatul de Justiție înălțat de arhitectul I. D. Berindei.

Zona Şcolii
„Gheorghe Asachi”
la începutul secolului XX

Şcoala „Gheorghe
Asachi”, construită
pe locul Hanului
Turcesc

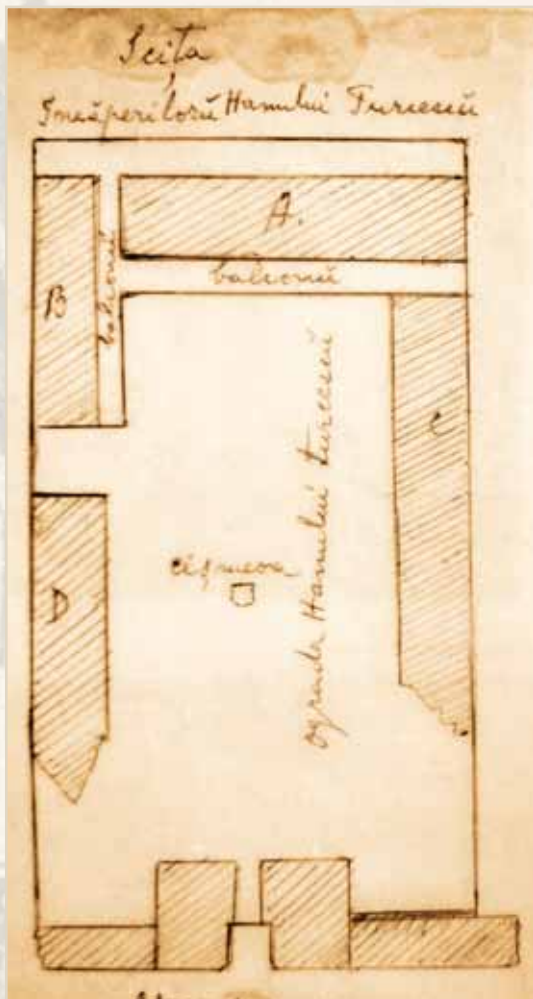

**Ansamblul fostului
hotel St. Petersburg
(Casa Daniel)**

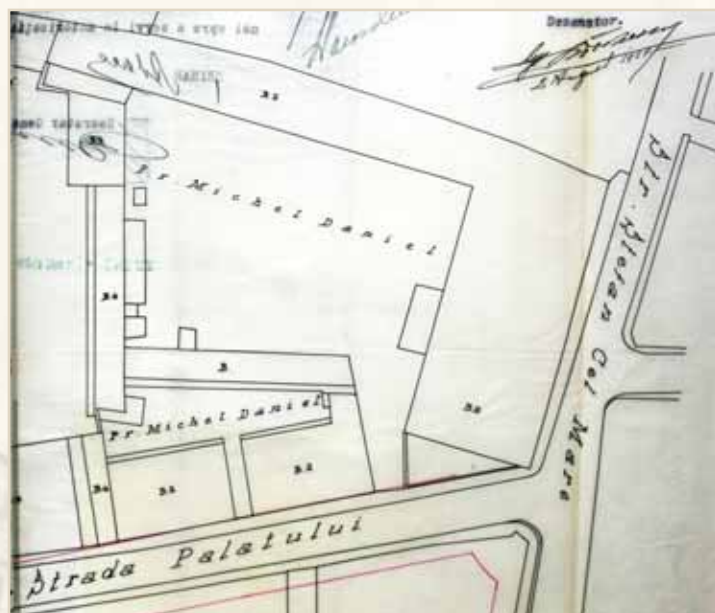
**Fostul Hotel Petersburg,
vedere din 1914**

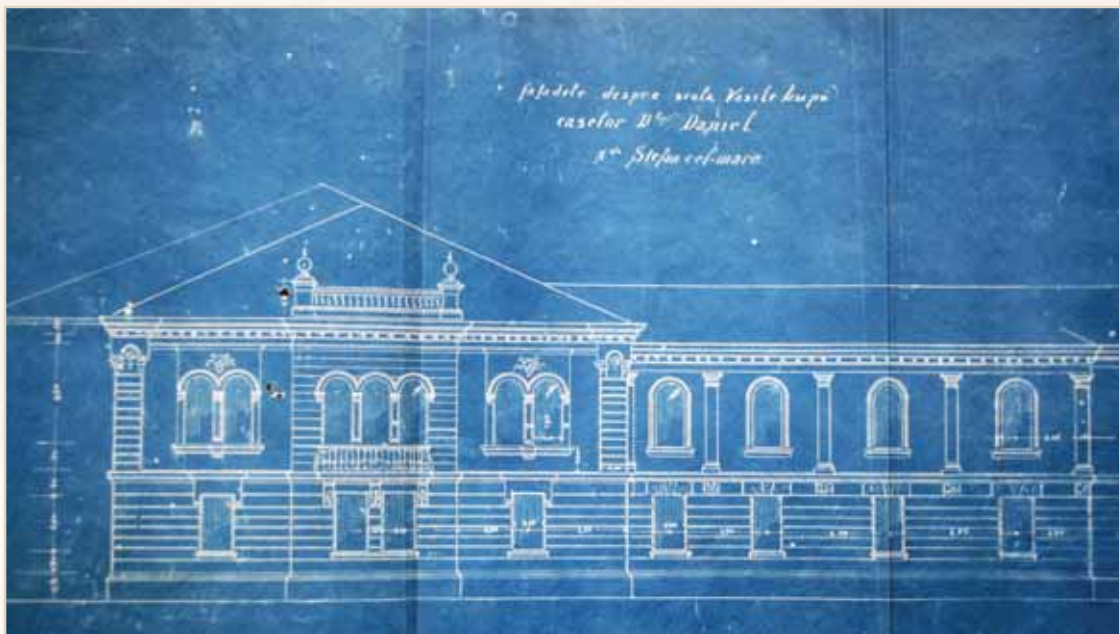

Planul Hanului Turcesc,
desen după arhitectul Grüber

Planul de ansamblu
al Caselor Daniel

Planul fațadei
arpei caselor
Daniel, vedere
dinspre Școala
„Gh. Asachi”

Hrube de sub ansamblul
Hotelului St. Petersburg

Ultima aripă a caselor Daniel,
înainte de demolare (1940)

ZONA CONSILIULUI JUDEȚEAN

Strada Ștefan cel Mare, nr.57-75

Terenul eliberat pentru construirea sediului Consiliului Județean Iași era altădată un cvartal de locuințe și dughene. Aici începea Despărțitura IV a orașului, care se întindea spre biserica Sf. Nicolae-Domnesc. La 1900 profesorul A. C. Cuza stăpânea un rând de dughene, doar cu parter, aflate chiar pe colțul cu strada Podul Vechi, astăzi Costachi Negri. În anul 1904 L. Katz solicita autorizație pentru lucrări de întreținere, la nr. 57. În 1920 Rosalia Bergher cere aprobarea Primăriei pentru a zugrăvi fațada imobilului său de la nr. 57.

Nr. 57-59 Casa Goldstein/Kauffmann

La 1828 Grigoraș Stamatiu lăsa prin testament nepotului Dimitrie Sotiriade proprietatea sa din Ulița Mare, aflate la această adresă. În 1884, printr-un partaj între urmași, imobilul ajunge la Dimitrie Gatoschi. Acesta a vândut casa, în 1894, comerciantului Meyer Goldstein, care a întregit locul cu alte trei cumpărături. Meyer se prezenta ca proprietar al imobilelor de la nr. 59-61-63. În 1895, acesta cerea autorizație pentru a demola vechile imobile și de a construi o casă nouă cu două caturi, un mare magazin, precum clădirea de alături, a lui Pande Zamfirescu. La 1909 între chiriași casei se afla și Sucursala Poștelor și Telefoanelor. Goldstein a vândut acest imobilul, de la nr. 59-61, către Em. Marcovici și Bernhardt Kauffmann (1923). Un certificat din 1933 arată că proprietatea lui Kaufmann se afla în fața Școlii Primare Trei Ierarhi. În 1935 Bernhardt Kauffman a vândut imobilele sale de la nr. 59 și 61 către Societatea „Ocrotirea copiilor din Iași”, reprezentată președintele ei, de C. Meissner. O altă casă a lui Dimitrie Sotiriade, au fost moștenite de nepotul Vasile Gatoschi. Aceasta este imobilul de la nr. 59, pe care Gatoschi l-a vândut, la 1894, lui Meyer Goldenstein.

Nr. 61- Casa Zamfirescu/ Goldstein

Casa lui Dimitriu sin (fiul lui) Gerÿ, care a vândut-o în 1890 către Pande Zamfirescu, efemerul primar al Iașilor din 1891. Zamfirescu a vândut lui Meyer Goldstein imobilul său din strada Ștefan cel Mare, colț cu Podul Vechi nr. 1, două corpuri de clădire: casa principală, cu două etaje, de la stradă, și casele din spate. În anul 1911, în imobilul lui Meyer Goldstein de la nr. 61 fusese instalat cu chirie Oficiul Poștal, nr. 2. La 1914 se arată că balconul de deasupra magazinului de manufactură a Fraților Marcovici fiind foarte vechi, poate cădea oricând. În 1919, Bernhart Kauffman făcea unele reparații la tencuieli și balcon. În 1935 el a fost autorizat să construiască la această adresă o clădire de mari dimensiuni. În 1940 aici funcționa Cinematograful „Scala”, exploatat de Agenția teatrală Ath. D. Gheorghiu.

Nr. 63- Casa Feltz/ Marcovici/ Goldstein

Aici a fost cândva casa lui Dimitriu Mantu-Darabană, de la care vine probabil numele dispărutei hudițe „Daraban”. De la acesta, casele au fost cumpărate de Zissu Feltz. În octombrie 1896 Zisu Feltz cerea autorizație pentru repararea fațadei casei sale, în urma sesizării Primăriei, dar nu a reușit aceasta, pentru că în 1902, Roza Feltz relua cererea. La 1904 se arată că Mayer Feltz avea în proprietate imobilele de la numerele 59, 61 și 63. Urma să construiască un balcon susținut pe șine de fier și să refacă decorațiunile de ipsos ale fațadei.

Fiica acestuia Golda Reisa, (căsătorită cu Solomon Eskenasy) a vândut, în 1904, casele sale cu două etaje de la stradă cu tot locul de la nr. 63, lui Meyer Goldstein.

Imobilul cu două caturi de la nr. 63 urma să fie reconstruit, fiind supus avansării, pe noua linie. A fost proiectată o clădire spațioasă, cu un hol generos (arhit. Marcovici). În 1907, Mayer încă dorea să întrețină vechea fațadă. În 1920 se cerea o autorizație pentru repararea balconului acestei case, proprietatea lui Em. Marcovici, precum și a tencuielilor exterioare. La 1921 Societatea „Uniunea Comercială” își avea sediul în casa Marcovici (nr. 63).

Nr. 65 Casa Theiler/Mantel

În 1898 clădirea aparținea Clarei Theiler, care solicita autorizație pentru repararea tencuielilor și schimbarea dușumelelor degradate de la balconul de fier al casei. Serviciul Tehnic arată că această clădire avea să fie retrasă cu 2 m de la stradela Daraban, pe al cărei colț se afla. Stradela Daraban era o veche uliță între casele cu nr. 65 și 67. La 11 septembrie 1904, Feiga L. Mantel solicita acordul pentru lucrări de întreținere a clădirii. În 1908, Pincu F. Mantel făcea demersuri asemănătoare. În anii următori, până spre 1920, Fanny Mantel locuia la această adresă și se îngrijea de starea clădirii. Pentru anii următori sunt amintiți ca proprietari Emanoil Marcovici (1920) și Smil Solomon (1925). În 1939, M. Cramer avea o singură odaie la această adresă. La 10 aprilie 1942, Ortansa Patron solicita aprobare pentru văruire a fațadei Farmaciei pe care tocmai o deschidea.

Nr. 67 Casa Ermacov/Katz-Juster

La 1906 J. Ermacov cerea autorizație pentru lucrări de întreținere a imobilului și pentru deschiderea unei ferestre spre curtea interioară. Adresa clădirii era Ștefan cel Mare nr. 67, colț cu str. Daraban nr. 11. La 1908, doamna Suia Mendel dorea să repare tencuielile, acoperișul și să schimbe lemnăria casei. În 1922 imobilul devenise sediul firmei „Importul”, reprezentată de I. I. Bădărău. Aceasta era o societate în nume colectiv, ce comercializa en-gross coloniale, fierărie, vopsele și uleiuri. Din 1937 este amintit ca proprietar Carol Katz, care dorea să repare tencuielile. El intenționa să construiască aici o casă modernă, tip block-hause. La 1939, colonelul în rezervă Ion Zamfirescu voia să modifice doi pereți la magazinul său „La câinele negru”, unde intenționa să deschidă un debit de tutun.

Nr. 73 Casa Janette Weinreb

La 20 iulie 1904 Janette Weinreb făcea demersuri pentru a efectua lucrări de întreținere la proprietatea sa de la nr. 73. Aceasta era învecinată cu modesta căsuță Mayerhoffer. Ambele clădiri au fost cuprinse în zona de reamenajare a pieței publice din jurul bisericii Sf. Nicolae Domnesc.

Nr. 75 Casa Meyerhofer

La 20 mai 1900 era semnalată starea de ruină a acestei case din fața zidului bisericii Sf. Nicolae-Domnesc; adresa imobilului era dublă: Ștefan cel Mare/ Anastasie Panu. Modesta casă aparținuse defunctului Samoil Meerhofer. La 1900 figurau ca proprietari urmașii acestuia, Wilhelm Meerhofer, domiciliat în Berlin și Leontina Rothenberg, domiciliată la Brăila. Casa era încă locuită, deși devenise un pericol pentru locatarii săi. Comisia de soliditate conchidea că imobilul „nu este decât un bordei care amenință cu căderea” și se impune a fi demolat. La 1908 se arăta din nou că această casă a doamnei Paolina Blanck amenință cu căderea și trebuie să fie demolată. Amenajarea noii piețe a Palatului ai impus această soluție, întreaga zonă fiind eliberată de astfel de construcții.

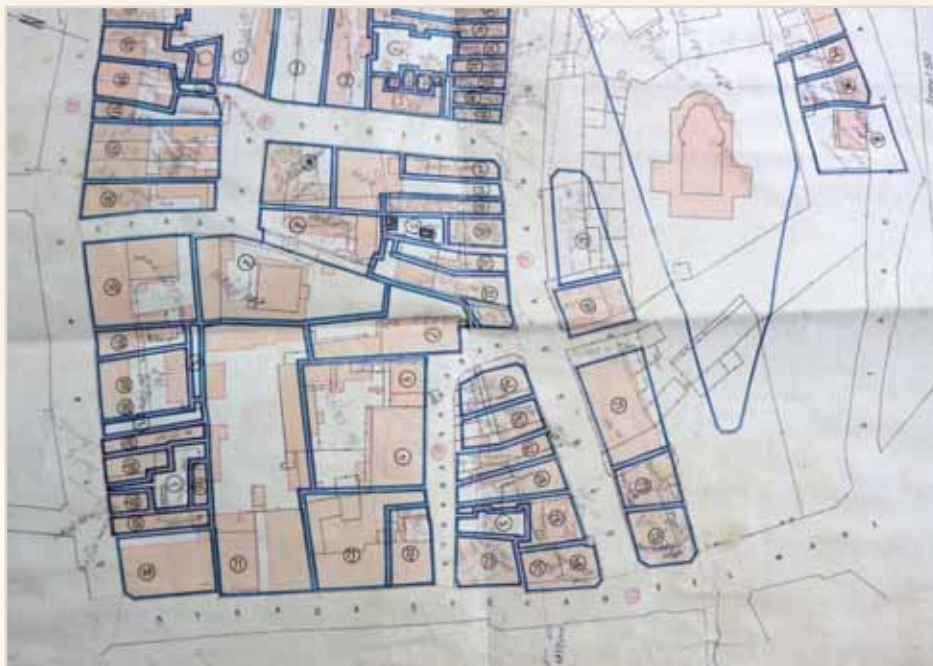

Sediul
Consiliului
Județean Iași
(arhitect
N. Vericeanu)

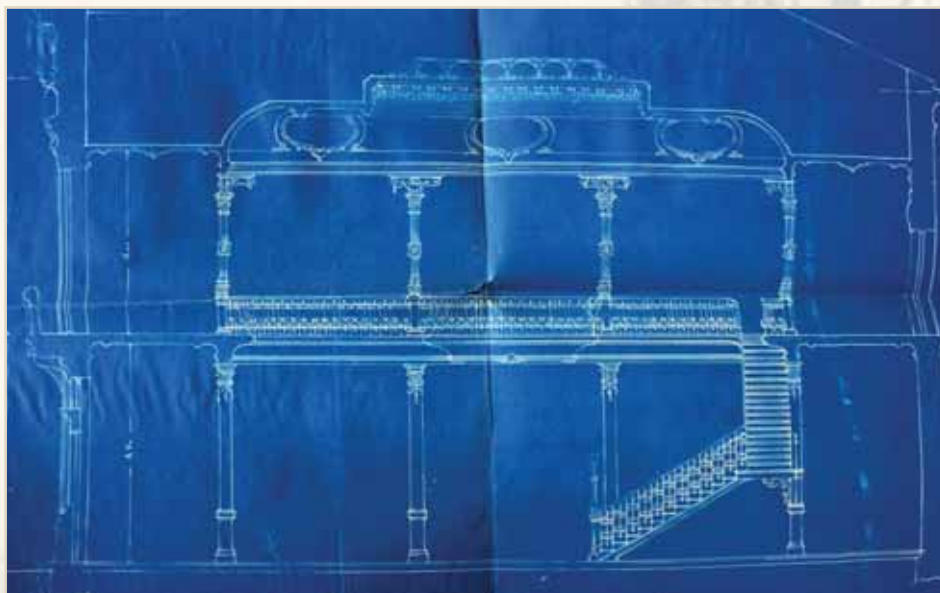
Cvartalul
de clădiri
de pe locul
Consiliului
Județean
(c. 1900)

Planul cvartalului
la 1940, cu biserica
Sf. Nicolae Domnesc

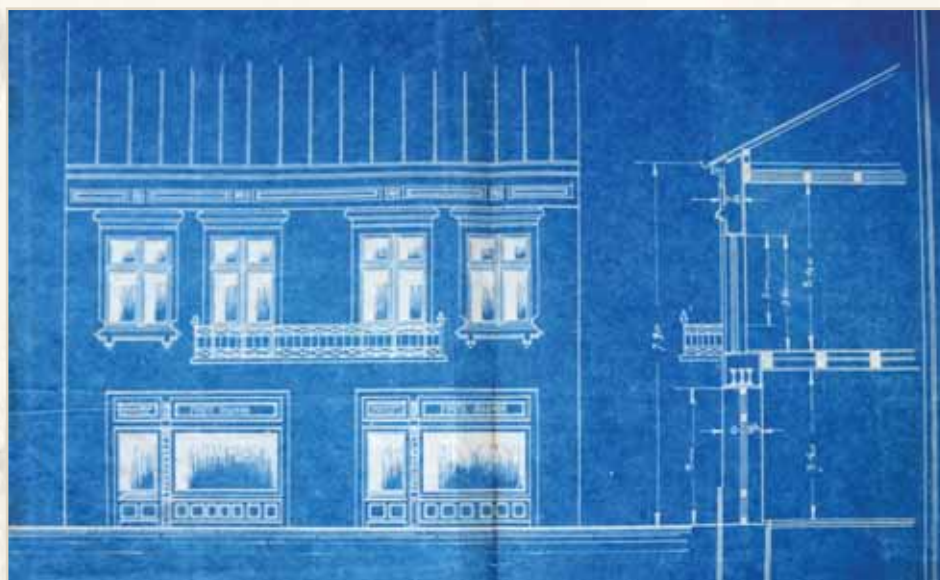
Casa Goldstein
de la nr. 63,
planul secțiunii
(proiect din
1904)

**Magazinul lui
Meyer Goldstein,
nr. 61-63**

**Casa Smil
Solomon,
nr. 65, fațadă
și secțiune
(proiect
din 1925)**

**Restaurantul
„Dunărea”
(1941)**

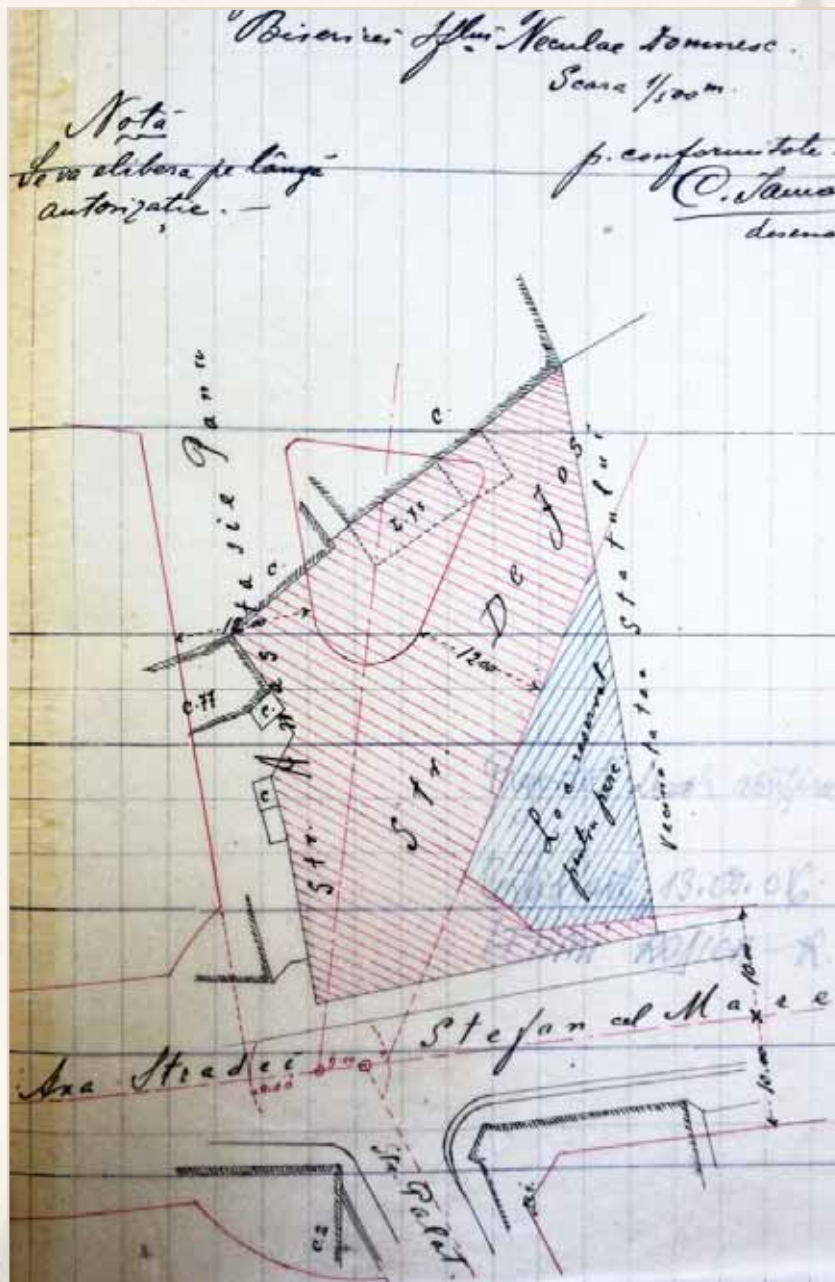
**Palatul de Justiție,
cap de perspectivă
a Bulevardului
(1941)**

Capătul străzii
Ștefan cel Mare (c. 1960)

Casă Meerhofer de lângă
zidul bisericii Sf. Nicolae,
nr. 75 (foto 1903)

Plan al amenajării
 Pieței Bisericii
 Sf. Nicolae Domnesc
 (1903)

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Bogdan N.A. , *Orașul Iași. Monografie istorică și socială ilustrată*, Iași, 1913-1915;
- Bădărău Dan, Caproșu Ioan, *Iașii vechilor zidiri, până la 1821*, Editura Junimea, Iași, 1974;
- Cihodaru C., Platon Gh. (coord.), *Istoria orașului Iași*, vol. I, Editura Junimea, 1980;
- Dascălu Nicolae, Iftimi Sorin, *Pelerin în Iași*, (ghid turistic), Editura Trinitas, Iași, 2000, (în colaborare cu Pr. Consilier Nicolae Dascălu); *Pilgrin in Iași (visiting guide)*, Trinitas Publishing House, Iași, Romania, 80 p.;
- Iftimi Sorin, Ichim Aurica, Saidac Alin, *Orașul Iași. Memoria monumentelor* (album de expoziție), Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași, Editura Palatul Culturii, Iași, 2014, 208 p.
- Iftimi Sorin, *Cercetări privitoare la istoria bisericilor ieșene. Monumente, ctitori, mentalități*, Editura Trinitas, Iași, 2008, 306 p.; ediția II, 2014.
- Silberstain Jil (Elveția), *Dor de Iași*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016;

*

- Moruzi D.C. , *Curtea Domnească din Iași, Ulița Mare și Podul Verde*, în „Drum Drept”, 1913; „Ramuri”, Craiova, an XV, 1921;
- Suțu Rudolf, *Iașii de odinioară*, Iași, Tipografia Lumina, 1923;
- Panopol Vasile, *Pe ulițele Iașului*, ediție de Mihai Sorin Rădulescu, București, Editura All, 2000;
- Mitican Ion, *Ulița mare din demult uitate vremuri*, Editura Tehnopress, Iași, 2004;

*

- *Descoperă Palatul Culturii Iași. Dovezi ilustrate de artă, istorie și civilizație*, album, Iași, Editura Copou, 2009, 540 p. (coautor);
- Doboș, Dănuț (coord.), *Catedrala romano-catolică Iași*, Editura Presa Bună, 2005;
- Gorovei Ștefan S., Szekely, Maria Magdalena, *Contribuții la istoria Trei Ierarhilor*, în *Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”, Iași, XXX, 1993, p. 435-448.*
- Cheptea Stela, Apăvăloaie Bobi, *Despre „locul” catolicilor din Iași*, în „Monumentul”, VII, 2006, p. 483-492;
- Cheptea Stela, Apăvăloaie Bobi, *Palatul Culturii din Iași. Cum este privit un monument?*, în „Monumentul”, XIV, 2013, Iași, p. 67-83;
- Grigoraș, Nicolae, *Biserica Trei Ierarhi din Iași*, Editura Merdiane, 1969;
- Iacob, Dan Dumitru, *Casele din Iași ale Ruxandrei Balș, fostă Bașotă. Inventarul acareturilor din 1875*, în „Historia Urbana”, XXII, 2014, p. 293-308;
- Iacob, Dan Dumitru, *Măsuri de sistematizare a zonei centrale a orașului Iași în prima jumătate a secolului al XXI-lea. Demolarea „baratcelor”*, în „Monumentul”, Iași, X/1, 2009, p. 21-55;
- Iacob, Dan Dumitru, *Planurile Palatului Roznovanu din Iași, după o copie din 1883*, în „Monumentul”, XVII/2, 2016, p. 249-264.
- Iftimi Sorin, *Vechi turnuri ale Iașilor*, în „Monumentul”, Iași, 2002, p. 179-193;
- Iftimi Sorin, *Restaurarea arhitecturii ștefaniene: cazul bisericii „Sf. Nicolae Domnesc” din Iași*, în „Monumentul”, V, Iași, Editura Trinitas, 2004, p. 65-81);

- Iftimi Sorin, *Timp medieval – timp modern. Primul orologiu din Moldova (Iași, 1640)*, în volumul *Civilizația urbană din spațiul românesc în secolele XVI-XVIII. Studii și documente*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2006, p. 171-178;
- Iftimi Sorin, *Palatul Culturii din Iași. O retrospectivă istorică*, în vol. *Patrimoniul național și modernizare în societatea românească. instituții, actori, strategii*, coord. Dumitru Ivănescu și Cătălina Mihalache, Editura Junimea, Iași, 2009, p. 259-283 (apărută în 2010).
- Iftimi Sorin, *Dughenele Catargi-Mavrocordat de pe strada Ștefan cel Mare din Iași*, în „Monumentul”, XIV, *Lucrările Simpozionului Național „Monumentul – Tradiție și Viitor”*, ediția XIV, Iași, 5-9 octombrie 2012, Editura „Doxologia”, Iași, 2013, p. 491-511;
- Iftimi Sorin, *Planuri privitoare la Ulița Mare și Ulița Strâmbă din Iași (sfârșitul secolului al XVIII-lea)*, în „Monumentul”, 2008
- Macarie, Gheorghe, *Trăire și reprezentare (barocul în artele vizuale ale Moldovei secolului XVII-lea)*, Iași, editura „Tehnopress”, Iași, 208;
- Macarie, Gheorghe, *Ansamblul Mitropolitan Iași*, Editura PIM, f.a.
- Malacopol, Viorica, *Date în legătură cu activitatea arhitecților Freywald*, în „Studii și cercetări de istoria Artei”, seria Artă plastică, tom 11; NR. 2, 1964, P. 324-334.
- Mitican Ion, Ostap Constantin, *Primăria Municipiului Iași. Pagini de istorie, evocări și legende*, Editura Tehnopress, Iași, 2001;
- Mitican Ion, *Romantica poveste a Palatul Roznovanu*, Iași, Editura Tehnopress, 2002;
- Porcescu, Scarlat, *Catedeala Mitropolitană din Iași*, Iași, 1977;
- Pușcașu, Nicolae N.; Pușcașu, Voica-Maria, *Mărturii de civilizație și urbanizare medievală descoperite în vatra istorică a Iașilor*, în „Revista Muzeelor și Monumentelor”, seria „Monumente istorice și de artă”, XIV, 1983, nr. 2, p. 20-64 (despre vestigiile de la Materna);
- Pușcașu, Nicolae N.; Pușcașu, Voica-Maria, *Biserica Sf. Gheorghe, „Mitropolia Veche” din Iași*, în „Monumentul”, XIII/1, 2012, p. 306-364;
- Sinigalia Tereza, *O biserică și un pictor italian la Iași în 1859*, în *Monumentul*, XI/1, 2009, p. 309-328 (biserica romano-catolică);
- Szekely, Maria Magdalena, *Douăzeci de stânjeni de istorie ieșeană*, în volumul *Retrospecții medievale. In honorem Professoris emeriti Ioan Caproșu*, editori Victor Spinei, Laurențiu Rădvan, Arcadie M. Bodale, Iași, 2014, p. 579-592.
- Szekely, Maria Magdalena, *Un proiect nerealizat: mitropolia de la Trei Ierarhi*, în *Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”*, Iași, XXXI, 1994, p. 73-76 (reluat în volumul *De potestate. Semne și expresii ale puterii în Evul Mediu românesc*, Iași, 2006, p. 537-540).
- Theodorescu, Răzvan, *Piatra Trei Ierarhilor*, București, Editura Meridiane, 1979.

